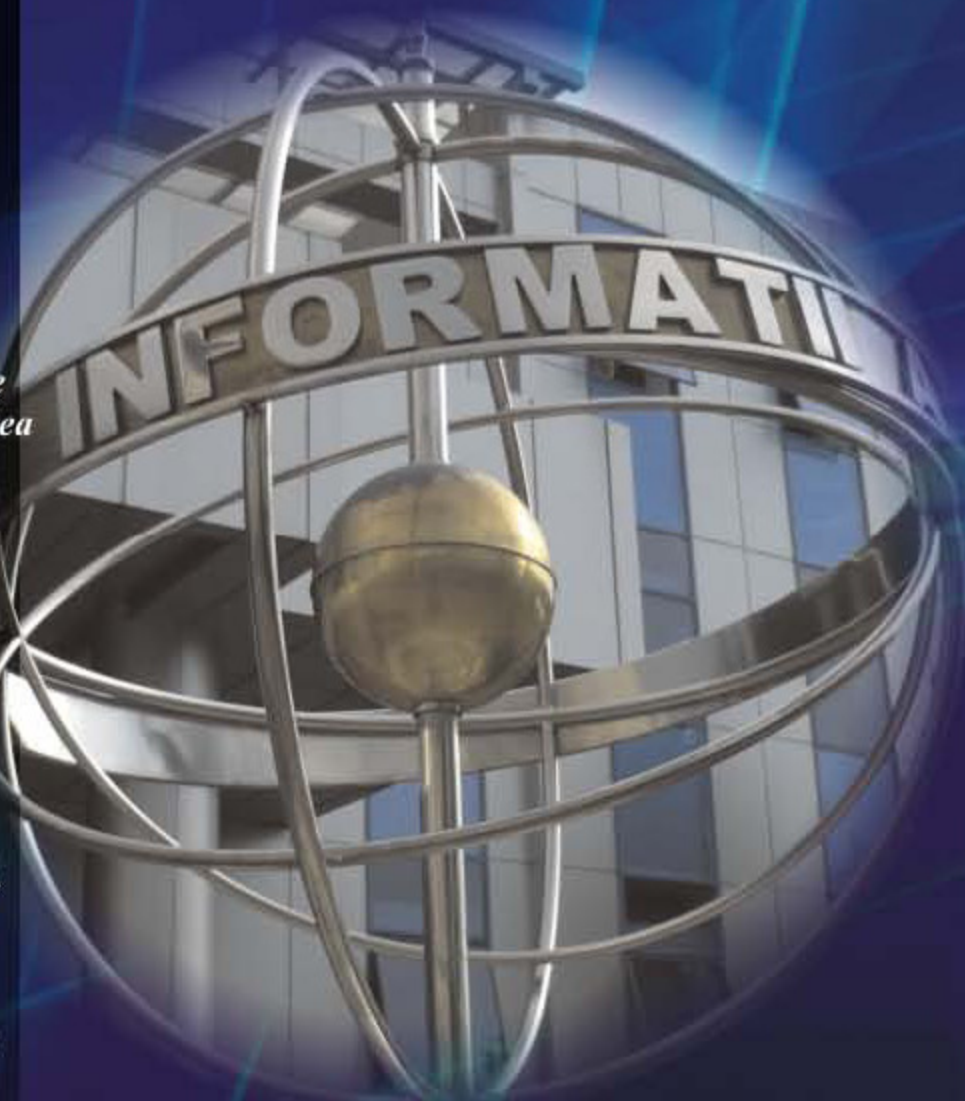

INFOSFERA

DIN CUPRINS:

- *Brigada de informații militare - răspuns integrat la necesitatea transformării domeniului informații pentru apărare*
- *Informațiile pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere*
- *Securitatea climatică - o miză strategică primordială, planetară*
- *Noul Concept Strategic 2010: teme pe agenda de lucru a NATO*

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

Anul II nr. 3 / 2010

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Direcția Generală de Informații a Apărării

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC:

Academician Dan Berindei

Academician Florin Constantiniu

Cercetător științific gr. I dr. Napoleon Pop

Prof. univ. dr. Ioan Mircea Pașcu

Gl. (r) prof. univ. dr. Sergiu Medar

Gl. lt. prof. univ. dr. Teodor Frunzeti

Gl. mr. conf. univ. dr. Gheorghe Savu

Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș

Prof. univ. dr. Ilie Bădescu

Prof. univ. dr. Vasile Secăreș

Gl. bg. prof. univ. dr. Adrian Pârlog

Prof. univ. dr. Teodor Repciuc

Col. (r) prof. univ. dr. Constantin Hlihor

Dr. Liviu Mureșan

Dr. Iulian Chifu

REDACȚIA

Director onorific: Prof. univ. dr. Teodor REPCIUC

Redactor-șef: Marius-Andrei DLAMESCU

Redactori: Cătălin ANDRONIC

Alina IONIȚĂ

Ion NIȚU

Anca Monica POPA

Iuliana Maria POPA

Aureliu RADU

Adresa redacției

Bulevardul Vasile Milea nr. 7B, cod 061342, sector 6,
București

Tel. / fax: (+40) 021 316 58 05

E-mail: redactia.infosfera@agat.ro

CUPRINS

Brigada de informații militare – răspuns integrat la necesitatea transformării domeniului informații pentru apărare 3

Dr. Gheorghe SAVU

Informațiile pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere 9

Prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI

Securitatea climatică - o miză strategică primordială, planetară 18

Prof. univ. dr. Mircea DUȚU

Noul Concept Strategic 2010: teme pe agenda de lucru a NATO 27

Dr. Sergiu Nicolae VINTILĂ

Securitate energetică - Petrolul, un subiect la ordinea zilei 36

Filofteia REPEZ

Securitatea umană - de la concept la acțiune 40

Marinel Adi MUSTĂȚĂ

Imaginea Recunoscută a Mediului în războiul viitorului 47

Marin ALNIȚEI

Contrainformațiile militare - "to be or not to be" 54

Ovidiu-Ionel TÂRPESCU, Cornel CUCU

Activitatea de contrainformații militare și procesul de transformare a acestora 63

Marian VOICULESCU

Utilizarea capabilităților IMINT în activitatea de intelligence 67

Virgil CARAIVAN, Roni - Jenel PÎRVU

Considerații privind protecția informațiilor de securitate națională ... 71

Maricel PRODAN

BRIGADA DE INFORMAȚII MILITARE - RĂSPUNS INTEGRAT LA NECESITATEA TRANSFORMĂRII DOMENIULUI INFORMAȚII PENTRU APĂRARE

*General maior dr. ing. Gheorghe SAVU**

Mediul actual de securitate este caracterizat de schimbări majore care influențează semnificativ sistemele de securitate euroatlantice și europene. Provocările mediului de securitate și natura acțiunilor desfășurate de Armata României în operațiile din afara teritoriului național necesită dezvoltarea unui sistem care să răspundă nevoilor de informații ale tuturor beneficiarilor, de la câmpul tactic de luptă, până la decidentul politico-militar. În acest context, serviciilor de informații, componentă esențială a sistemului securității naționale, le revine ca principală misiune avertizarea oportună a autorităților competente cu privire la amenințările și vulnerabilitățile care pot genera riscuri la adresa valorilor și intereselor fundamentale ale statului, prevenirea acestora, precum și protecția adecvată împotriva unor astfel de pericole.

Transformarea Armatei României, coroborată cu procesul de transformare la nivelul Alianței Nord-Atlantice și cu evoluțiile specifice la nivelul politicii europene de securitate și apărare, reprezintă un proces continuu de dezvoltare, adaptare și integrare de noi concepte, strategii, doctrine, sisteme manageriale și capacități, al cărui scop îl reprezintă creșterea capacității de apărare în vederea satisfacerii nevoilor de securitate ale țării.

Potrivit Strategiei Naționale de Apărare¹, obiectivul principal al transformării militare constă în realizarea de capacități cu un grad ridicat de sustenabilitate și interoperabilitate, flexibile, mobile, ușor de desfășurat în zona de operații, în măsură să participe eficient la întreg spectrul de operații și misiuni naționale, ale ONU, NATO și UE sau ale altor organizații internaționale. România trebuie să asigure, prin procesul de transformare a Forțelor Armate, realizarea unei

capacități militare perfect adaptate nevoilor de securitate și apărare națională, suficientă și credibilă în dinamica mediului strategic din care țara noastră face parte.

Pentru a veni în întâmpinarea acestei necesități, Direcția generală de informații a apărării și-a adaptat și dezvoltat permanent procedurile pentru pregătirea și conducerea misiunilor specifice, în conformitate cu exigențele NATO și ale Uniunii Europene.

Transformarea Armatei României presupune și procesul de remodelare a activității de informații pentru apărare cu toate elementele sale, parte distinctă și definitorie a securității și apărării naționale prin funcția sa de avertizare timpurie și de prevenire a surprinderii strategice.

Procesul de transformare în domeniul informațiilor pentru apărare presupune remodelarea structurală și acțională a sistemului informațiilor pentru apărare, desfășurată în trei etape succesive:

- realizarea unui sistem al informațiilor pentru apărare, respectiv a unor structuri de informații,

* General maior dr. ing. Gheorghe SAVU este Directorul general al Direcției generale de informații a apărării.

¹ Strategia Națională de Apărare, București, 2010, p. 18.

contrainformații și securitate militare flexibile și modulare, apte să răspundă cerințelor naționale de securitate și integrate în procesul de planificare operațională al NATO și al UE;

- dezvoltarea schimbului de informații în timp real, la nivel național și aliat, având la bază un sistem viabil de furnizare de informații credibile, oportune și relevante;
- dezvoltarea structurilor de sprijin de informații având capacități de HUMINT, IMINT și SIGINT, puse la dispoziție în comun, precum și fuziunea capacităților de colectare și analiză¹.

Pe măsură ce amenințările actuale au devenit din ce în ce mai complexe și mai dinamice, Direcția generală de informații a apărării a trebuit să își adapteze misiunile la o nouă paradigmă de abordare a securității naționale, pentru îndeplinirea următoarelor obiective:

- prevenirea surprinderii strategice;
- prevenirea și contracararea culegerii de informații din domeniul militar de către serviciile de informații adverse;
- protecția obiectivelor și personalului Ministerului Apărării Naționale pe teritoriul național și în teatrele de operații, a intereselor economice și patrimoniale ale Armatei;
- prevenirea și combaterea actelor de terorism în cooperare cu celelalte structuri cu atribuții în domeniul securității naționale;
- nu în ultimul rând, prevenirea și contracararea amenințărilor transfrontaliere, pe linia asigurării securității informațiilor clasificate și a sistemelor informatice și de comunicații, precum și pe direcția promovării și apărării intereselor politico - militare și militare naționale.

Pentru îndeplinirea acestor deziderate, la nivelul Direcției generale de informații a apărării este în desfășurare un proces de optimizare instituțional-organizatorică pentru adaptarea la provocările mediului de securitate: riscuri și amenințări asimetrice, dinamica ridicată a evenimentelor cu impact asupra securității naționale (misiuni în teatrele de operații, cooperarea internă și cu parteneri externi), provocări la adresa securității naționale din perspectivă politico-militară (a calității statului român de membru al

NATO și al UE), afirmarea unor interese concurențiale în zone de interes strategic pentru România.

Principiile transformării au vizat optimizarea raportului dintre structurile informativ-operative și cele de suport, flexibilitate, creșterea puterii de adaptare și sporirea interoperabilității, precum și afirmarea Direcției generale de informații a apărării în cadrul Comunității Naționale de Informații (CNI), prin contribuții semnificative și prin diferite programe naționale sau protocoale în format bilateral.

În acest context, în România au avut loc recent două evenimente importante pentru transformarea domeniului informațiilor pentru apărare: operaționalizarea Centrului de Excelență NATO HUMINT (HCOE) la Oradea și constituirea Brigăzii de informații militare, în urma fuziunii batalioanelor HUMINT, IMINT și a celui de Război electronic (Electronic Warfare - EW) și SIGINT.

La începutul anului 2010, a avut loc operaționalizarea Centrului de Excelență NATO HUMINT, la Oradea, moment de referință pentru Armata României, marcând finalizarea unui proiect de anvergură menit să sprijine procesul de transformare a Alianței Nord-Atlantice în domeniul informațiilor militare. Constituirea Centrului reflectă, în primul rând, încrederea și reputația de care se bucură Armata României în rândul statelor aliate și capacitățile sale în domeniul culegerii de informații din surse umane (HUMINT). Beneficiind de o experiență recunoscută în acest domeniu, probată în diferite teatre de operații (Kosovo, Bosnia și Herțegovina, Irak și Afganistan), România și-a exprimat disponibilitatea de a prelua responsabilitatea de a înființa un Centru de Excelență NATO în domeniul HUMINT, demersurile în acest sens începând în anul 2005². Prin programul său de lucru și activitățile planificate, HCOE urmărește să devină principalul agent de transformare a Alianței în domeniul de expertiză specific, prin dezvoltarea, promovarea și implementarea de politici, concepte și strategii noi, în scopul îmbunătățirii capacităților operaționale, servind în final

¹ Gheorghe Savu, „Direcția generală de informații a apărării - Prezent și perspective”, revista *Infosfera* nr. 3 / 2009.

² Acreditarea Centrului ca structură afiliată NATO și activarea sa ca Organizație Militară Internațională supusă reglementărilor Protocolului de la Paris urmează să fie realizată în cursul anului 2010, implicând transferul deplin al autorității operative dinspre partea română către Comitetul Director al națiunilor participante.

la atingerea dezideratelor de interoperabilitate în domeniul HUMINT¹.

Din analiza evoluției structurale a Armatei României, se observă clar tendința creșterii importanței structurilor de tip „mare unitate tactică”, și anume brigada. Totodată, respectarea cerințelor NATO de realizare a structurilor de forțe luptătoare și de sprijin de luptă, precum și necesitatea asigurării unui raport optim între structurile luptătoare și cele de sprijin de luptă și logistice au impus constituirea unei brigăzi de informații militare.

Recent constituita Brigadă de informații militare se află în subordinea nemijlocită a Statului Major General, în structura de forțe a Statului Major al Forțelor Terestre și cu subordonarea operațională la Direcția generală de informații a apărării. Brigada reprezintă rezultatul fuziunii celor trei batalioane de informații specializate existente (HUMINT, IMINT și cel de Război electronic și SIGINT), reprezentând o structură nouă, mai eficientă, cu aceleași atribuții, destinată sprijinului cu informații al factorilor de decizie.

Noua structură permite îndeplinirea misiunilor specifice, la nivel tactic și operativ, concomitent cu constituirea, la nivel strategic, a unei capacități de informații care să respecte principiul conducerii unitare și pe cel al concentrării eforturilor.

Misiunile noii structuri sunt, în principal, următoarele:

- sprijinul cu informații pentru luptă la nivelurile operativ și tactic și, implicit, asigurarea inter-

operabilității cu structurile de informații ale Alianței;

- generarea și regenerarea elementelor de informații militare destinate augmentării structurilor militare la nivel operativ și tactic, precum și încadrarea corespunzătoare a structurilor puse la dispoziția NATO/UE, conform angajamentelor asumate;
- sprijinul acordat celorlalte elemente ale sistemului național de apărare, prin folosirea capacităților de informații militare avute la dispoziție;
- asigurarea contrainformativă a misiunilor și personalului Brigăzii atât în țară, cât și în timpul participării la misiuni în teatrele de operații.

Pe timp de pace, domeniile de responsabilitate ale Brigăzii sunt:

- planificarea și desfășurarea, într-o concepție unitară, a instrucției, exercițiilor și aplicațiilor specifice domeniului informații pentru apărare;
- implementarea Obiectivelor Forței pe linie de informații militare;
- gestionarea programelor de înzestrare cu tehnică specifică a unităților din subordine;
- prioritizarea și folosirea eficientă a resurselor de informații militare de toate tipurile (umane, materiale, tehnice, financiare) la nivel operativ și tactic;
- participarea la elaborarea manualelor de luptă și a instrucțiunilor pentru unitățile subordonate;
- generarea și regenerarea structurilor de informații militare destinate teatrelor de operații.

În situații de criză, noua structură trebuie să asigure:

- planificarea și conducerea unitară a forțelor și mijloacelor de informații militare din subordine, în scopul obținerii datelor și informațiilor necesare elaborării și planificării răspunsului la respectiva situație de criză;

¹ Adrian Pârlog, „Centrul de Excelență NATO HUMINT”, revista *Infosfera* nr. 2 / 2010.

- planificarea și conducerea forțelor și mijloacelor de informații militare din subordine pentru culegerea datelor și informațiilor pe direcțiile probabile de acțiune ale potențialului adversar;
- asigurarea managementului integrat al informațiilor obținute de către structurile din subordine, precum și a celor puse la dispoziție de către eşaloanele superioare;
- sprijinul cu informații pentru luptă al beneficiarilor de la nivel tactic și operativ, care au primit ca întărire structuri de informații militare, pentru planificarea eficientă a acțiunilor de răspuns la criză.

În timp de război, misiunile Brigăzii de informații militare constau în:

- planificarea și conducerea, într-o manieră integrată și unitară, a forțelor și mijloacelor de informații militare pentru a răspunde cerințelor de informații prioritare ale structurilor militare, la nivel operativ și tactic, și pentru pregătirea informativă a câmpului de luptă;
- cooperarea, sprijinirea și colaborarea în teatrele de operații, cu elemente ale structurilor naționale de informații, în vederea asigurării necesarului de informații la nivel operativ și tactic;
- asigurarea managementului integrat al informațiilor pentru luptă;
- asigurarea sprijinului informațional al comandanților care au primit ca întărire sau sprijin structuri de informații militare.

După cum am afirmat mai sus, cele trei batalioane care acționează întrunit în noua structură de tip brigadă sunt HUMINT, IMINT și EW/SIGINT. Constituit inițial sub forma Detașamentului de informații militare¹, batalionul HUMINT avea misiunea de a obține informații militare de interes strategic și de a participa, prin acțiuni directe, de scurtă durată, la contracararea unor factori de risc și amenințări la adresa securității naționale; de asemenea, îi revenea misiunea de a genera și pregăti forțele destinate pentru asigurarea sprijinului, cu date și informații obținute prin tehnici și procedee specifice HUMINT, a operațiilor conduse de NATO în cadrul unor coaliții multi-naționale, concomitent cu menținerea nivelului de operaționalizare a structurilor destinate NATO / UE. Structurile de informații militare ale

Batalionului HUMINT dislocate în teatrele de operații și-au desfășurat misiunile din anul 2001 până în prezent, asigurând sprijinul cu date și informații în vederea desfășurării operațiilor conduse de NATO în cadrul coalițiilor multinaționale, precum și protecția contingentelor naționale participante la misiuni în teatrele de operații².

Având în vedere că sistemul militar de informații trebuie să reacționeze rapid la cerințe specifice de informare oportună și selectivă a decidenților politico-militari, cu datele necesare luării deciziilor potrivit responsabilităților stabilite, a devenit necesară stabilirea unor priorități la nivelul organismului militar, printre care se află și cea de realizare a unor structuri, rețele de sisteme, cu rolul de a monitoriza, identifica, selecta, indica și evalua situațiile de stare și activitățile din aria de interes național strategic³.

Astfel, în 2005, a fost constituit Batalionul IMINT (Imagery Intelligence) ca un răspuns integrat la iminența unor noi riscuri, amenințări și vulnerabilități atât în plan regional, cât și la nivel global. Din punct de vedere operațional, batalionul era subordonat Direcției informații militare, iar administrativ, Statului Major al Forțelor Terestre. Înființarea structurii a reprezentat o nouă etapă de succes în domeniul informațiilor militare. Aceasta s-a datorat, în mare parte, calității personalului și ambiției continue de a promova o concepție coerentă și unitară de dezvoltare în domeniul informațiilor pentru apărare.

Progresele tehnologice în domeniul militar au condus la creșterea abilității comandantului de „a vedea dincolo de orizont” și de a avea acces la un volum mare de informații referitoare la numărul, echipamentele și dispunerea adversarului.

² Batalionul HUMINT a participat la misiuni în teatrele de operații, începând cu anul 2001, cu următoarele structuri: Detașamentul de informații militare - operațiunea „Enduring Freedom” - Afganistan - Kandahar; Detașamentul Special „Irak” - operațiunea „Iraqi Freedom” - Irak; Detașamentul Special „Kabul” - misiunea ISAF Afganistan; Detașamentul Special „Kosovo” - misiunea KFOR din provincia Kosovo; Detașamentul Special „Bosnia” - misiunea EUFOR - Bosnia și Herțegovina; Detașamentul Special „Zabul” - misiunea ISAF Afganistan; RONIC Irak, Afganistan, Kosovo și Bosnia și Herțegovina; misiuni independente în cadrul comandamentelor multinaționale din SUA, Irak, Afganistan, Kosovo, Bosnia și Herțegovina, Georgia și Congo.

³ Edward Calotă, Vasile Călin, „Păsări de fier - o perspectivă modernă asupra spațiului de luptă informațional”, revista *Infosfera* nr. 2 / 2010.

¹ În baza Ordinului ministrului apărării naționale nr. M-116/31.07.2001.

Noile tehnologii pot furniza comandantului cunoștințe despre adversar, la orice moment din zi și din noapte. În urma procesării datelor și informațiilor se pot evalua intențiile și posibilitățile inamicului. Informațiile prelucrate nu sunt o simplă speculație și nici o descoperire accidentală pe baza evaluării fragmentelor aleatorii de informații. Pentru a furniza informații prelucrate, acestea trebuie culese în concordanță cu nevoile misiunii și cu cerințele comandantului. În continuare, informațiile sunt supuse unui proces analitic, în care judecata umană, bazată pe cunoaștere și experiență, joacă un rol major. În final, produsul

acestui proces, informația prelucrată, este distribuit la timp și într-un format ușor de asimilat celor care l-au solicitat, în vederea planificării sau angajării în operații.

Activitatea componentei IMINT, în special în teatrul de operații din Irak, s-a bucurat de un real succes, în ciuda dificultăților de asigurare materială cu care s-a confruntat și a demonstrat faptul că nivelul de pregătire atins de personalul Batalionului IMINT, profesionalismul și devotamentul acestuia, au permis executarea misiunilor primite și au probat interoperabilitatea cu alte structuri care au operat în aceeași zonă de responsabilitate.

În ceea ce privește cea de-a treia structură din componența Brigăzii de informații militare (Batalionul EW și SIGINT), aceasta are la bază Compania 951 Radio, constituită în 1957. De-a lungul timpului, batalionul a cunoscut o serie de transformări organizatorice în concordanță cu cerințele modernizării Armatei României, primind pe rând diverse denumiri. În 1995, în structura unității a fost înființată o componentă care avea misiunea de a executa serviciul de luptă operativ în scopul obținerii de informații din spectrul

electromagnetic prin cercetare radio. Acest moment poate fi considerat drept începutul conturării componentei SIGINT în cadrul batalionului. Nevoia de îndeplinire a misiunilor specifice de SIGINT a determinat amplificarea activității Centrului Operativ din organica unității. Prin executarea misiunilor specifice în cadrul Serviciului de Luptă - Supraveghere Electronică s-a creat, dezvoltat și actualizat permanent o solidă bază de date utilizată pentru cunoașterea și evaluarea amenințărilor din spațiul electro-

magnetic din zona de interes informativ și, din zona de responsabilitate informativă. Astfel, au crescut rolul și importanța componentei SIGINT din cadrul unității, prin contribuția semnificativă la monitorizarea și avertizarea timpurie a factorilor de decizie asupra potențialelor amenințări la adresa securității naționale. În 2005, unitatea primește denumirea de „Batalionul EW și SIGINT”, în a cărei structură este creată compania SIGINT. Totodată, Centrul se transformă în Centrul de Operații de Război Electronic, cu misiunea executării Serviciului de Luptă - Supraveghere Electronică pe domeniul SIGINT și OSINT. Anul 2009 a constituit, de asemenea, un moment de referință pentru impulsionearea activității informative, centrată pe capacitatea unității de îmbunătățire a procesului de culegere a informațiilor obținute prin cercetarea semnalelor electromagnetice. Informațiile prelucrate obținute prin interceptarea, procesarea și analiza datelor din comunicații radio, precum și din informațiile publice disponibile, a constituit unul dintre obiectivele principale ale Batalionului EW și SIGINT. Batalionul EW și SIGINT desfășoară acțiuni de identificare a factorilor de risc și a amenințărilor externe, militare și non-militare, la adresa securității naționale, prin supravegherea electronică a comunicațiilor militare (COMINT), prioritatea aparținând forțelor terestre ale statului țintă, precum și prin monitorizarea surselor deschise (OSINT).

Prin constituirea Brigăzii de informații militare crește ponderea forțelor luptătoare și, în același timp, se creează condițiile pentru realizarea unui management eficient al carierei personalului de informații militare din Armata României.

De asemenea, această nouă structură va pregăti personalul militar în domeniul HUMINT, IMINT, EW și SIGINT și va genera structuri flexibile și independente, care vor acționa în sprijinul unor structuri combatante naționale, multinaționale, NATO și UE, care îndeplinesc misiuni atipice.

Trebuie, în același timp, să subliniem faptul că constituirea Brigăzii de informații militare nu presupune un efort financiar suplimentar, unitatea fiind dislocată în aceeași garnizoană, beneficiind de elementele comune de comandament, logistice, financiare și acționând întrunit.

Pentru asigurarea coerenței activității de informații militare, Direcția generală de informații a apărării, prin noua structură de tip brigadă, va asigura coordonarea și eliminarea redundanțelor în activitățile specifice din acest domeniu de importanță majoră pentru securitatea națională.

Constituirea unei structuri de tip „mare unitate” asigură funcționarea, în parteneriat instituționalizat, a unităților de informații militare existente, care își păstrează atribuțiile și misiunile specifice, concomitent cu o mai bună coordonare a activității de informații militare la nivel strategic.

Orientarea activității pe prioritățile și direcțiile generale de acțiune menționate asigură îndeplinirea misiunii și atribuțiilor care revin Direcției generale de informații a apărării, contribuind la îndeplinirea obiectivului strategic al Guvernului în domeniul apărării, privind continuarea procesului de transformare a Armatei României pentru dezvoltarea, la un nivel ridicat, a capacității de decizie și acțiune a organismului militar, în vederea afirmării intereselor României și valorificării oportunităților, în cadrul comunității europene și euro-atlantice.

INFORMAȚIILE PENTRU APĂRARE ÎN ERA SOCIETĂȚII BAZATE PE CUNOAȘTERE

*General-locotenent prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI**

1. Delimitări conceptuale

Caracteristicile mediului de securitate se află într-o permanentă schimbare determinată de evoluțiile tehnologice, sociale, economice și politice ale societății umane în globalizare. De aceea, informația în sine și, în special, *informațiile pentru apărare* joacă un rol crucial în asigurarea securității la toate nivelurile și în toate domeniile. Analiza importanței informațiilor pentru apărare într-o lume în globalizare nu poate fi realizată fără a aduce în discuție două concepte deosebit de importante: *societatea cunoașterii* și *societatea informațională*. Deși, dacă de la general la particular, societatea cunoașterii o include pe cea informațională, din punct de vedere cronologic, cea din urmă o precedă pe prima.

Termenul de *societate informațională* a fost introdus în anul 1973 de către Daniel Bell¹ potrivit căruia principala axă a funcționării și dezvoltării societății va fi cunoașterea teoretică. Acesta avertiza că serviciile bazate pe cunoaștere vor constitui structura centrală a unui nou tip de economie și a unei societăți informaționale în care ideologiile vor fi inutile².

Reapariția termenului în anii '90 s-a produs în contextul dezvoltării tehnologiilor informaționale și de comunicații. În anul 1995, acesta a fost inclus pe agenda întâlnirilor G7, iar organizații precum Comunitatea Europeană, diverse agenții ale ONU, Banca Mondială și Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică au acordat un spațiu amplu discuțiilor pe această temă. De asemenea, Summit-ul

mondial din anul 2003, urmat de întâlnirea pe aceeași temă din 2005, organizat de către ONU și Uniunea Internațională pentru Telecomunicații, a cuprins în titlu sintagma „societate informațională”³.

Societatea informațională permite accesul larg la informație, amplificând globalizarea, și este caracterizată prin democratizarea informației, a comunicării, dar și prin promovarea înțelegerii și cooperării. Așadar, aceasta reprezintă mai mult decât progresul tehnologiei și al aplicațiilor informaționale și de comunicații, integrând și dimensiunile economică, socială, culturală și ecologică. În ceea ce privește dimensiunea economică, societatea informațională presupune dezvoltarea unor noi paradigme ale economiei digitale, dar și ale noii economii bazate pe cunoaștere, inovare, cultura antreprenorială și managerială, educarea consumatorului și a cetățeanului, în general. Dimensiunea socială are impact asupra sănătății populației, solidarității și protecției sociale, muncii și pieței muncii, educației și formării continue. În strânsă legătură cu aceasta, dimensiunea culturală vizează conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural național și internațional, promovarea pluralismului cultural,

* General-locotenent profesor universitar dr. Teodor FRUNZETI este rectorul (comandantul) Universității Naționale de Apărare „Carol I”.

¹ Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, Basic Books, New York, 1973.

² Frank Webster, *Theories of the Information Society*, Routledge, Oxon, 2005, pp. 30-31, extras Google Books.

³ Pentru mai multe detalii, a se vedea website-ul Summit-ului: <http://www.itu.int/wsis/index.html>.

dar și dezvoltarea industriei multimedia și a producției cu conținut informațional. În fine, dimensiunea ecologică se referă la utilizarea judicioasă a resurselor, concomitent cu protejarea mediului înconjurător.

Deși a fost folosit pentru prima dată cu peste 20 de ani înainte de către Peter F. Drucker¹, termenul de „*societate a cunoașterii*” a fost introdus la sfârșitul anilor '90 ca alternativă a celui de „*societate informațională*” și reprezintă sfera mult mai largă în care aceasta din urmă există. În timp ce societatea informațională are preponderent o latură tehnologică și inovatoare, societatea cunoașterii include o dimensiune a transformării sociale, culturale, economice, politice și instituționale, precum și o mult mai pronunțată perspectivă pluralistă și de dezvoltare, ilustrând mult mai fidel complexitatea și dinamismul transformării prin care trece omenirea.

În cadrul UNESCO, prima organizație care a adoptat acest termen, este folosită și sintagma „*societăți ale cunoașterii*”, ce desemnează societățile umane ce se *hrănesc*, se dezvoltă pe baza propriei diversități și capacități². Această definiție pornește de la ideea că, întrucât fiecare societate are un capital propriu de cunoștințe, este necesară conectarea tuturor formelor de cunoaștere existente și dezvoltarea unora noi. Astfel, o societate a cunoașterii trebuie să poată integra toți membrii săi și să promoveze noi forme de solidaritate atât pentru generațiile prezente, cât și pentru cele viitoare. Cunoștințele devin, în acest fel, un bun public, disponibil fiecărei persoane.

Societatea cunoașterii este bazată pe respectarea drepturilor omului, în special pe libertatea de opinie și expresie, dreptul la educație și dreptul de a participa liber la viața culturală a comunității. Libertatea de opinie și expresie, din articolul 19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, este corelată cu libertatea de informare, pluralismul media și libertatea academică. Dreptul la educație și corolarul său, accesul liber la educația de bază și progresul în ceea ce privește participarea neîngrădită în toate celelalte niveluri de educație, sunt prevăzute atât

în articolul 26 al Declarației menționate, cât și în articolul 13 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale. De asemenea, dreptul la liberă participare la viața culturală a comunității, conform articolului 27 al Declarației, presupune deopotrivă accesul la acțiunile culturale și științifice și la beneficiile pe care acestea le implică. Implementarea eficientă a drepturilor și libertăților de bază în societatea cunoașterii este augmentată de existența altor concepte și abordări ce au dat naștere la noi strategii: dezvoltarea umană și abordarea bazată pe împuternicirea oamenilor.

Deși atât societatea cunoașterii, cât și societatea informațională se bazează și promovează drepturile omului, așa-numita „diviziune digitală”³, care se referă, în primul rând, la accesul diferențiat al indivizilor la infrastructura de comunicații, creează mari discrepante și inegalități. La începutul secolului XXI, peste două miliarde de oameni nu au posibilitatea de a folosi rețelele de electricitate ce reprezintă condiția de bază pentru a putea folosi noile tehnologii, astfel că doar 11% din populația lumii are acces la Internet, dintre care 90% exclusiv din țările industrializate. De asemenea, omenirea nu se confruntă numai cu problema accesului și conectivității, ci și cu cea a „diviziunii pe baza cunoștințelor”⁴, barierele educaționale, culturale și lingvistice făcând Internetul inaccesibil grupurilor marginalizate.

Astfel, nu numai că societatea cunoașterii constituie *mediul* din care informațiile pentru apărare sunt parte integrantă, dar și o sursă de riscuri, pericole și amenințări la adresa apărării și securității statelor. Noile tehnologii informaționale, în funcție și de accesul la ele, pot afecta semnificativ modalitatea în care informația este colectată, împărtășită, analizată, folosită sau chiar manipulată de către agențiile guvernamentale de securitate, ca răspuns la riscurile, pericolele și amenințările terorismului transnațional, criminalității organizate, cyberterorismului sau operațiilor informaționale ostile direcționate împotriva intereselor naționale sau globale. Așadar, în acest context, valoarea informației este crucială. Întreg sistemul de securitate și apărare al unei țări este dependent de informație, iar informațiile pentru apărare reprezintă una dintre cele mai

¹ Peter F. Drucker, *The Age of Discontinuity*, Harper and Row, New York, 1969.

² UNESCO World Report, *Towards Knowledge Societies*, 2005, UNESCO, Paris, p.17.

³ *Idem*, p. 29.

⁴ *Ibidem*.

importante componente ale acestui sistem întrucât urmăresc nu numai domeniul militar al securității, ci și pe celelalte cu care se află într-o profundă interdependență. Din acest punct de vedere, este deosebit de important să analizăm, pe de o parte, rolul informațiilor pentru apărare într-o lume în globalizare, iar pe de altă parte, modalitatea în care sistemul acesta se adaptează la schimbările ce se desfășoară în mediul de securitate.

2. Rolul informațiilor pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere

2.1 Argumente privind necesitatea informațiilor pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere

Astăzi, mai mult ca oricând, informația joacă un rol foarte important în toate sectoarele de activitate umană. Practic, informația înseamnă „putere”, adică capacitatea de a prevedea, prognoza, estima, concepe, organiza și conduce o activitate, o instituție sau o organizație, ori de a guverna un stat de o manieră eficientă, flexibilă și inovatoare. Aceste afirmații privesc și domeniul apărării naționale.

În opinia noastră, informațiile pentru apărare sunt necesare pentru ca apărarea națională să poată fi concepută, organizată, condusă și desfășurată potrivit prevederilor legale și Strategiei Naționale de Apărare, precum și a obligațiilor asumate de România, prin tratate internaționale, în materie de apărare și securitate colectivă. Printre argumentele ce vin în sprijinul necesității informațiilor pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere menționăm: *instituția militară este parte intrinsecă a societății în care ființează*. Într-o anumită măsură și într-un anume fel, chiar în cazul profesionalizării Armatei, această instituție este o copie fidelă a societății din care provine și pe care o slujește cu credință în orice moment și împrejurări. Prin urmare, dacă societatea pășește în era cunoașterii, în care informația are un rol major, atunci și Armata trebuie să urmeze acest parcurs.

Pe de altă parte, într-o lume ce se caracterizează prin incertitudine și instabilitate, cunoașterea constituie prima linie de apărare a oricărui stat, iar în această primă linie, ca întotdeauna, se află armata în întregul său, inclusiv comunitatea de informații; *natura, conținutul și forma misiunilor pe care armata le îndeplinește* atât la nivel național, cât și internațional impun deținerea informațiilor absolut necesare și suficiente despre

obiectivele de atins și sarcinile concrete de îndeplinit. De aici, nevoia de a concepe, organiza, conduce și desfășura un ansamblu coerent și concertat de operații de informație. *La culegerea, procesarea, stocarea și utilizarea informațiilor de apărare se folosesc cu succes noile tehnologii ale informaticii și ale comunicației. De aceea, astăzi, armatele ca și societatea în care acestea ființează sunt semnificativ dependente de sistemele de informații. Această dependență face orice țară vulnerabilă la operațiile de informații ce ar putea fi duse de părți ostile. Aceste grupuri ar putea să caute să se infiltreze în sistemele civile sau militare care exploatează tehnologiile informației (inclusiv cele utilizate în scopuri C3ISR2 și de logistică) pentru a modifica sau manipula datele, a ataca infrastructurile esențiale sau pentru a perturba procesul de luare a deciziei sau capacitățile de culegere sau de gestionare a informației.*

Operațiile de informații pot lua trei forme: *atacuri împotriva infrastructurilor* (de exemplu: atacuri contra rețelelor informatice, război electronic și distrugere psihică); *înșelătorie* (de exemplu: operații de propagandă în mijloacele de comunicare publice, difuzarea de false informații, zvonuri etc.); *operații psihologice* (de exemplu: luarea de ostatici sau distribuirea de pamflete, difuzarea de emisiuni radio sau de televiziune sau utilizarea altor media pentru a semăna frică și disensiune).

Cunoașterea stării concrete și a tendințelor de evoluție a mediului de securitate necesită date și informații care sunt culese, procesate, stocate și utilizate de către comunitatea de informații, pentru a le oferi factorului politic în vederea fundamentării deciziilor în materie de apărare și nu numai. Mediul de securitate internațional actual este afectat de o serie de transformări considerabile petrecute în ultimii ani. În acest sens, amintim: declinul războaielor inter-statale, accelerarea integrării economice internaționale, influența crescândă a actorilor nonstatali, ca și revoluția în domeniul militar și al tehnologiilor informației.

Toate acestea au contribuit la crearea de noi amenințări pentru state, forțele armate și populația civilă. Printre acestea, un loc aparte revine provocărilor asimetrice care capătă o importanță specială pentru fiecare stat. Printre aceste noi provocări se află ceea ce analiștii numesc „amenințări asimetrice”. Această expresie desemnează mijloacele utilizate de către state,

grupuri teroriste sau indivizi pentru a perpetua atacurile împotriva inamicilor mai puternici cu evitarea unei confruntări directe. Acțiunile în discuție vor căuta să minimizeze avantajele adversarului și să-i exploateze slăbiciunile. Perspectiva confruntării cu aceste amenințări netradiționale determină numeroase provocări la adresa comunităților de apărare naționale și colective, îndeosebi în termeni de protecție a forțelor. Găsirea unor modalități de a proteja eficient personalul desfășurat împotriva acestor factori asimetrici ocupă un loc central în spiritul strategiilor militare care se străduiesc să-și pregătească forțele armate să ducă operații pe câmpul de luptă al viitorului. De altfel, puțin importă genul de amenințare, cele mai bune capacități de informare se impun pentru a anticipa și contracara

acțiunile asimetrice. Într-adevăr, o înțelegere a inamicilor potențiali, a motivației lor, a strategiilor și metodelor, a obiectivelor lor și, mai ales, a contextului lor cultural este probabil mai importantă decât orice avantaj tehnologic.

Comunitatea de informații evoluează într-un context internațional complex și instabil. Membrii acestei comunități sunt prezenți în teatrele de criză și de conflicte. Ei se interesează de fenomene și procese complexe, interdependente și dinamice. Este vorba, în principal de: terorismul internațional; proliferarea armelor de distrugere în masă; criminalitatea organizată, îndeosebi cea transfrontalieră; conflictele înghețate; migrația clandestină internațională. Astăzi, informația constituie noua prioritate strategică în calitate de funcție de cunoaștere și anticipare în materie de apărare.

În acest context, comunitatea de informații se confruntă cu patru provocări în îndeplinirea sarcinilor specifice¹.

Prima provocare o constituie nevoia ca aceasta să dispună de mijloace de culegere a informațiilor în măsură să depășească pragurile științifice și tehnologice din ce în ce mai exigente și complexe, în absența cărora nu există autonomie și inde-

pendență de apreciere posibilă a situațiilor. Noile tehnologii ale informaticii și comunicațiilor oferă instrumentele tehnice necesare și suficiente atingerii acestui scop. De aceea, asemenea echipamente trebuie să fie înlocuite ori de câte ori este nevoie.

A doua provocare este ubicuitatea. În timp real, comunitatea de informații este prezentă peste tot unde crizele amenință să se extindă și să se dezvolte. În Afganistan, Irak, Orientul Apropiat, Balcani, Caucaz, de exemplu, focarele proliferază, se aprind adesea și se sting rar. Aceste situații solicită ca echipele comunității

¹ Erard Corbin de Mangoux, *Les nouveaux défis du renseignement extérieur*, http://www.defense.gouv.fr/dgse/articles_publication/les_nouveaux_defis_du_renseignement_exterieur_les_cahiers_de_mars_dec_2008, pp.1-2.

de informații să nu fie niciodată „în repaus”, pe de o parte, și impun adaptarea constantă a dispozitivului său de cercetare, pe de altă parte. Este vorba atât ca această comunitate să se manifeste reactiv, față de urgențele prezente, cât și perspicace, pe termen lung. Într-adevăr, comunitatea de informații păstrează obligația imperioasă de a evalua raporturile de forțe viitoare și de a anticipa crizele ce se pot ivi. Tensiunile ce încep să suscite urgența pe scena mondială a noilor puteri regionale, rolul „crizogen” al politicilor energetice concurente sau impactul securitar nebănuț, de consecințe culturale, al globalizării sunt câteva dintre noile priorități pe care autoritatea politică trebuie să le gestioneze. Acesta este sensul noii conduceri a comunității de informații, ce pune autoritatea în poziția de a exercita un asemenea arbitraj.

Cu o astfel de agendă, *a treia provocare* a comunității de informații este, în mod paradoxal, de ordin intern. Față de lumea haotică, imprevizibilă și în evoluție constantă, comunitatea de informații este chemată să inventeze o organizare care să poată fi atât perenă, cât și reactivă. Ea trebuie să ajungă să unească, în jurul metodelor de lucru și al regulilor deontologice comune, personalul său, competențe și calificări necesare foarte diverse. De calitatea acestui aliaj subtil depinde capacitatea sa de adaptare la urgențele actuale și viitoare. De mulți ani, recrutarea, altădată foarte omogenă, s-a deschis la competențe și profiluri, civile și militare, din ce în ce mai variate. Faptul că, astăzi, comunitatea de informații concentrează într-o singură mână ansamblul mijloacelor de culegere a informațiilor umane, tehnice și operaționale a fost, de asemenea, exploatat în sensul unei sinergii crescute. Profesii și specialități, inițial distincte, au fost regrupate în cadrul echipelor interdisciplinare. Comunitatea de informații caută de acum înainte să împărtășească această dinamică cu ansamblul serviciilor partenere de informații. Folosindu-și echipamentele, infrastructurile și formațiunile pentru îndeplinirea misiunilor sale specifice, dezvoltă, totodată, parteneriate cu servicii complementare centrelor sale de interes.

Ultima provocare este cea a concurenței legitime între informații și informare. Munca de informații realizată de către comunitatea de informații nu-și află sensul și utilitatea decât prin modul în care este folosită de către beneficiarii săi și interesul pe care aceștia i-l poartă. Această

muncă, răbdătoare și scrupuloasă, de culegere și procesare este afectată de inexactități, sau, mai rău, de dezinformare. De aceea, comunitatea de informații acționează constant pentru protejarea surselor sale și a condițiilor de culegere.

2.2 Arhitectura de informații pentru apărare în era societății bazate pe cunoaștere

Succesul în orice activitate umană, inclusiv în „apărarea națională și apărarea colectivă”, impune ca acestea să se întemeieze pe informație. În acest scop, obținerea informațiilor de care este nevoie trebuie să urmeze procedurile și directivele și să primească validările, aprobările și sprijinul necesare. Altfel spus, este necesară o gestionare adecvată a informației, iar pentru aceasta este primordial să se fixeze obiective concrete și realiste.

În opinia noastră, gestionarea adecvată a informației înseamnă: *optimizarea informației* pentru ca personalul comunității de informații să facă ceea ce trebuie și cum trebuie. Ea înglobează tot ceea ce relevă informația în organizare: căutarea informației, crearea, recepția și achiziția sa, ca și controlul său, clasificarea în scopul gestionării documentelor, indexarea sa pentru nevoi de gestionare a conținutului, protecția sa pentru motive de securitate, verificarea exactității sale, organizarea sa, utilizarea sa, difuzarea sa, publicarea, transferul, arhivarea și eliminarea sa; *administrarea informațiilor* în funcție de liniile directoare, de politici, constrângeri, resurse, referințe; *existența unui personal înalt calificat* în cadrul comunității de informații; *apelul la noile tehnologii ale informaticii și comunicației* în întregul proces de culegere procesare, stocare și folosire a datelor și informațiilor pentru apărare. Practic, gestionarea adecvată a informației pentru apărare se definește prin: căutare, creare, recepție, achiziție, control, clasificare în scopuri de gestionare a documentelor, indexarea pentru nevoi de gestionare a conținutului, protecție, verificare, organizare, stocare, acces, folosire, colaborare, transmitere, difuzare, publicare, arhivare și eliminare a datelor și informațiilor pentru apărare.

Gestionarea adecvată și eficientă a informației pentru apărare impune, în mod absolut necesar, ca fiecare serviciu de specialitate, în calitate de parte a comunității de informații, să dispună de o arhitectură de informație. Prin acest grup lexical, înțelegem legătura clară între *nevoile și resursele în informații* prin mijlocirea *activităților*

unui personal înalt calificat profesional, într-un context optimizat prin *gestionarea documentelor și tehnologiilor informației*, potrivit principiului dezvoltării durabile. Se cuvine precizat că arhitectura de informație nu este un scop în sine. Ea este destinată să faciliteze gestionarea judicioasă a informației. De aceea, comunitatea de informații trebuie să aibă un solid mediu de informație pentru a optimiza utilizarea acesteia. Acest mediu de informație se bazează pe o arhitectură concepută și constant adusă la zi, în funcție de 6 parametri¹:

- *legislație și politici*: elemente impuse pentru a le aplica;
- *mandat organizațional*: nevoi ale comunității de informații;
- *responsabilizare*: nevoile utilizatorilor;
- *interdependență*: elemente impuse pentru a evita suprapunerile de sarcini între serviciile de profil ce alcătuiesc comunitatea de informații;
- *constrângeri*: elemente impuse pentru a asigura rentabilitatea;
- *posibilități*: elemente impuse pentru a se ține la zi în raport cu restul lumii.

Aceste principii conduc la următoarea structură a arhitecturii de informații pentru apărare:

- **contextul operațional**. Acesta creează nevoile de informație. În acest scop, trebuie să examineze procesele organizaționale și sectoarele de activitate, în așa fel încât să se faciliteze analiza și să optimizeze fondurile și fluxurile de informație;
- **nevoile în informație**. Acestea trebuie să fie inventariate și ținute la zi, prezentate fără referință la suport și descrise în funcție de sectoarele de activitate și de procesele operaționale;
- **resursele în informație**. Ele sunt strâns legate de nevoi. Este vorba de toate resursele (baze de date *on line*, cărți, sisteme de informații integrate, documente imprimate etc.) ce răspund la nevoi. De asemenea, ele trebuie să fie inventariate și ținute la zi. Atât la nivelul fiecărui serviciu de informații, cât și la cel al comunității de informații;
- **activitățile de gestionare a informației**. Ansamblul acestora vizează căutare, creare, receptare, achiziție, control, clasificare în

scopul gestionării documentelor, indexare pentru nevoile gestionării conținutului, protecție, verificare, organizare, stocare, acces, utilizare, colaborare, transmitere, difuzare, publicare, transfer, arhivare și eliminare;

- **resursele umane**. Acestea sunt persoanele care administrează informația. De asemenea, trebuie îmbinate responsabilitățile și resursele umane în funcție de mandat și sarcinile acestor resurse. Altfel spus, resursa umană trebuie să conceapă un sistem complet de gestionare a informației. Trebuie să se accepte că angajații au nevoie de norme, de educație și de formare pentru a administra bine informația; acestea sunt componentele centrale ale arhitecturii informației; tehnologia informației este un mecanism fundamental; gestionarea documentelor este un mecanism de bază ce se impune folosit cu eficacitate;
- în fine, arhitectura informației va fi asigurată în spiritul **dezvoltării durabile**, grație planificării următoare: strategie operațională, strategie de gestionare a informației, orientare și conducere, formare, mediile de derulare a activității specifice comunității de informații. De fapt, dezvoltarea durabilă vizează să optimizeze constant coeziunea socială, climatul psiho-social și calitatea relațiilor interpersonale din cadrul fiecărui serviciu de informații și al comunității acestora precum și gestionarea adecvată a informației pentru apărare.

3. Modalități de adaptare a sistemului de informații pentru apărare la schimbările din mediul de securitate

În actualul sistem internațional, existența și exacerbarea unor fenomene precum terorismul și crima organizată determină reconfigurarea politicilor de securitate și apărare naționale și internaționale. Din păcate, aceste fenomene nu sunt singurele care generează riscuri, pericole și amenințări la adresa securității. Gama lor este extrem de largă: de la fenomene sociale, precum migrația ilegală, la cele care afectează mediul înconjurător, precum încălzirea globală. Toate acestea sunt potențate de societatea cunoașterii care, pe de o parte, deschide noi posibilități de a contracara riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității, dar, pe de altă parte, oferă accesul facil la informații ce, în contextul și cu corelațiile

¹ Patrick Cornier, *La voie de l'avenir pour la gestion de l'information*, <http://www.journal.forces.gc.ca/vo6/no3/informat-fra.asp>, p. 6.

potrivite, le pot exacerba pe acestea din urmă.

Mai mult, într-o societate a cunoașterii, mediul de securitate capătă noi caracteristici care pot genera noi tipuri de riscuri, pericole și amenințări la adresa indivizilor, grupurilor, statelor și grupărilor de state. Aceste caracteristici pot fi sintetizate în trei tendințe semnificative.

În primul rând, este vorba despre *dezvoltarea unei noi concepții asupra securității*, ce nu mai pune accent exclusiv pe stat, ci și pe actorii individuali și grupali. De aici rezultă creșterea gradului de plurivalență a acțiunilor informative destinate pregătirii, prevenirii și răspunsului la amenințările la adresa securității unei game mult mai largi de subiecți.

În al doilea rând, se poate afirma că *noua concepție de securitate este multicontextuală*, în

sensul că liniile de demarcație dintre diversele tipuri de riscuri, pericole și amenințări devin din ce în ce mai neclare, în special în ceea ce le privește pe cele militare și cele nonmilitare. Din acest punct de vedere, sistemul de informații pentru apărare este pus în fața unor situații complexe, ce necesită răspuns de aceeași natură.

În fine, cea de-a treia tendință importantă ce se manifestă, în prezent, în mediul de securitate este *accentuarea caracterului transnațional al riscurilor, pericolelor și amenințărilor la adresa securității*. Dispariția diferențelor dintre intern și extern determină extinderea plajei de acțiuni pe care sistemul de informații pentru apărare trebuie să le realizeze astfel încât să poată contribui la sporirea gradului de securitate a tuturor indivizilor, grupurilor, statelor și grupărilor de state.

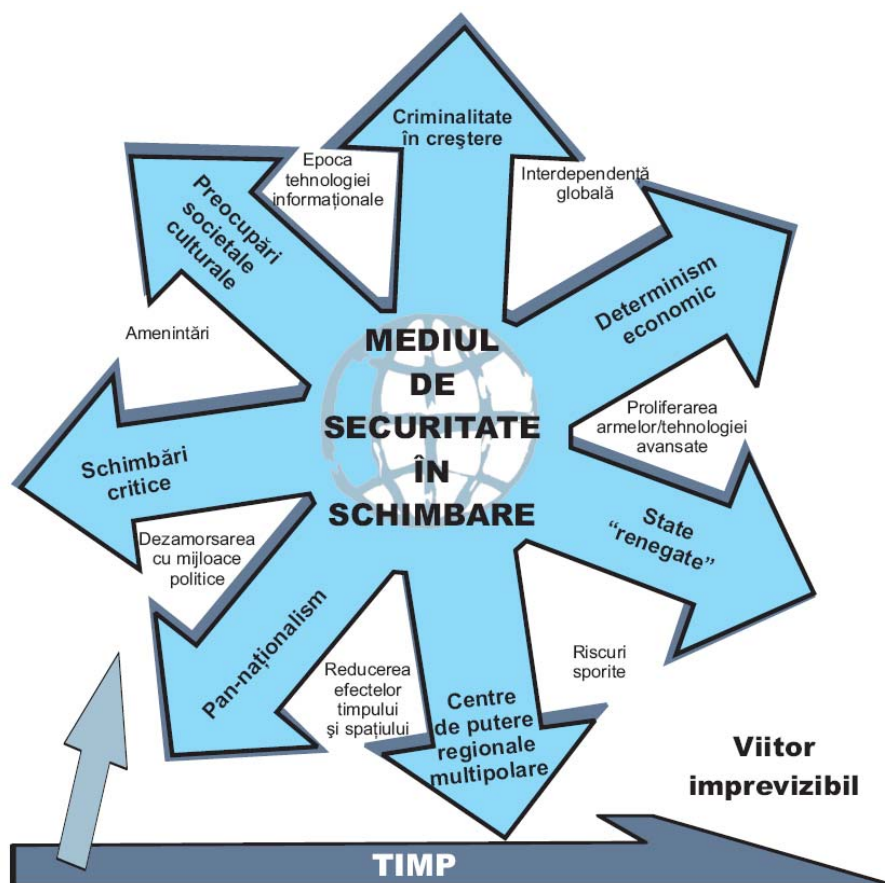

Figura nr. 1: Forțele schimbării globale conform Agenției de Informații pentru Apărare a SUA¹

¹ Defense Intelligence Agency of USA, *Vector 21: A Strategic Plan for the Defense Intelligence Agency*, 2008, p. 2, <http://www.fas.org/irp/dia/index.html>.

În Planul Strategic al Agenției de Informații pentru Apărare a SUA, *Vector 21*, sunt identificate forțele schimbării ce reflectă circumstanțele variate la care trebuie să se adapteze întreg sistemul de securitate și apărare națională, și implicit sistemul informațiilor pentru apărare (figura nr. 1).

Conform acestui document, schimbările globale determină un răspuns național în cadrul căruia informațiile pentru apărare vor fi centrate pe o orientare regională, pe cele mai novatoare și sofisticate tehnologii și pe adaptarea rapidă la toate aspectele legate atât de politicile de securitate, cât și de cele mai noi modalități de ducere a operațiilor.

Aceste aserțiuni sunt valabile pentru întreaga comunitate internațională ce împărtășește respectul pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului, nu doar pentru SUA. Astfel, adaptarea sistemului de informații militare la schimbările intervenite în mediul de securitate trebuie să țină seama nu numai de noile tipuri de riscuri, pericole și amenințări, ci și de respectarea drepturilor și libertăților individuale în cadrul răspunsului la acestea.

Printre modalitățile de adaptare la schimbările enunțate enumerăm reorganizarea și adaptarea. Dintre acestea, în viziunea lui Calvin D. Andrus, nu *reorganizarea*, ce este prin natura sa predictibilă și greoaie, ci promovarea unui *comportament adaptativ complex* (figura nr. 2) reprezintă soluția¹. Într-adevăr, deși toate marile restructurări se bazează pe asumția că trecutul recent poate fi folosit pentru a prezice viitorul, volatilitatea specifică mediului de securitate în perioada actuală face ca orice așteptare privitoare la viitor să poarte cu sine o marjă de eroare semnificativă.

Întreaga comunitate de informații și, implicit, sistemul de informații pentru apărare trebuie să se reinventeze dinamic prin continua învățare și adaptare la schimbările din mediul de securitate național și internațional. La baza acestui model se află teoria complexității, mai precis a sistemelor adaptative complexe. De la ecosistemele naturale la grupările teroriste, cea mai mare parte a sistemelor reale sunt adaptative complexe, iar această calitate se aplică și sistemului informațiilor

pentru apărare care, în condițiile actuale, trebuie să se adapteze în permanență la evoluția mediului de securitate. În opinia expertului american Calvin Andrus, acest lucru este posibil prin respectarea a cinci principii de bază: auto-organizare, schimb de informații, feedback, utilizare de tehnici și proceduri specifice și leadership². Adoptarea acestor principii presupune ca procedurile ce decurg din ele să fie aplicate începând chiar de la nivelul indivizilor implicați în activitatea de culegere și analiză a informațiilor. Astfel, poate fi asigurat un feedback eficient de la mediul înconjurător, ca unică modalitate de învățare și adaptare la schimbările ce se petrec aici în materie de securitate.

Un asemenea model este deosebit de util pentru adaptarea sistemului de informații pentru apărare la schimbările strategice din mediul de securitate, deoarece complexitatea lumii moderne depășește actualele modele informaționale. Un exemplu elocvent este constituit de reacția la criza financiară și economică mondială, una dintre principalele amenințări actuale la adresa securității. Economia modernă a devenit mult prea greoaie și imprevizibilă, chiar și pentru cei care se consideră a fi experți, din cauza abordărilor rigide, bazate pe reguli și metode unice, ce ignoră caracterul complex și haotic al lumii. De asemenea, terorismul se înscrie în aceeași sferă a amenințărilor care, pentru a fi contracarate, necesită un răspuns flexibil, bazat pe o permanentă învățare și adaptare. Perceperea și reprezentarea amenințării la adresa unei țări determină necesitatea dezvoltării unor activități de pregătire și prevenire din ce în ce mai complexe și mai eficiente. În plus, răspunsul în sine la amenințări poate avea consecințe precum potențiala schimbare a naturii și caracterului atât a actorului amenințat, cât și a celui care amenință. Astfel, este necesară evaluarea măsurii în care activitățile specifice sistemului informațiilor pentru apărare sunt acceptate de către populația pe care trebuie să o protejeze. Cu cât sistemul se dezvoltă și adoptă inovațiile tehnologice de ultimă oră, cu atât riscul ca măsurile de pregătire, prevenire și răspuns la amenințări să devină mai invazive pentru cetățeni, existând posibilitatea ca reacția acestora să potențeze respectivele riscuri, pericole și amenințări.

¹ Calvin D. Andrus, „Toward a Complex Adaptive Intelligence Community”, *Studies in Intelligence*, vol. 49, nr. 3, 2005, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol49no3/html_files/Wik_and_%20Blog_7.htm.

² *Idem*.

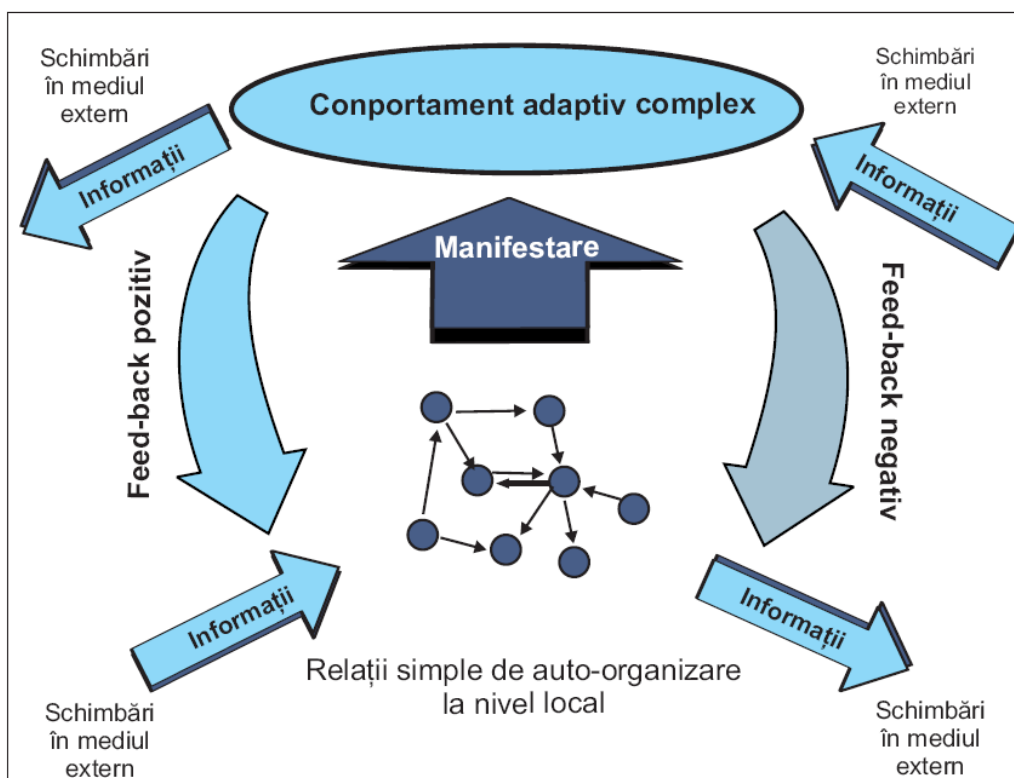

Figura nr. 2: Modelul comportamentului adaptativ complex¹

În consecință, adaptarea sistemului de informații de apărare la schimbările din mediul de securitate național și internațional reprezintă un proces complex, ce nu presupune o simplă reorganizare, ci o continuă învățare, adaptare și, în consecință, reinventare dinamică, care să respecte ritmul schimbării caracteristicilor mediului.

Concluzii

„Societatea cunoașterii” (*knowledge society*) este un termen utilizat în special în mediile universitare, ca alternativă, considerată preferabilă de unii, noțiunii de „societate a informației”. De asemenea, dezbaterile nu s-au terminat, existând încă, pe plan teoretic, un dezacord, deși folosirea primului termen s-a impus și niciunul dintre cele două nu a putut să fie obiectul unui consens. În timp ce optica mai mult tehnică a societății informației face referire la date, canale de transmitere

și la spațiile de stocare a informației, noțiunea de societate a cunoașterii evocă ființele umane, culturile și formele de organizare și de comunicare, informația fiind determinată în funcție de societate și nu invers.

Comunitatea de informații trebuie să se adapteze, într-o primă etapă, și apoi să se integreze societății cunoașterii, de o manieră flexibilă, eficientă și inovatoare. În acest sens, realizarea unei arhitecturi de informații constituie o prioritate pentru această comunitate. Înfăptuirea unui asemenea obiectiv va conduce la optimizarea întregii activități de culegere, procesare, interpretare și analiză a informației pentru apărare, precum și la implementarea acestui tip de informații în adoptarea deciziilor politice în materie de apărare și securitate.

¹ *Idem.*

SECURITATEA CLIMATICĂ: O MIZĂ STRATEGICĂ PRIMORDIALĂ, PLANETARĂ

*Prof. univ. dr. Mircea DUȚU**

Un consens, la nivel național și internațional, este pe cale a se cristaliza în privința considerării problematicei schimbărilor climatice drept o componentă a securității naționale și internaționale, o nouă provocare strategică globală primordială.

Riscurile pe care le implică încălzirea atmosferei planetei afectează tot mai mult stabilitatea regională și internațională, generând crize alimentare, înmulțirea evenimentelor meteorologice extreme, migrări ecoclimatice etc. Drept urmare, problematica securității climatice a devenit o preocupare prioritară și a organismelor internaționale.

Spre deosebire de provocările de până acum la adresa securității, cea ecoclimatică este primordială prin amploarea sa planetară și caracterul ei vital, în sensul că prevenirea catastrofei naturale și gestionarea viabilă a efectelor schimbărilor climatice, alături de soluționarea celorlalte imperative *environmentale* fundamentale, condiționează însăși preservarea, în limitele admisibile, a condițiilor de viață pe Terra¹. Pentru prima dată, *global warming* presupune rezolvarea

unei probleme vitale, de supraviețuire, de o urgență extremă la orizontul temporal al deceniilor următoare. Ordinea mondială actuală, în toată diversitatea, complexitatea și intensitatea tensiunilor sale, cunoaște, prin noua provocare, și șocul major indus de coliziunea dintre nevoile și limitele impuse de procesul ecoclimatic și respectiv caracterul finit al resurselor geologice (vizând nu numai petrolul, cărbunele și gazul natural). Și aceasta, în situația în care criza ecoclimatică se înscrie în paradigma definitorie a epocii actuale a limitelor exploatarei umane a mediului și se manifestă sub forma atingerii pragului capacității limitate a atmosferei de a absorbi emisiile de gaze cu efect de seră (GES), fără modificarea rapidă, ireversibilă și catastrofală a climei. Inedita „tensiune esențială” care se manifestă în acest mod, alimentează noi conflicte și le amplifică pe cele existente, de natură politică, socială, ideologică și chiar militară, care se exacerbează în contextul accelerării mutațiilor la toate eșaloanele sistemului social. Sunt impulsionate și capătă noi aspecte de manifestare extremismele preexistente de tot felul (precum cele religioase și naționaliste în domeniul petrolului), care erodează autoritatea statului și coeziunea socială, generând surse de insecuritate suplimentare.

1. Urgența și amploarea fenomenului ecoclimatic

Noua etapă a studierii și abordării problemei ecoclimatice pornește de la două concluzii general acceptate în plan științific și oficial: a) legătura directă, cauzală, dintre schimbările climatice în curs, cu tendința rapidă și globală, și activitățile umane consumatoare de combustibili fosili și producătoare de GES, stabilită ca o probabilitate de 90% în ultimul raport, al IV-lea, al *Panelului Interguvernamental privind Schimbările Climatice* (*Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC*) din 2007; b) fixarea pragului admisibil de creștere a temperaturii medii globale la 2°C

*Prof. univ. dr. Mircea DUȚU este președintele Universității Ecologice din București.

¹ Începând cu raportul Clubului de la Roma din 1972, *The Limits of Growth*, care relevă limitele modelului de dezvoltare rapace și fără limite față de resursele naturale și până la perceperea și instrumentalizarea fenomenului ecoclimatic, s-au cristalizat elementele componente ale teoriei calificării epocii actuale drept „antropocen”. Ideea (2002) a aparținut savantului danez Paul Creutzen (Premiul Nobel pentru chimie), iar conceptul a fost validat, în 2008, de prestigioasa *Geological Society* din Londra. Potrivit acesteia, prin expansiunea și activitățile sale, omenirea a intrat în interacțiune cu ansamblul dimensiunilor geofizice și biologice ale planetei; prin sporirea rolului tehnicii și energiei bazate pe combustibili fosili, concentrațiile de poluanți, în special CO₂, în atmosferă au ajuns până la nivelul în care ecosistemul nu le mai poate absorbi, generându-se astfel schimbările climatice relevante, care afectează major negativ ciclurile de temperatură, apă și interdependența dintre vegetale, animale, bacterii și specia umană.

(consacrat prin Acordul de la Copenhaga din decembrie 2009), dincolo de care evoluțiile spre catastrofă devin incontrollabile și implacabile.

În același timp, sporirea frecvenței și accentuarea intensității fenomenelor meteorologice extreme, ca expresie a dereglării sistemului climatic, interacționează cu vulnerabilitățile proprii societății moderne, diversificându-le și amplificându-le efectele, până la a crea altele noi, de tip ecoclimatic. Evenimentele climatice extreme, precum canicula din vara anului 2003 și consecințele sale din unele țări vest-europene, marile incendii din Europa centrală și sudică din 2007 și 2008, seceta pluri-anuală din Australia și continentul american, inundațiile din Europa centrală și de est din 2005, 2006 și 2010, distrugerea orașului New Orleans în urma uraganului Katrina din august-septembrie 2005 ș.a. au reprezentat momente cheie în înțelegerea politică și afirmarea dimensiunii strategice a provocărilor climatice. Lor li se adaugă un fenomen cu implicații geostrategice globale, majore și evidente: topirea rapidă a banchizei arctice (unul din principalii regulatori ai

sistemului climatic planetar), a cărei suprafață tinde să se reducă masiv după anul 2000.

Toate aceste schimbări ecoclimatice se repercutează masiv asupra raporturilor geostrategice globale. Astfel, în Arctica, dezghețul calotei polare deschide pasajul Nord - Vest și permite accesul la bogatele resurse naturale ale zonei, printre care aproape 21% din rezervele mondiale de hidrocarburi, care ar putea să devină astfel accesibile exploatarei în următorii 30 de ani. În acest mod, spațiul arctic dobândește, *via global warming*, un nou statut strategic, devenind obiectul unor noi sisteme de influență și concurență între statele limitrofe: SUA, Rusia, Canada, Norvegia și Danemarca (stat ce deține Groenlanda ca teritoriu autonom). Din punct de vedere juridic, principala problemă o reprezintă delimitarea apelor teritoriale, operațiune definită în dreptul mării, dar a cărei aplicare revine statelor implicate, care determină liniile de bază¹. În Oceanul Arctic, în loc ca aceste

¹ Pentru aspectele juridice, a se vedea: C.Vedrine, „Ressources en Arctique et revendications étatiques de souveraineté”,

linii să fie trasate pe zona terestră a coastelor, ele își au ca reper gheața (pentru Canada, SUA și Rusia), criteriu tot mai contestabil în contextul schimbărilor climatice. Totodată, topirea calotei glaciare a Terrei riscă să modifice relieful întregii planete: ridicarea nivelului apei mărilor și oceanelor va redesena peisajul costier, trasarea noilor linii de demarcare a apelor teritoriale devenind o problemă mondială.

În privința Arcticii, mizele energetice și strategice sunt deja majore. Dacă în timpul Războiului Rece, Arctica era un spațiu strategic important (inclusiv pentru faptul că peste acesta puteau fi lansate rachete nucleare între URSS și SUA), la un secol de la descoperirea Polului Nord (în 1909) interesul strategic al zonei a dobândit noi dimensiuni. Fiecare dintre cele cinci state limitrofe revendică cea mai mare suprafață posibilă, înglobând insulele din larg, presărate în ocean. Servind drept bază de calcul, acestea le permit să pretindă o suveranitate extinsă asupra Arcticii. Interese în zonă manifestă și celelalte trei state membre permanente ale Consiliului Arctic, care deține regiuni dincolo de cercul polar (Suedia, Finlanda, Islanda), precum și cele cu statut de observator (de exemplu, China). În mod semnificativ, dacă UE și organizațiile ecologiste reclamă liberul acces la apele și resursele zonei, adoptarea unui tratat general privind protecția Arcticii și exploatarea durabilă și echitabilă a resurselor sale naturale, toate cele cinci țări riverane și China se opun unui asemenea proiect, ceea ce relevă interesul strategic național crescut în zonă.

Semnalele revendicărilor de suveranitate și/sau ale manifestării interesului geostrategic în zonă sunt de cele mai diverse feluri: de la expediții științifice¹, manevre militare², acte naționale

unilaterale³ și până la deschiderea procedurilor juridice internaționale aferente⁴. De asemenea, interesul arctic este proclamat oficial și asimilat componentelor securității naționale⁵. Diplomațiile naționale pregătesc deja „dosarul arctic”, iar

operațional interarme însărcinat cu apărarea continentală terestră, maritimă și aerospațială a organizat pentru prima dată manevre aeronavale pe tema securizării căilor maritime deschise ca urmare a manifestării fenomenului încălzirii globale a climei.

³ Canada a trasat liniile de demarcație în jurul arhipelagului arctic, conferind pasajului Nord-Vestic un statut pur teritorial. Prin modificări legislative interne (respectiv, în principal, a legii din 1970 privind poluarea apelor arctice) se extinde suveranitatea asupra apelor arctice de la 100 la 200 mile maritime, care dobândesc statutul de ape interioare ori aferente mării teritoriale sau zonei economice exclusive canadiene; Federația Rusă a desemnat liniile pentru a îngloba ca mare teritorială ruta Mării Nordului și pasajul Nord-Est; în 2005, Canada și Danemarca au revendicat suveranitatea lor asupra insulelor Hans; SUA contestă liniile de bază stabilite de statele vecine, apele respective fiind considerate a avea statut de strâmtoare internațională, al cărei regim juridic rămâne de determinat pe cale interstatală; în Marea Barents, Rusia și Norvegia nu calculează în același mod zonele lor maritime: diferența de calcul reprezintă o suprafață (zona gri) de 176.000 km²; Marea Britanie și China au început, la rândul lor, să revendice drepturi de suveranitate asupra insulelor Spitzberg, aflate deja în dispută, încă din 1920, în privința zonelor maritime aferente, între Rusia și Norvegia. De altfel, aceasta din urmă a devenit, în aprilie 2009, primul stat care a fixat limitele fundurilor sale maritime, ținând seama de a se opri la 550 km de Polul Nord revendicat atât de Rusia, cât și de Danemarca.

⁴ Potrivit Convenției asupra dreptului mării (1982), cererile referitoare la problemele privind limitele platoului continental sunt soluționate, conform unei proceduri specifice, de un comitet al ONU special instituit în acest scop. Federația Rusă a fost primul dintre statele membre riverane Arcticii care, încă din 2001, a depus o cerere pentru valorificarea drepturilor suverane pretense în zonă. Comitetul a solicitat date suplimentare pentru a putea instrumenta cererea. La rândul lor, Canada și Danemarca au declanșat demersul de culegere a datelor cartografice necesare și intenționează să își depună cererile cel mai târziu în 2013 pentru Canada și 2014 pentru Danemarca. Cum SUA nu au ratificat (încă) Convenția privind dreptul mării, ele nu pot revendica o extindere a platoului lor continental în condițiile convenției, dar nimic nu le împiedică să o facă *de facto*.

⁵ „SUA sunt o țară arctică cu interese mari și fundamentale în regiunea arctică, unde vom căuta să îndeplinim nevoile de securitate națională, să protejăm mediul, să exploatăm responsabil resursele, să fim responsabili față de comunitățile indigene, să sprijinim cercetarea științifică și să consolidăm cooperarea internațională pe diverse probleme” (National Security Strategy, White House, 27 May, 2010).

în *Revue Générale de Droit International Public*, n.1/2009, p.147-158; H. de Poeter, *L'Emprise des États côtiers sur l'Arctique*, Editions A. Pedone, Paris, 2009.

¹ De exemplu, în 2007 o expediție științifică rusă, al cărei scop oficial era studiul efectelor încălzirii globale în regiune, a trimis un submarin de buzunar să depună un drapel rus, confecționat din metal, la extremitatea dorsalei Lomonosov, afirmând astfel drepturile și prerogativele Rusiei asupra resurselor naturale submarine ale zonei; deși numai aspirantă la statutul de observator în Consiliul Arctic, China a preconizat pentru 2010 cea de-a IV-a sa expediție științifică în Arctica și exprimă punctele de vedere oficiale asupra problemelor zonei.

² În 2004, US Northern Command, comandamentul

diplomați specializați, inclusiv ambasadori, sunt însărcinați cu negocieri pe problemă. Cazului concret, dar elocvent, i se adaugă semnificațiile interdependente ale mizei și crizei energetice globale, cruciale pentru dezvoltarea viitoare a lumii.

Procesul general al gestionării problematicei ecoclimatice arată, totodată, afirmarea tot mai viguroasă, alături de state, a actorilor nestatali, inclusiv în contextul negocierilor internaționale pe aceste teme. Astfel, în cadrul conferințelor internaționale privind clima, a devenit deja o tradiție ca, simultan cu reuniunile reprezentanților politico-diplomatici, să se desfășoare adunări ale trimișilor societății civile, în scopul evident de a face presiuni și a influența negocierile multilaterale. Semnificative rămân, în acest sens, manifestațiile organizate sub egida „Klimaforum 09 People's Summit” din cadrul Conferinței de la Copenhaga (decembrie 2009)¹. Pe lângă mobilizarea opiniei publice mondiale asupra problemei și sensibilizarea lumii politice față de subiect (printre altele, președintele Obama trebuind să-și schimbe programul, în sensul de a reveni asupra intenției inițiale de a fi prezent la Copenhaga în a 4-a zi a summit-ului, în trecere spre Oslo, unde urma să i se decerneze Premiul Nobel pentru Pace, și a participa la penultima zi a reuniunii, având astfel o contribuție majoră la deznodământul negocierilor), Declarația popoarelor a avut un impact deosebit asupra participanților, făcând apel la găsirea soluțiilor adecvate la criza climatică, bazate pe o utilizare securizată, curată, regenerabilă și durabilă a resurselor naturale, precum și pe o tranziție către o *suveranitate alimentară și energetică, funciară și hidrică*².

¹ Conform alin. 6 al art. 7 din Convenția - cadru privind schimbările climatice, un număr de 345 de ONG-uri au fost admise în calitate de observator pe lângă conferință. Constituindu-se ca un contra-summit, forumul a permis reprezentanților societății civile și populațiilor direct afectate de consecințele schimbărilor climatice să schimbe puncte de vedere și să-și facă mai bine înțelese doleanțele lor în privința viitorului climatic al planetei. Klimaforum-ul a reunit peste 50.000 de persoane și ONG-uri, în cadrul său desfășurându-se mai bine de 200 de conferințe și dezbateri, precum și 70 de expoziții și ateliere. El a permis participanților să contribuie la elaborarea „Declarației popoarelor”, semnată de 363 de ONG-uri și prezentată Conferinței la 14 decembrie 2009.

² Declarația propune, în principal: a) abandonarea completă a combustibililor fosili în următorii 30 de ani, cu obiective clare și obligatorii pe o perioadă de 5 ani (respectiv o reducere a GES din partea țărilor industrializate cu cel puțin 40% până în 2020, în raport cu nivelurile din 1990); b) recunoașterea, plata și compensarea datoriei climatice și a efectelor sale

Declarația respectivă a susținut ca reuniunea COP15 să ajungă la încheierea unui document cu valoare juridică (tratat internațional) al cărui obiect să fie restabilirea echilibrului environmental, social și economic al planetei prin mijloace durabile și echitabile din punct de vedere ecologic și social.

Alături de lucrările forumului propriu-zis din timpul Conferinței, ONG-urile au formulat și publicat numeroase propuneri în vederea clarificării problemelor care făceau obiectul negocierilor, definirii condițiilor unui nou acord internațional eficace și echitabil, ori exprimării de orientări privind un atare document³.

În fine, alături de această reacție organizată și substanțială a reprezentanților societății civile, la Copenhaga s-a înregistrat și o prezență a media fără precedent pentru acest tip de conferințe internaționale, care a contribuit și ea, în mod specific, la diseminarea informațiilor privind criza ecoclimatică globală, modul de abordare a căilor de rezolvare din partea factorilor politici și responsabilizarea, în consecință, a ansamblului societăților - naționale și internaționale.

2. Securitatea climatică - o preocupare oficială, care tinde să devină prioritară

Rațiunile pentru care preocupările ecoclimatice au devenit o nouă miză strategică majoră a relațiilor internaționale sunt diverse, dar fundamentele rămân cel puțin trei: a) noua paradigmă pune în discuție, în mod radical, modelul de producție (fondat esențialmente pe energie având la bază hidrocarburile), conjugat cu modelul de dezvoltare economică productivist (rapace cu resursele environmentale); b) afirmarea unei noi contradicții Nord – Sud și imperativul unui dialog adecvat pe această temă, permanent și complex (care a cunoscut o ilustrare elevocventă prin negocierile ante- și post-Copenhaga);

nefaste asupra tuturor grupurilor și populațiilor vizate; c) respingerea falselor soluții tehnice și a celor bazate pe piață, care reprezintă un pericol, precum cea a energiei nucleare, a agrocarburanților, a captării și stocării carbonului, a mecanismelor dezvoltării curate, „carbonului verde”, semințelor „adaptate genetic” la climă, a geo-ingineriei și a mecanismului REDD (Reducerea emisiilor rezultând din despăduriri și degradare forestieră) care agravează conflictele sociale și de mediu. Pentru textul declarației: <http://09.klimaforum.org>.

³ De exemplu, UICN a realizat și prezentat, în octombrie 2009, documentul *Etapele cheie ale unui acord echitabil*, University of South Wales - Climate Change Research Center, *The Copenhagen - Diagnosis: Updating the World on the Latest Climate Science*, november 2009 ș.a.

c) impunerea unei dimensiuni etice tot mai importante problematicii în cauză, afectând decisiv dreptul la supraviețuire al fiecărui om și al omenirii ca specie între specii, schimbările climatice au implicații asupra drepturilor esențiale ale omului. În această perspectivă, dincolo de dreptul egalității de supraviețuire terestră, sunt afirmate regulile deplinei egalități naturale, nediscriminării, tratamentului egal și responsabilității comune, dar diferențiate a indivizilor și statelor, mărginite de imperativul supraviețuirii pe planeta noastră.

Într-adevăr, în situația în care cantitățile de emisii de GES per capita cunosc o discrepanță extraordinară, o rezolvare a responsabilităților asumate pe baza criteriului echitabilității numărului de locuitori, ca persoană luată drept unitate de exprimare a nevoilor și împărțire a responsabilităților, apare drept cea mai binevenită.

La nivelul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, prin rezoluția din 3 iunie 2009, *Schimbările climatice și repercusiunile lor eventuale asupra securității*, s-a stabilit o legătură între securitatea internațională și problema ecoclimatică, invitându-se, în consecință, organismele ONU să-și dubleze eforturile, potrivit competențelor lor, pentru a se interesa și a face față schimbărilor climatice, în special repercusiunile pe care acestea le-ar putea avea asupra securității¹. Posibila asumare a unei asemenea responsabilități de către sistemul ONU generează discuții asupra nașterii unei noi forme de ingerință, cea environmentală, după modelul „ingerinței umanitare”, afirmate la începutul anilor 1990. Mai exact, s-a ridicat întrebarea dacă grave atingeri aduse mediului, cu repercusiuni transnaționale, ar putea să justifice, de pildă, trimiterea de forțe de stabilizare pe baza unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU². În condițiile absenței unei democratizări reale a Consiliului respectiv și a experienței din

ultimele decenii, multe țări manifestă reticențe și ridică obiecțiuni față de o astfel de posibilitate.

Noul Concept Strategic al NATO, în curs de elaborare, plasează „neglijarea protecției mediului” printre noile vulnerabilități, iar schimbările climatice printre amenințările care prezintă un grad de risc sporit³.

La nivel național, în special în rândul marilor puteri, schimbările climatice sunt tratate și percepute ca o miză strategică mai ales în ultimii ani. Interesul asupra subiectului nu este însă nou, situându-se în prelungirea semnificațiilor conceptului de „securitate environmentală”, forjat în anii 1990, în contextul lărgirii prin alte patru domenii - politică, economie, societate, mediu - a noțiunii de securitate, rezervată până atunci zonei militare. Treptat dar sigur, problematica aferentă securității naționale s-a „înverzit”, statele trebuind și acceptând să includă în problematica aferentă tot mai largă aspecte privind mediul și componentele sale⁴.

Un moment important l-a constituit în acest sens înscrierea, pentru prima dată, pe lista pericolelor care amenință securitatea SUA, întocmită la fiecare patru ani de Pentagon și publicată la 1 februarie 2010, a schimbărilor climatice, identificate astfel ca o amenințare potențială, alături și de calibru asemănător cu terorismul nuclear, pandemiile și atacurile biologice⁵.

³ Acesta va fi adoptat în noiembrie, la Lisabona și va lua în considerare adaptarea Alianței la „amenințările difuze și globale”. Conceptul are la bază concluziile Grupului de experți, prezidat de fostul secretar de stat american Madeleine Albright, publicate la 17 mai 2010. Potrivit acestui document „*Ca alianță, NATO nu își asumă un rol formal în regularizarea emisiilor de GES, considerate de experți ca fiind cauza încălzirii globale. NATO ar putea, pe de altă parte, să fie solicitată să intervină pentru a ajuta la rezolvarea problemelor de securitate cauzate de consecințele schimbărilor climatice, precum topirea calotei glaciare, furtunile catastrofale sau alte dezastre naturale. Alianța trebuie să aibă în vedere asemenea variante în pregătirea planificărilor de urgență*” (NATO 2020: *Assured Security; Dynamic Engagement*, Analysis and Recommendations of the Group of experts on a new strategic concept, May, 2010).

⁴ De pildă, Tunisia în 1998, din asemenea rațiuni, a înscris problema deșertificării în doctrina sa de securitate națională. De asemenea, în același context, Brazilia a considerat că despăduririle necontrolate asupra terenurilor proprietate de stat reprezintă o atingere a suveranității sale naționale (pe larg: Romain Lalanne, *Quand la sécurité devient verte*, „Revue de Défense Nationale”, No. 2, février 2010, p.51-58).

⁵ Problemele ecoclimatice au devenit o miză strategică

¹ Nations Unies, Assemblée Générale, *Les changements climatiques et leurs répercussions éventuelles sur la sécurité*, A/RES/63/281, 3 juin 2009.

² Adoptarea acestei rezoluții a urmat dezbaterii publice organizate de Consiliul de Securitate al ONU, la 17 aprilie 2007, pe tema „Energie, securitate și climă” și confirmă, astfel, ideea că variațiile climatice reprezintă un risc pentru securitatea internațională (Nations Unies, Conseil de Sécurité, CS/9000, 17 avril 2007). De menționat că Grupul celor 77, mișcarea țărilor nealinate și grupul țărilor africane s-au pronunțat contra acestei inițiative, temându-se că aceasta să nu deschidă calea periculoasă a „ingerinței ambientale”.

La rândul său, China a reacționat în domeniu, mai ales începând cu 2009. Atunci, autoritățile de la Beijing au cerut oficial Universității Naționale de Apărare să se preocupe, prin realizarea de lucrări adecvate, de problematica ecoclimatică și a instituit în cadrul forțelor armate un comitet de experți însărcinat să studieze consecințele încălzirii globale asupra misiunilor respectivelor forțe.

Mai mult sau mai puțin sub bagheta NATO, și alte state membre precum Franța (prin cercetările efectuate în domeniu de structuri precum Delegația pentru afaceri strategice), Marea Britanie, Germania ori Belgia acordă prioritate cercetărilor privind impactul schimbărilor climatice asupra securității naționale. La nivel regional, Africa, de exemplu, suportă schimbările climatice și efectele lor în termenii secetei (zonele septentrională și australă) și inundațiilor (Africa australă), biodiversitatea fiind considerată ca *un element al rezilienței ecosistemelor la variabilitatea climei*¹.

Nu poate fi ignorată, în acest context, nici dimensiunea subnațională a problematicii, în sensul percepției specificului amenințării ecoclimatice în plan local și zonal și organizării unei reacții adecvate, dimensionate pe acest palier. Este, de

exemplu, cazul statului California și al celor 166 de mari orașe americane care și-au elaborat și implementat măsuri proprii de reducere a emisiilor de GES și combatere a efectelor schimbărilor climatice.

3. Cazul SUA

Ansamblul sistemului american de securitate națională ține cont de problematica încălzirii globale și a schimbărilor climatice. O asemenea concluzie se degajă mai ales din demersurile pertinente și pozițiile exprimate de Departamentul Apărării. Astfel, în 2004, Office of Net Assessment, Biroul de cercetare și analiză doctrinară (care activează de peste 50 de ani) a prezentat raportul *An Abrupt Climate Change and its Implications for United States National Security*, care ajungea la concluzia că încălzirea climei va pune în pericol capacitatea diferitelor state de a răspunde nevoilor lor de apă potabilă, hrană și energie, ceea ce „ar antrena o creștere dramatică a tensiunilor la nivel internațional”². Concluziile sale au cunoscut unele ajustări în cadrul următorului demers de acest gen, publicat în 2007, sub titlul *National Security and the Threat of Climate Change*, dar de această dată fiind sub influența celor mai înalte eșelone ale ierarhiei politico-militare³.

Într-o perspectivă mai extinsă, deopotrivă a zonelor de interes a serviciilor de informații și implicațiilor posibile, directorul National Intelligence (coordonatorul ansamblului agențiilor de informații ale SUA) a prezentat Congresului, în iunie 2008, raportul *The National Security Implication of Global Climate Change Through 2030*. În viziunea documentului, problema climei și a energiei privește nu numai câmpul militar, dar și pe cel al „intelligence”-ului, al informațiilor, prevenirii și previziunii de către cele 16 mari agenții de informații americane. Din punct de vedere politic, depășind impasul administrației 2001-2009 și continuând preocupările

americană după 30 de ani de preocupări și evoluții în domeniu. Debutul l-a constituit lansarea, în 1979, a unui program de reflexie asupra climei „ca factor agravant al riscurilor securitare”. Primul război din Golf (1990) a jucat un rol important în sporirea acestui interes prin mobilizarea opiniei publice de peste ocean în dezbaterile problemei impactului poluării asupra sistemului climatic; incendierea puțurilor de petrol kuweitiene și formarea în urma acestui fapt de vaste mase de nori negri au fost considerate drept „crime ecologice”. Administrația Bill Clinton (1992-2000), având ca vicepreședinte pe Al Gore, a accelerat implicarea oficială americană în materie ecoclimatică; serviciilor de informații li s-a trasat, astfel, și o misiune environmentală, iar CIA s-a dotat cu o agenție preocupată de problemele „verzi”. În 2003, Pentagonul s-a implicat în problema scenariilor pe termen lung (până în 2010) a evoluțiilor climei, la cererea sa un think tank californian influent, Global Business Network, elaborând și publicând un raport care preconizează o perspectivă contrară celei publicate de IPCC, printr-un scenariu de răcire globală a climei, cu precădere în emisfera nordică a planetei, din cauza perturbării curenților oceanici. Poate nu fără nicio aluzie strategică, printre zonele cele mai afectate, potrivit documentului, s-ar afla Europa (care, confruntată cu frigul siberian, ar intra într-o criză profundă ce ar conduce, printre altele, la destrămarea UE) și China (care, pentru a-și satisface nevoile vitale, ar deveni gata să invadeze Rusia).

¹ P. Hugon, *Géopolitique de l'Afrique*, 2e édition, Ed. Armand Colin, Paris, 2010, p.184.

² Raportul, *a priori* confidențial, „scurs” în presă și pe Internet, a arătat și contradicțiile majore existente între aripa „conservatoare progresistă” a Pentagonului și poziția oficială a administrației Bush II de atunci, dependentă de cercurile petroliere, care contesta oficial însăși veridicitatea științifică a *global warming*!

³ Efectuarea raportului a fost comandată de Robert Gates, succesorul lui Donald Rumsfeld, și privea tot riscurile pe care clima poate să le aducă pentru securitatea națională, unui panel de ofițeri superiori în retragere, inatacabil în termenii competenței și ai libertății de expresie.

președinției B. Clinton - Al Gore, actualul Președinte B. Obama a menționat în discursul său de investire, din 20 ianuarie 2009, lupta împotriva încălzirii globale printre prioritățile mandatului său, anunțând lansarea unei diplomații speciale - „*alături de prietenii noștri... dar și de vechii dușmani*”, în scopul de a schimba starea climei. În consonanță cu el, D. Blair, consilierul pentru securitate națională, declara că „*încălzirea globală se numără printre primele amenințări*”, iar secretarul de stat H. Clinton a făcut din problematica ecoclimatică un punct prioritar al relațiilor SUA cu China și Uniunea Europeană.

Noua strategie americană de securitate națională, *National Security Strategy*, publicată la 27 mai 2010, utilizează, în cele 52 de pagini ale sale, de aproape 30 de ori sintagmele *climate change* sau *climate goals*. Strategia include schimbările climatice printre provocările globale cheie, alături de extremismul violent, proliferarea armelor nucleare etc.” *Pericolul schimbărilor climatice - se arată în document - este real, urgent și sever. Schimbarea determinată de încălzirea planetei va conduce spre: noi conflicte în ceea ce privește refugiații și resursele; noi suferințe legate de secetă și foamete; dezastre naturale catastrofale; degradarea pământului pe întregul glob. Statele Unite vor combate schimbările climatice bazându-se pe o orientare științifică clară și pe cooperarea cu toate națiunile, pentru că nu există soluții eficiente la schimbările climatice care să nu depindă de asumarea responsabilității de către toate statele pentru propriile lor acțiuni și pentru planeta pe care o vor lăsa urmașilor*”¹. În acest sens, sunt enumerate, ca obiective interne: stimularea economisirii energiei, revigorarea industriei nucleare, creșterea standardelor de eficiență, investirea în energiile regenerabile și stimularea transformării energiei curate într-una profitabilă. Aceste măsuri vor permite reduceri semnificative ale emisiilor, cu 17% până în 2020 și cu peste 80% până în 2050. În plan extern, la nivel regional sunt preconizate noi parteneriate de energie curată în Asia, America, Africa. La nivel global se au în vedere priorități precum implementarea Acordului de la Copenhaga, structurarea unui efort internațional eficient, prin care toate statele importante

din punct de vedere economic să-și asume obiective ambițioase de reducerea GES, finanțarea efortului țărilor în curs de dezvoltare în acest scop și promovarea principiului reacțiilor comune, dar diferențiate și raportate la capacitățile și responsabilitatea fiecărei țări în această problemă planetară².

4. Ce consecințe de ordin militar ar putea avea schimbările climatice?

Iată o întrebare tot mai actuală și care comportă, de urgență, răspunsuri cât mai adecvate și mai complexe. Într-o primă evaluare, experții militari de prestigiu relevă că problema climatică este opusul Războiului Rece. Dacă înainte era suficientă abținerea de la acțiune, acum, din contră, este obligatorie acțiunea în vederea evitării unor consecințe teribile³. Totodată, dacă în timpul Războiului Rece țintele vizate erau bine identificate, realitatea apare mai confuză în privința „războiului verde”. Pentru fiecare dintre statele amenințate, insecuritatea environmentală (prin creșterea nivelului mărilor, instalarea deșertificării ș.a.) va fi cu atât mai dificil de caracterizat cu cât este de origine exogenă. În măsura în care se declanșează dintr-odată la eșalon local, național, regional și global ea va fi deci, contrar insecurității militare, o amenințare fără dușmani⁴.

Orientările de acest gen sunt astfel descrise într-un document al Delegației pentru afaceri strategice din cadrul Ministerului francez al Apărării, intitulat „Prospectivă geostrategică la orizontul următorilor 30 de ani”, capitolul „Resurse și mediu”: „Zonele de producție și căile de aprovizionare cu produse de interes major pentru Franța și Uniunea Europeană (UE) vor trebui să aibă capacitatea de a fi securizate (...), UE depinzând, în proporție de 90%, de comerțul internațional maritim, iar protejarea căilor maritime, a strâmtorilor strategice (Pas-de-Calais, Ormuz, Bab-el-Mandeb etc) și a canalelor (Panama, Suez) va fi primordială”⁵. Conflictele născute din și pe teme ecoclimatice antrenează implicații militare adecvate și pe măsură,

² *Idem*.

³ G. Dyer, *Alerte - Changement climatique: la menace de guerre*, Ed. Robert Laffont, Paris, 2009.

⁴ Romain Lalanne, „Quand la sécurité devient verte”, *Revue de Défense Nationale*, No. 2, février 2010, p.51-58.

⁵ M.-B. Baudet, J.-P. Stroobants, „Réchauffement: un nouvel enjeu stratégique”, în *Le Monde*, Dossier spécial, 2010.

¹ *National Security Strategy*, The White House, Washington, May 2010, p.47.

precum în cazul revendicărilor în perimetrul arctic¹.

O explorare sintetică a diferitelor analize efectuate pe această temă ne permite să concluzionăm că marile puteri se pregătesc cu prioritate în două direcții principale: securizarea nevoilor lor primare (precum apa, terenurile, energiile) și, respectiv, protejarea teritoriului lor (de conflictele interstatale generate de probleme precum accesul la resurse, deplasarea populațiilor ș.a.)².

5. Situația României

Strategia națională de apărare a României, aprobată de CSAT la 23.06.2010, se mărginește să enumere (pe ultima poziție) printre principalele riscuri și amenințări ale României: „*degradarea mediului înconjurător și dezastrele naturale, inclusiv cele generate de schimbările climatice*”³.

Realitățile ecoclimatice din ultimul deceniu și previziunile pentru viitor arată că schimbările climatice se transformă într-o amenințare majoră pentru securitatea națională.

Astfel, prima evaluare științifică a manifestării fenomenului *global warming* în România⁴ a concluzionat înregistrarea unei creșteri semnificative a temperaturii medii naturale pe perioada 1901 -

2005 cu aproximativ 0,5°C (0,05°C/deceniu), în medie pe țară și proiectează pentru orizontul temporal 2021 - 2050 o creștere a temperaturii medii anuale a aerului în România cu valoarea cea mai probabilă de 1,4°C ($\pm 0,4^\circ\text{C}$) față de perioada 1961-1990, iar pentru orizontul temporal 2071-2100 creșterea temperaturii medii anuale proiectată este de 3,1°C ($\pm 0,7^\circ\text{C}$). În concordanță cu asemenea previziuni se așteaptă o creștere a frecvenței și intensității unor evenimente extreme (media temperaturilor maxime / minime zilnice, frecvența anuală a zilelor cu temperaturi maxime zilnice $>30^\circ\text{C}$, valuri de caniculă, inundații ș.a.)

Câteva probleme se afirmă cu evidență în acest context, având un impact major asupra securității naționale: tendința de aridizare (preludiu la fenomenele de deșertificare) a unei importante părți a Câmpiei Române și a Câmpiei de Vest (atentat grav la securitatea alimentară), reconfigurarea zonelor de culturi agricole, virulența, amploarea și frecvența deosebită ale inundațiilor (vulnerabilitate deosebită prin pagubele mari provocate și pericolul permanent creat pentru populații), ori persistența și intensitatea valurilor de caniculă (amenințare la adresa sănătății).

Printre priorități se prefigurează, în această perspectivă, situația Deltei Dunării (amenințată cu inundarea parțială ca urmare a ridicării nivelului apelor Mării Negre, ceea ce poate genera probleme și tensiuni în delimitările teritoriale aferente), degradarea litoralului românesc, precum și cea a fluviului Dunărea (cu precădere în privința amenajării sale împotriva inundației).

6. Concluzii

Primele inițiative de receptare a aspectelor vizând protecția mediului în studiile strategice au avut loc în contextul lărgirii noțiunii de securitate

¹ De exemplu, Canada a instalat un câmp de antrenamente militare la Resolute Bay. Principalele arme de cucerire efectivă a zonei devin spărgătoare de gheață, propulsate de energia nucleară; SUA care nu dețineau decât o asemenea navă au decis achiziționarea a încă trei; Rusia pregătește o nouă generație de spărgătoare de gheață operabile în 2015; Danemarca cheltuiește, din 2004, în fiecare an, 2,7 milioane euro pentru colectarea de probe de susținere a revendicărilor sale teritoriale arctice.

² M.-B. Baudet, J.-P. Stroobants, *op.cit.*, p.169;

³ *Strategia Națională de Apărare*, București, 2010, p. 13.

⁴ A. Busuioc, M. Caian, S. Cheval, R. Bojariu, C. Boroneanț, M. Baci, Al. Dumitrescu, *Variabilitatea și schimbarea climei în România*, Editura Pro - Universitaria, 2010, p.205;

și a semnificațiilor sale. Într-adevăr, demersul unei securități globale („comprehensive security”) are în vedere toate formele de insuficiențe și instabilități, indiferent că sunt sau nu de natură militară, și afectează toate domeniile de intervenție a statului: securitate umană, environmentală, economică, alimentară, energetică ș.a., cu un impact corespunzător asupra funcțiilor acestuia de a preveni și/sau atenua vulnerabilitățile care îl amenință. Intersectarea problemelor de protecție a mediului cu diversele mize strategice - energie, relații diplomatice, migrații, gestiunea apelor, producția alimentară ș.a. a făcut tratarea lor indisociabilă; penuria de resurse naturale, inclusiv în urma poluării lor generează conflicte deopotrivă în cadrul național și în cel al relațiilor internaționale.

Acutizarea problematicii ecoclimatice în ultimul deceniu (și conjugarea ei cu criza energetică majoră) a făcut din efectele schimbărilor climatice și efortul corespunzător de adaptare al societății umane, neobișnuite prin amploarea și rapiditatea cu care trebuie să se producă, o miză de securitate și geopolitică primordială și planetară.

Primordială pentru că, spre deosebire de elementul environmental tradițional care se raporta în mod esențial la calitatea vieții umane, miza ecoclimatică pune în joc, în perspectiva unui secol, capacitatea mediului de a mai suporta „amprenta” omului ca specie și pe cea a civilizației umane de a se adapta la condițiile și limitele echilibrului ecologic global.

Planetară întrucât, prin gravitatea sa, *global warming* poate provoca o catastrofă care să amenințe distrugerea actualei formule de viață pe Terra, putând genera astfel cea de-a șasea extincție majoră, poate cea mai amplă a formelor de viețuitoare cunoscute în istoria naturală a planetei. Din păcate, pericolul ecoclimatic nu este perceput în mod corespunzător și pe măsura gravității și pericolității sale. Explicațiile sunt diverse, de la cele de ordin psihologic, până la cele de nefericită și inconștientă conjugare a intereselor economico- strategice.

Atitudinea fermă a cvasiunanimității frontului științific, conștientizarea și activizarea opiniei publice, precum și evidența dereglării sistemului climatic, dincolo de unele dispute care mai persistă și vor continua să existe asupra ponderii diferitelor cauze și a efectelor posibile, au determinat apariția și a unei reacții din zona de securitate și strategie. Deși timide la început, evoluțiile în domeniu se dovedesc rapide, din ce în ce mai consistente, și problema va ocupa locul ce i se cuvine în doctrinele și strategiile de securitate ale statelor și scenariilor geostrategice mondiale. Efectele acestui fenomen planetar se manifestă cu o serie de particularități în context local, național, regional și mondial, iar percepția și gestiunea lor, din perspectiva diminuării și adaptării la acestea, trebuie dimensionate ca atare.

NOUL CONCEPT STRATEGIC 2010: TEME PE AGENDA DE LUCRU A NATO

*Dr. Sergiu Nicolae VINTILĂ**

După 60 de ani de existență, NATO își consolidează rațiunea esențială de a fi: apărarea colectivă a tuturor membrilor. Cea mai puternică alianță a lumii a contribuit decisiv la realizarea proiectului politic al unei Europe întregi și libere. Articolul 5 al Tratatului de la Washington, întărirea relațiilor transatlantice, continuarea extinderii zonei de pace și prosperitate în Europa, asigurarea rolului de for aliat de consultări de securitate și gestionarea crizelor, inclusiv prin dezvoltarea capabilităților militare necesare sunt, în continuare, obiective fundamentale ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Aceste misiuni și valorile democratice ale comunității euroatlantice au rămas și vor rămâne neschimbate.

Mijloacele de realizare ale acestor obiective trebuie însă adaptate constant pentru a răspunde schimbărilor, deseori imprevizibile, ale mediului internațional de securitate. La reuniunea aniversară a șefilor de stat și de guvern din statele membre NATO¹, din anul 2009, s-a decis elaborarea unui Nou Concept Strategic al Alianței (NCS), care urmează să fie aprobat în noiembrie 2010, la summit-ul de la Lisabona. NCS 2010 va fi documentul de referință al Alianței pentru identificarea amenințărilor și riscurilor pentru următoarea

decadă, cu perspectivă pe termen lung și va stabili direcționările politice pentru misiunile fundamentale, obiectivele și operațiunile NATO.

Împreună cu Tratatul de la Washington, din aprilie 1949, Conceptul Strategic în vigoare constituie cea mai importantă direcționare, nu doar pentru politica de securitate generală, ci și pentru prioritățile de planificare a apărării. Deși atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 și schimbările dramatice subsecvente ale mediului global de securitate impuneau o nouă strategie pentru Alianță, multe state membre au fost reticente, până în ultimul moment, să lanseze procesul de elaborare a unei noi viziuni strategice pentru a evita dezbateri care ar fi pus sub semnul întrebării multe „vaci sacre”, negociate și agreate cu mare dificultate pentru Conceptul de la Washington din aprilie 1999. Totodată, având în vedere rolul esențial al NATO pentru funcționarea relațiilor transatlantice, era aproape imposibil de imaginat o rediscutare a misiunilor sale esențiale într-un moment de criză a relațiilor dintre Statele Unite și aliații europeni.

Summit-ul de la Strasbourg-Kehl a marcat însă un moment prielnic pentru un dialog politic constructiv și substanțial, odată cu revenirea Franței în structura militară integrată și cu noua perspectivă de cooperare a Administrației Obama. Intrarea în vigoare, la 1 decembrie 2009, a Tratatului de la Lisabona, care oferă Uniunii Europene oportunitatea unei acțiuni mult mai coerente în politica externă și de securitate comună, accentuează necesitatea unei noi mari strategii pentru NATO.

Elaborarea NCS 2010 a fost proiectată ca un proces cu trei faze: reflecție, consultare cu capitalele aliate, negociere finală pe text. În faza inițială, un rol cheie l-a jucat Grupul de Experți²

* *Dr. Sergiu VINTILĂ a fost șeful Secțiunii Militare din cadrul Reprezentanței Permanente a României la NATO, în perioada 2002-2005.*

¹ Summitul NATO de la Strasbourg-Kehl, 4 aprilie 2009.

² Grupul include 12 „experți eminenți”, aleși de secretarul general (cel puțin declarativ) datorită calităților personale.

(GoE), prezidat de fostul secretar de stat american Madeleine Albright, care a reunit într-un prim document de reflecție concluziile unei serii de conferințe publice, organizate pentru dezbaterile subiectelor cheie ale NCS. Acest document¹, prezentat public la mijlocul lunii mai 2010, reprezintă punctul de plecare pentru elaborarea unui raport propriu al secretarului general al NATO, bază de consultare cu capitalele aliate și, după vacanța de vară, a elaborării unui prim draft al Conceptului și a negocierii finale pe text. În egală măsură, relevantă a fost și activitatea Strategic Advisors Group (SAG) al Atlantic Council, unul dintre „motoarele” dezbaterii strategice transatlantice pentru NCS². Raportul Grupului de Experți și documentul concept STRATCON 2010 al SAG³ permit identificarea în această fază de elaborare, încă preliminară, a temelor potențiale de pe agenda de lucru a Alianței pentru viitorul Concept Strategic. Setarea agendei pentru elaborarea oricărui document strategic al unei organizații multilaterale este însă, prin definiție, un act politic, un subiect de negociere între statele membre. Este evident că viitorul Concept Strategic nu va aduce doar schimbări marginale, după cum este evident că procesul de realizare a consensului aliat poate stabili o ordine de importanță distinctă a temelor propuse de Grupul de Experți.

Necesitatea reconstruirii unei identități

S-a asigurat o pondere echilibrată între personalitățile care au fost implicate în mecanismele decizionale ale NATO și cele care au venit din afara cadrului instituțional: reprezentanți ai comunității de afaceri, mediul academic și think-tank-uri.

¹ *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO*, disponibil la: <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>, accesat la 18/05/2010.

² *Strategic Advisors Group* reunește personalități de prestigiu din domeniul apărării și securității din Statele Unite și Europa pentru a oferi consiliere strategică liderilor și pregăti oficiali de rang înalt civili și militari. Fondat în 2007 de generalul James L. Jones, sub egida Atlantic Council, grupul SAG a finalizat, în luna aprilie 2010, documentul STRATCON 2010 care definește elementele critice ale dezbaterii transatlantice de pregătire a Conceptului Strategic al NATO.

³ LINDLEY-FRENCH, Julian and BOYER, Yves, *STRATCON 2010: An Alliance for a Global Century. A Report of the Atlantic Council Strategic Advisors Group (SAG)*, Atlantic Council, Washington, 2010, disponibil la <http://www.acus.org/publication/stratcon-2010-alliance-global-century>, accesat la 27/04/2010.

colective a NATO a fost obiectivul fiecăruia dintre cele șase concepte strategice adoptate de Alianță în cei 60 de ani de existență. Primele patru concepte strategice, elaborate în timpul Războiului Rece (1949, 1951, 1957, 1968) au fost documente militare clasificate strict secret și conțineau strategia generală și planurile de apărare ale zonei euroatlantice⁴. Elementul de continuitate prezent în toate documentele strategice ale NATO este că acestea au definit modul în care Alianța trebuie să asigure apărarea zonei euroatlantice. Conceptele Războiului Rece aveau informații mult mai precise și detaliate, fapt permis de caracterul clasificat al documentelor. Pentru acestea, Tratatul de la Washington oferea cadrul politic necesar, iar elementele de schimbare țineau de adaptarea operațională la schimbările tehnologice și la balanța raportului de forțe cu Uniunea Sovietică. Analiza evoluției istorice de la strategia inițială de descurajare și specializare a apărării din decembrie 1949, până la strategia răspunsului flexibil (ultimul concept strategic al Războiului Rece, aflat formal în vigoare până la aprobarea Conceptului de la Roma din 1991), oricât de relevantă ar fi pentru înțelegerea modului în care s-a adaptat NATO la schimbările internaționale, depășește obiectivele prezentului studiu⁵. Conceptele Strategice de la Roma și de la Washington au fost și instrumente de diplomatie publică, fiind concepute ca documente neclasificate⁶.

Conceptele Strategice reiau elementele importante stabilite în reuniunile ministeriale și celelalte decizii de mai mică importanță luate de la agrearea ultimului document în vigoare. Există astfel posibilitatea ca un concept strategic să includă mai degrabă elemente necontrover-

⁴ Documentele de planificare colectivă aliată au fost declassificate și făcute publice în 1997. În prezent pot fi consultate folosind portalul <http://www.nato.int/archives/strategy.htm>.

⁵ Pentru o introducere avizată vezi: Pedlow, Gregory, *The Evolution of NATO Strategy 1949-1969*, disponibil pe <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/intro.pdf>, accesat la 06 / 05 / 2009.

⁶ În context, precizăm că atât GoE, cât și SAG au subliniat importanța dimensiunii de diplomatie publică pentru Conceptul de la Lisabona, documentul urmând să asigure o mai mare vizibilitate a Alianței pentru opinia publică din statele membre (esențială pentru asigurarea sprijinului politic și a resurselor necesare atât pentru operațiuni, cât și pentru procesul de transformare) și să comunice lumii exterioare NATO că organizația și partenerii ei lucrează pentru a construi o lume mai sigură.

sate, decât orientări și direcții strategice novatoare.

Strategic Advisors Group punctează diferența calitativă esențială a viitorului document față de cele precedente: „*Conceptul Strategic 2010 va fi prima dată când Alianța consideră în mod adecvat rolul său într-un context global și trebuie să consolideze angajamentul aliaților de modernizare a forțelor și structurilor NATO, având în vedere învățămintele desprinse din operațiile multiple ale ultimei decade (...) Conceptul Strategic 2010 trebuie să încheie odată pentru totdeauna vacanța strategică post-Război Rece a multor membri și să restabilească un contract clar între toți membrii comunității euro-atlantice, în care cei mici au acces la securitatea celor mari în schimbul unei participări echitabile la asumarea responsabilităților*”¹. Prin urmare, Conceptul Strategic 2010 va stabili pentru prima dată rolul și locul NATO pe plan global.

A doua diferență calitativă esențială este dată de revitalizarea scopului fundamental al Alianței, respectiv apărarea colectivă. Dacă ultimele două decade au urmărit transformarea de la apărarea statică, teritorială, spre dezvoltarea de capacități expediționare (cu succes relativ limitat), viitoarea strategie va trebui să stabilească un echilibru funcțional între cele două dimensiuni - apărarea teritoriului și apărarea la mare distanță de zona de responsabilitate directă euroatlantică.

Toate conceptele strategice post-Război Rece au acoperit un orizont de timp de cel puțin o decadă. În 2010, vor trebui aprobate direcționări politice clare și realiste pentru a menține Alianța relevantă pentru anii 2020. Perioada următoare va fi probabil la fel de densă în schimbări

structurale pentru sistemul internațional cum au fost perioada interbelică sau cea de constituire a bipolarismului. Cum va fi redistribuită puterea în sistem, care vor fi poliile care vor stabili configurația viitoarei ordini internaționale, toate aceste întrebări, deși descriu scenarii cu un grad de imprevizibilitate extrem de ridicat, nu pot fi eludate de decidenții din statele membre în contextul negocierii și aprobării viitorului Concept Strategic. Rob de Wijk apreciază că NATO va trebui să răspundă la trei provocări de securitate „dramatice”, care vor avea un impact major asupra intereselor de securitate ale statelor membre: (1) ridicarea unor noi poli de putere în sistemul internațional, (2) competiția pentru resurse limitate a puterilor majore, respectiv (3) modul în care schimbările climatice vor afecta securitatea internațională și interesele Alianței². Este evident că ordinea internațională, așa cum

¹ Julian Lindley-French, Yves Boyer, STRATCON 2010, www.acus.org/files/publication_pdfs/3/STRATCON2010REPORT_FINAL.pdf

² De Wijk, Rob, *The Challenge: NATO in the Realm of New Geopolitical Realities*, SAG STRATCON 2010, februarie 2010, disponibil la: http://www.acus.org/files/publication_pdfs/403/TheChallengeSAGIssueBrief.PDF, accesat la 23/02/2010.

o știm, începe să dispară pentru a lăsa locul unei lumi noi, lipsită de certitudini și, în consecință, impredictibilă. Negocierile pentru noul document strategic vor constitui un test serios al modului în care statele membre doresc să transforme Alianța pentru viitoarea lume multipolară.

Modul în care NATO va răspunde oricărei situații prevăzute de Articolul 5 al Tratatului de la Washington (clauza de apărare colectivă) va fi indicatorul ultim al credibilității Alianței în viitor. Așa cum demonstrează membrii SAG, Ioan Mircea Pașcu și Edgar Buckley (fost secretar adjunct al NATO pentru politica de apărare și planificare)¹, cea mai importantă prevedere legală a NATO nu poate fi realizată fără asigurarea capacităților militare, a strategiilor și dislocărilor operaționale necesare pentru descurajarea adecvată a amenințărilor. Războiul din Georgia, din august 2008, precum și desfășurarea de către F. Rusă a celor mai mari exerciții militare de la încheierea Războiului Rece care vizau state NATO (de exemplu, simularea unui atac nuclear și a unei invazii a Poloniei în septembrie 2009²) au determinat unii aliați, îndeosebi pe cei care au frontiere comune cu Rusia, să ceară o reconsolidare a dimensiunii aliate de apărare teritorială sub Articol 5. Una dintre mizele principale ale noului Concept Strategic va fi asigurarea unui echilibru între investițiile pentru operații de apărare colectivă și operații expediționare tip non-articol 5. În condițiile unor resurse din ce în ce mai limitate, alegerea între cele două opțiuni: „*aduceți NATO înapoi acasă!*” și „*un NATO expediționar cu zonă de acoperire globală*” a fost considerată de unii autori a fi una mutual exclusivă. De fapt, cele două dimensiuni se completează reciproc, din punct de vedere militar: „*Știu că unii văd o tensiune între aceste misiuni noi și obiectivul fundamental al apărării teritoriului statelor membre de atacuri - un punct care a devenit mai relevant după ce Rusia a invadat Georgia și după exercițiile recente ale acesteia la granița NATO, cele mai mari de acest tip de*

la colapsul Uniunii Sovietice. (...) Cu toate acestea, nu există nici o contradicție inerentă între proiecția forței și apărarea colectivă, de vreme ce fiecare conflict va necesita forțe dislocabile. Totuși, Conceptul Strategic trebuie să fie clar că Articolul 5 chiar înseamnă ceea ce spune: un atac împotriva unuia este un atac împotriva tuturor. Conceptul trebuie să meargă mai departe și să întărească credibilitatea Articolului 5 prin planuri de apărare (contingency planning) adecvate, prin exerciții militare și dezvoltarea forțelor”³.

Pașcu și Buckley precizează pașii pe care Alianța ar trebui să-i facă pentru a reconfirma strategic relevanța Articolului 5 (strategic reassurance), în funcție de consilierea militară: furnizarea / revizuirea planurilor de apărare pentru anumite state în eventualitatea unei amenințări teritoriale, incluzând un nivel adecvat al infrastructurii statice; efectuarea de exerciții periodice și de dislocări ale forțelor multinaționale pentru instrucție; asigurarea de sisteme de avertizare timpurie și consolidarea cooperării regionale.⁴ Indiscutabil, dezvoltarea acestor capacități nu trebuie făcută în detrimentul celorlalte misiuni ale NATO. Alianța nu va supraviețui dacă nu va avea succes și în operații de tip non-articol 5, în particular în Afganistan⁵.

Problematica Articolului 5 în NCS are două dimensiuni: pe de o parte, reconfirmarea importanței apărării împotriva unei amenințări teritoriale (dar cu mijloace dislocabile, expediționare) și, în al doilea rând, regândirea sferei de cuprindere a situațiilor care pot fi incluse sub incidența Articolului 5.

Cu alte cuvinte, în ce situații non-tradiționale ar trebui NATO să invoce clauza de apărare colectivă ? După cum se cunoaște, Articolul 5 a fost invocat o singură dată, în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Ar putea fi invocat acest articol pentru a răspunde

¹ Buckley, Edgar și Pașcu, Ioan Mircea, *Article 5 and Strategic Reassurance*, SAG STRATCON 2010, Atlantic Council, 23 februarie 2010. Disponibil la <http://www.acus.org/publication/article-5-and-strategic-reassurance>, accesat la 23 / 02 / 2010.

² *Russia 'simulates' nuclear attack on Poland*, 1 November 2009, disponibil la <http://www.telegraph.co.uk/news/world-news/europe/poland/6480227/Russia-simulates-nuclear-attack-on-Poland.html>, accesat la 02/11/2009.

³ NATO Strategic Concept Seminar, *Remarks as Delivered by Secretary of Defense, Robert M. Gates*, National Defense University, Washington, D.C., Tuesday, February 23, 2010, disponibil la <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1423m>, accesat la 24 / 02 / 2010.

⁴ Edgar Buckley și Ioan Mircea Pașcu, *Article 5 and Strategic Reassurance*, SAG STRATCON 2010, Atlantic Council, 23 februarie 2010, disponibil la <http://www.acus.org/publication/article-5-and-strategic-reassurance>, accesat la 23 / 02 / 2010, pag. 2.

⁵ *Ibidem*.

unor atacuri cu rachete balistice sau acțiunilor de blocare a accesului la resurse energetice vitale¹ sau chiar a capabilităților spațiale²? Părerile analiștilor sunt împărțite și, cu mare probabilitate, cele ale statelor membre vor fi, de asemenea, divizate. Respingerea *ab initio* a oricărei extinderi a posibilității de invocare a Articolului 5 este la fel de hazardată ca și includerea în NCS a unor condiții specifice de extindere, care ar risca să lase neacoperite un număr mare de situații actualmente neprevăzute. *Soluția rațională și flexibilă ar fi de păstrare a posibilității evaluării amenințărilor specifice, atunci când apar, și de a lăsa la latitudinea Consiliului Nord Atlantic decizia de a invoca sau nu apărarea colectivă*³. Raportul Grupului de Experți urmează aceeași logică: „Cu certitudine nu există nimic ambiguu într-un atac militar peste frontieră al forțelor armate întrunite ale unui stat ostil. Cu toate acestea, pot exista îndoieli dacă un pericol nonconvențional - cum ar fi un atac cibernetic sau evidența că teroriștii planifică o lovitură - declanșează mecanismele de apărare colectivă ale Articolului 5. În acest caz, aceasta (declanșarea apărării colective n.n.) va trebui stabilită de Consiliul Nord Atlantic”.

GoE și SAG subliniază că un corolar important al revitalizării Articolului 5 pentru apărarea teritorială este transmiterea, simultan cu luarea măsurilor necesare la nivelul Alianței, a unui mesaj politic F. Ruse de consolidare a încrederii și parteneriatului, inclusiv prin intermediul Consiliului NATO-Rusia. Nu trebuie lăsată nici o îndoială că o creștere a nivelului de operativitate a forțelor care pot fi folosite pentru apărarea teritorială ar însemna transmiterea din partea NATO a unui semnal de *răcire* a relațiilor cu Moscova. Totodată, mesajul politic subsecvent este că F. Rusă nu trebuie să înțeleagă că ar avea dreptul de a modifica sau influența deciziile

suverane ale statelor membre NATO sau a celor care doresc să devină membri ai Alianței.

Ultima implicație majoră, propusă de autorii citați pentru luarea în considerare în procesul de elaborare a NCS (în legătură cu apărarea colectivă), se referă la evaluarea situațiilor în care Alianța ar trebui să ia în calcul folosirea forței în mod preemptiv. NATO a agreeat deja că ar putea recurge la acțiuni preemptive (inclusiv pentru situații de tip Articol 5), dar doar dacă ar avea o justificare legală, iar orice decizie să fie luată prin consens de Consiliul Nord Atlantic.

Evoluția situației din teatrul de operațiuni din Afganistan. Dependența credibilității (sau conform unor analiști, în ultima instanță, chiar a existenței) NATO de realizarea obiectivelor operaționale ale ISAF va fi reiterată cu siguranță, cu maximă seriozitate și gravitate, în toată perioada de desfășurare a negocierilor pentru Conceptul Strategic și în apropierea summitului din luna noiembrie a.c.. Problema împărțirii echitabile a poverii financiare și operaționale (burden sharing), colaborarea cu alți actori internaționali prezenți în teatru și stabilirea liniilor directoare atât pentru realizarea obiectivelor imediate ale Alianței, cât și pentru « strategia de ieșire », respectiv pentru transferarea graduală a responsabilităților asigurării securității către armata națională și forțele de poliție afgane vor fi un factor cheie în considerarea strategiei aliate pentru Afganistan. Pornind de la învățămintele rezultate din experiența operațională din Afganistan și din alte teatre de operații, Grupul de Experți recomandă stabilirea în cadrul NCS a unui set de direcționări pentru misiuni în afara zonei euroatlantice, pentru informarea procesului decizional în perspectiva asumării unor noi responsabilități operaționale. Dezvoltarea parteneriatelor va constitui, totodată, un element cheie al Conceptului de la Lisabona.

Gradul de sincronizare a percepțiilor aliaților asupra riscurilor și amenințărilor actuale va fi un barometru sensibil al realizării consensului intra-aliat pentru NCS. Directiva Politică Generală (*Comprehensive Political Guidance - CPG*) a descris evoluția mediului de securitate de la Conceptul Strategic din 1999 până la sfârșitul anului 2005 (când s-au încheiat negocierile, documentul fiind andorsat la cel mai înalt nivel în 2006). Realizarea consensului asupra noilor riscuri și amenințări globale nu a fost foarte

¹ Președintele Comisiei de Politică Externă a Senatului SUA, Richard G. Lugar, a solicitat, în contextul summitului NATO de la Riga din noiembrie 2006, o regândire a clauzei de apărare colectivă, astfel încât un stat membru care are accesul blocat la resurse energetice să poată invoca Articolul 5, Vezi Dempsey, Judy, „U.S. senator urges use of NATO defense clause for energy”, *International Herald Tribune*, Tuesday, November 28, 2006.

² Articolul 5 protejează nu doar teritoriile, ci și populația și forțele, inclusiv cele dislocate. Atacul asupra sistemelor spațiale ar fi inclus în aceeași logică.

³ Edgar Buckley și Ioan Mircea Pașcu, *op.cit.*

difficil de realizat, având în vedere că terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă (principalele amenințări) instabilitatea generată de statele eșuate, crizele regionale și conflictele, de întreruperea fluxului de resurse vitale etc. (riscuri și provocări) se regăseau în documentele strategice naționale ale statelor membre și ale altor organizații de securitate (UE, ONU). Conform Raportului Grupului de Experți: *“cele mai probabile amenințări la adresa aliaților în următoarea decadă vor fi neconvenționale. Principalele trei tipuri de amenințări sunt: 1) un atac cu rachete balistice (armate sau nu nuclear); 2) atacuri ale grupurilor teroriste internaționale; 3) atacuri cibernetice cu grade diferite de severitate. Alte amenințări includ întreruperea liniilor energetice și a celor maritime, consecințele nefaste ale schimbării climatice și criza financiară”*.

Un foarte probabil element de noutate al noului Concept Strategic va fi confirmarea apărării teritoriale antirachetă ca «misiune esențială» a Alianței. SUA au propus ca noul plan american pentru apărarea antirachetă în Europa să devină: *„o contribuție finanțată de Statele Unite la apărarea antirachetă a NATO, care este critică pentru misiunea de apărare colectivă (s.n.) pentru protejarea populațiilor, teritoriilor și forțelor noastre”*¹. Includerea apărării împotriva rachetelor balistice ca o misiune de apărare colectivă a NATO (vezi și discursul actualului Reprezentant Permanent al SUA în Consiliul Nord Atlantic)², va reprezenta un element de transformare a noului Concept Strategic, odată aprobat de statele membre.

Totodată, protejarea sistemelor proprii de comunicații și comandă și dezvoltarea capacităților statelor membre de detectare și descurajare a atacurilor cibernetice vor fi foarte probabil agreeate în NCS ca direcționări importante ale răspunsului aliat la noile amenințări.

Corelată inevitabil cu problematica noilor amenințări, dimensiunea adâncirii consultărilor inter-aliat pentru prevenirea sau gestionarea crizelor va fi o altă temă prioritară a NCS. Este

necesară o folosire mai creativă și mai regulată a consultărilor autorizate de Articolul 4 al Tratatului de la Washington. Consultările, care evidențiază funcția de comunitate politică a Alianței, permit o evaluare a riscurilor nonconvenționale (fără a aștepta o amenințare iminentă de tip Articol 5) și a situațiilor care ar putea solicita un răspuns internațional urgent.

„Abordarea cuprinzătoare” - relația cu UE și “diviziunea muncii”. NCS 2010 va trebui să stabilească parteneriatele NATO cu alte organizații, modul în care vor coopera atât în teatrele de operațiuni, cât și în asumarea responsabilităților de asigurare a securității pe plan global. Abordarea strict militară nu poate asigura succesul operațiunilor de stabilizare și reconstrucție fiind necesară cooperarea strânsă civili-militari. Perspectiva abordării cuprinzătoare (*comprehensive approach*) include, pe de o parte, necesitatea cooperării între diferitele agenții guvernamentale ale unui stat care contribuie la operațiune, iar pe de altă parte, într-un alt sistem de evaluare - cooperarea dintre diferiții actori prezenți în teatre: organizații internaționale guvernamentale: ONU, NATO, UE, OSCE, etc., organizații non-guvernamentale, agențiile statului gazdă, etc.³. Dimensiunea civilă a asigurării securității și stabilității într-un stat post-conflict devine din ce în ce mai importantă. Miza politică majoră a contribuției NATO la abordarea cuprinzătoare este modul în care va asigura cooperarea cu actorii care dispun de capacități civile.

Consolidarea capacității de descurajare credibile - atât convenționale, cât și nucleare (o problemă care se anunță în mod particular dificilă politic, având în vedere pozițiile controversate ale unora dintre aliații europeni, îndeosebi Germania)⁴

¹ NATO Strategic Concept Seminar, *Remarks as Delivered by Secretary of Defense Robert M. Gates*, National Defense University, Washington, D.C., Tuesday, February 23, 2010, disponibil la: <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1423m>, accesat la 24/02/2010.

² Daalder, Ivo, Permanent Representative to North Atlantic Treaty Organization (NATO), Special Briefing on the Future of NATO, February 23, 2010, accesat la 24/02/2010.

³ Datorită opoziției ferme a Franței și a altor aliați europeni în perioada de vârf a tensiunilor transatlantice, NATO a blocat orice demers de dezvoltare a unor capacități civile proprii.

⁴ În noiembrie 2009, acordul coaliției guvernamentale germane - CDU, CSU, FDP - afirma că „în procesul de dezvoltare a unui nou Concept Strategic NATO, vom urmări atât în alianță, cât și împreună cu aliații americani, retragerea armelor nucleare care mai sunt staționate în Germania”. Pentru o analiză și o critică a deciziei germane, vezi *Miller, Franklin, Robertson, George și Schake, Kori, Germany Opens Pandora's Box*, februarie 2010, disponibil la http://www.cer.org.uk/pdf/bn_pandora_final_8feb10.pdf, Accesat 20 / 02 / 2010. Pentru o estimare a forțelor nucleare pe plan global, vezi *Bulletin of the Atomic Scientists*, disponibil la: http://thebulletin.metapress.com/content/xm_38g50653435657

și continuarea procesului de transformare militară vor fi priorități ale NCS. În context, se impune o reconsiderare în NCS a raportului între rolul regional - de apărare a zonei euroatlantice, și capacitatea Alianței de acțiune globală. Este deja evident că NATO va rămâne o organizație de securitate regională și nu își va asuma un rol de actor global (pentru care nu există nici consens politic și, totodată, nici resursele necesare - Alianța întâmpinând deja dificultăți majore în conducerea operațiilor în desfășurare și nedisponând de capacități necesare pentru întreaga gamă de operații de stabilizare, inclusiv civile). Nivelul actual de ambiție (Level of Ambition - LoA) presupune asigurarea capacității de acțiune la mare distanță de zona euroatlantică.¹ Concluzia care

estimăm că se va regăsi în noul Concept va fi că NATO va rămâne o organizație de apărare a intereselor și valorilor comune ale statelor membre, inclusiv prin desfășurarea de acțiuni la mare distanță de zona de responsabilitate definită de Tratatul Nord Atlantic. Asigurarea unui răspuns militar credibil va impune continuarea demersurilor de transformare pentru trecerea la forțe, doctrine și capacități expediționare. Un accent particular va fi pus pe prioritizarea eficientă a resurselor limitate.

Nodul gordian al negocierilor unui nou Concept Strategic va rămâne, ca întotdeauna în istoria Alianței, realizarea unui acord asupra priorităților politice transatlantice în domeniul securității și apărării. NCS 2010 va fi primul document strategic al NATO definit în condițiile

/ fulltext.pdf, accesat la 20 / 02 / 2010.

¹ Conform Directivei Politice Generale (CPG), NATO ar trebui să asigure capacitățile necesare pentru cel puțin 2 operații majore întrunită și 2 de mai mică amploare. În termeni reali, începând cu 2006, s-a funcționat pe o formulă de 2+6, în care distanța strategică la care urma să se deplaseze forțele aliate ar fi de 15000 de km de la Bruxelles. Vezi: Ringsmose, Jens și Rynning, Sten, *Come Home NATO? The Atlantic Alliance's New Strategic Concept*, DIIS Report 2009: 04. Disponibil la: http://www.diis.dk/graphics/Publications/Reports2009/DIIS_report_200904_RingsmoseRynning_NATO_web.pdf, accesat la 10 / 09 / 2009.

în care viabilitatea relației de securitate transatlantice nu mai pare să fie o primă prioritate, nici pentru Statele Unite, nici pentru aliații europeni (cel puțin pentru o mare parte dintre aceștia). Ridicarea noilor puteri și reconfigurarea graduală a echilibrului global de putere determină o mutare a centrului de interes strategic prioritar al SUA dinspre Europa spre Asia, în mod particular spre China. Această tendință se va accentua, probabil, în următoarea decadă datorită interdependenței economice din ce în ce mai accentuate. În ceea

ce privește relația cu aliații europeni, tendința va fi, probabil, de extindere a cooperării directe a SUA cu Uniunea Europeană, inclusiv în aspecte cheie ale securității. Interesul SUA pentru dezvoltarea unei complementarități a capacităților civile cu cele militare în operațiunile de stabilizare va fi materializat printr-o relație directă cu Uniunea și nu folosind canalele NATO.

Relația NATO - UE a fost una dintre temele mult așteptate pentru a fi regândite în contextul noului Concept. Una dintre ideile vehiculate a fost de a se revizui acordurile „Berlin Plus” pentru a confirma noua greutate a UE în domeniul securității și apărării (mai ales în contextul intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona) și a asigura o mai eficientă cooperare atunci când cele două organizații acționează în aceleași teatre de operații. O posibilitate ar fi fost chiar stabilirea unui acord Berlin Plus „à l’envers”, în care NATO ar avea accesul asigurat la capacitățile civile ale UE, iar Uniunea ar menține un acces la capacitățile de planificare și comandă și control aliate (mult mai puțin interesant, de altfel, având în vedere conturarea unui acord european pentru înființarea rapidă a unui centru operațional al Uniunii pentru misiuni civile și operațiuni militare, care va fi integrat în Serviciul European de Acțiune Externă). Există semnale că această opțiune a ieșit din calcul pentru moment, ambii parteneri preferând o relație directă SUA-UE în asigurarea accesului la resurse în care fiecare parte are un avantaj comparativ față de cealaltă.

Revenim la întrebarea esențială a acestui studiu: *va oferi noul Concept Strategic o perspectivă cu adevărat transformatoare pentru NATO ?* Un răspuns neangajant ar susține imposibilitatea unei predicții având în vedere multiplele variabile implicate și posibilitatea apariției unor evenimente politice majore care să deturneze atenția comunității transatlantice de la obiectivul regândirii rolului și misiunilor NATO. Deși riscant din punct de vedere academic, răspunsul nostru preliminar este că Alianța va avea un nou Concept transformator, a cărei principală idee va fi de revenire la esența vitală a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord - respectiv apărarea colectivă, inclusiv cea teritorială. Dacă interesul vital de securitate al unor state membre nu ar fi respectat, NATO nu va mai avea sens să existe. Dincolo de toate dificultățile cooperării, de confuzii și competiții

interne, respectiv de reorientări strategice predictibile, nici Statele Unite, nici Europa nu pot abandona relația transatlantică și, în consecință, nici NATO.

Cele 28 de state membre ale NATO vor avea posibilitatea să aprobe la Lisabona un Concept cu adevărat transformator. Nu putem însă exclude scenariul unui blocaj rezultat din lipsa de consens asupra unor teme esențiale, fapt care poate diminua voința politică de lansare a unei noi mari strategii și o menținere a conceptului într-un cadru „așezat”, birocratic. În următoarele luni rezultatul va fi evident. Probabilitatea transformării reale este mai mare decât cea a unui fiasco ascuns sub o retorică demagogică și sperăm că această oportunitate nu va fi irosită.

Reconfirmarea credibilității Articolului 5 și asigurarea strategică a statelor membre va impune continuarea actualului demers de transformare. Apărarea teritoriului statelor membre și misiunile în afara zonei de responsabilitate vor necesita, în egală măsură, forțe dislocabile și sustenabile. Actualii și viitorii membri NATO vor trebui să-și dezvolte capacitatea de a interveni militar eficient atât acasă, cât și la mare distanță.

Noul Concept Strategic va considera pentru prima dată rolul NATO pe plan global. Alianța răspunde acum unor noi provocări de securitate, unor noi riscuri și amenințări, deseori la mii de kilometri distanță de zona sa tradițională de responsabilitate. Succesul operațiunilor și misiunilor din Balcani, confruntarea unui inamic asimetric în Afganistan (pentru stabilizarea țării și pentru a preveni retransformarea acesteia într-o gazdă sigură a terorismului global), combaterea pirateriei în largul coastelor somaleze, misiunile de instruire militară în Irak și Afganistan, acordarea de sprijin logistic în Darfur, ajutorul de urgență furnizat Pakistanului după cutremurul devastator din 2005 - toate au impus o transformare a capacităților, doctrinei și modului de operare al NATO. Furnizarea de forțe și capacități adecvate și fără limitări operaționale pentru orice misiune de apărare colectivă și pentru operațiunile în desfășurare sunt și vor fi priorități strategice.

Transformarea capacităților militare rămâne o provocare strategică pentru NATO și în condițiile reconfirmării viabilității relației transatlantice. Dezvoltarea și punerea la dispoziția Alianței a capacităților expediționare este influențată de *marea politică*, dar menține un important grad de autonomie, fiind determinată de factori

interni în fiecare stat membru. Diminuarea bugetelor pentru apărare, în mod particular în condițiile actualei recesiuni economice, percepțiile diferite asupra riscurilor și amenințărilor, reticența de achiziționare a echipamentelor costisitoare, precum și obiectivele uneori divergente ale planificării apărării pentru a realiza simultan priorități naționale, aliate sau, pentru membrii interesați, în cadrul Uniunii Europene, sunt provocări dar și stimulente ale accelerării procesul de transformare.

Transformarea militară va continua să reprezinte o provocare strategică și pentru națiunile membre. Forțele armate naționale și instituțiile de apărare trebuie să continue transformarea internă. Este în egală măsură necesară respectarea angajamentelor asumate politic de fiecare stat membru și împărțirea echitabilă a contribuțiilor naționale

(*burden sharing*) atât pentru sistemul de planificare colectivă, cât și pentru operațiuni, chiar și în condițiile actualei crize economice și financiare.

Apărarea colectivă și misiunile non-articol 5 vor impune și în decadele următoare o acțiune coordonată a instrumentelor civile (politice, economice, de reconstrucție și dezvoltare) și militare. Toate operațiunile viitoare vor implica cooperarea cu alte organizații internaționale, interguvernamentale sau ONG. Obiectivul transformării militare pentru a genera capabilități expediționare, îndeajuns de flexibile pentru a fi adecvate misiunii și pentru a se coordona cu actorii non-militari, va rămâne, în consecință, un element de continuitate al noului Concept Strategic și una dintre puținele ținte fixe în această lume aflată în continuă schimbare.

SECURITATE ENERGETICĂ - PETROLUL, UN SUBIECT LA ORDINEA ZILEI

Filofteia REPEZ*

*“Petrolul a devenit universal și internațional.
Toate țările au început să-l caute frenetic în solul
lor, căci el aduce independență economică și bogăție”.*
Edward Ward

Petrolul sau țițeiul, metaforic numit “aurul negru”, face parte împreună cu cărbunii și gazele naturale din zăcămintele de origine biogenă care se găsesc în scoarța Pământului.

Suveran între combustibili, materie primă primordială pentru economia modernă, factor important al progresului și prosperității secolului XX, petrolul a dezvăluit, în timp, două laturi opuse: una strălucitoare, de izvor de lumină, de energie și bază a petrochimiei, cealaltă închisă, tenebroasă, datorită crizelor și conflictelor militare pe care le-a generat, prin poluarea pe

care o provoacă și prin amenințarea că într-o bună zi această materie se va epuiza.

Istoria petrolului nu este una recentă; primii care au cunoscut și folosit petrolul au fost chinezii care, folosind o tehnică rudimentară, au săpat la adâncimi de 500 sau 900 de metri. La Surahani, în peninsula Apcheron (Caucaz), se găsea vestitul “templu al focului”¹. Mărturii scrise despre petrol vin de la scriitorii antici, printre care Herodot, Diodor din Sicilia, Strabon, Pliniu cel Bătrân și Plutarch. În Antichitate, țițeiul avea întrebuințări multiple: de la mortar,

* Lector universitar, Universitatea Națională de Apărare “Carol I”, București.

¹ http://www.askmen.ro/Din_istoria_petrolului-a1181.html, accesat pe 5 iunie 2010.

mijloc de combatere a igrasiei, la călăfătuirea corăbiilor, conservarea cadavrelor, iluminarea prin torțe sau opiate, asfaltarea drumurilor în Persia. Țițeiul a fost folosit la tratarea a numeroase boli ca: astma, guta, reumatismul, dizenteria, oprirea hemoragiilor, râia etc.

Forța dominatoare a petrolului nu a apărut dintr-o dată; petrolul a devenit dorit și râvnit pe măsură ce descoperirile tehnice și științifice au scos la iveală calitățile sale. Așadar, ascensiunea rapidă a petrolului s-a datorat *avantajelor multiple*¹ pe care le are față de cărbune, ca producător de energie:

- randament superior (1 kg țiței=1,7 kg cărbune);
- extracție mai ușoară;
- ușor de transportat și în timp scurt, cu minim de pierderi;
- transport pe mare în condiții mai avantajoase;
- prin calitățile lor, produsele petroliere asigură vaselor comerciale sau de război o rază de acțiune superioară și o mare mobilitate;
- materie primă ce servește la prelucrarea celor mai diverse produse (cauciuc, solvenți, detergenți, explozibili etc.);
- prețios izvor de energie.

În ultimii 100 de ani, petrolul s-a impus ca un produs extrem de căutat și ca un factor important al politicii internaționale, generând conflicte diplomatice, economice și chiar militare. Petrolul a constituit atât o **industrie a păcii**, atunci când a servit, spre exemplu, pentru iluminat, cât și o **industrie a războiului**, atunci când *“aproape toate statele și națiunile au căpătat conștiința reală a valorii lui”*² și au devenit parte a unor conflicte militare.

Incontestabil, petrolul a contribuit la schimbarea desfășurării războaielor, deschizând o nouă dimensiune strategiei militare terestre, aeriene, la suprafață și în adâncul mărilor și oceanelor. În același timp, petrolul a devenit o parte integrantă a conceptelor de securitate națională a statelor, dar și a planificării strategice militare, influențând permanent deciziile politice și activitatea diplomatică și economică.

Primul Război Mondial a arătat însemnătatea militar-strategică a petrolului, rolul acestuia ieșind în evidență în urma Bătăliei de la Verdun din vara anului 1916, când s-a consacrat *“triumful*

*camionului asupra căii ferate”*³. De asemenea, în acest război mondial s-a evidențiat necesitatea deținerii petrolului de orice stat, deosebindu-se state care dispuneau de petrol și care căutau să-l apere de pericolul acaparării străine, valorificându-l conform intereselor naționale și state cărora le lipsea acest combustibil lichid și care s-au străduit să-și asigure aprovizionarea în două moduri: fie acaparând terenuri petrolifere străine, fie prin schimburi comerciale.

În cel de-al Doilea Război Mondial, rolul petrolului a devenit crucial. Dacă *“Primul Război Mondial a pus în lumină importanța decisivă pe care a câștigat-o petrolul în viața modernă, cel de-al Doilea Război Mondial a demonstrat că el a devenit sângele însuși al războiului”*⁴. Pentru Germania lui Adolf Hitler, de exemplu, petrolul românesc și fierul suedez au fost doi factori de interes vital. Contribuția României la cauza comună, pe lângă sângele soldaților, a constituit-o petrolul; în plus, resursele petrolifere din România au devenit un obiectiv important în prognozele economice de război și ale altor puteri europene, situație care a generat accentuarea rivalității dintre grupul anglo-francez, grupul italo-german și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice.

La începutul secolului al XX-lea, petrolul rusesc însemna petrolul din Caucaz. Potrivit opiniei unor observatori, petrolul a fost o cauză a războiului ruso-cecen: *“decizia Rusiei de a trimite trupe în Cecenia atât în 1994, cât și în 1999 a fost motivată de dorința Moscovei de a-și asigura controlul asupra industriei de petrol a acestei republici”*⁵.

Crizele energetice ce au avut loc din 1970 până astăzi (criza petrolului din 1973-1974, cauzată de embargoul impus OPEC-ului de majoritatea statelor arabe producătoare de petrol, ca răspuns la sprijinul acordat Israelului de către Occident în războiul de Yom Kippur; criza petrolului din 1979-1980, ca urmare a revoluției iraniene; explozia prețurilor din 1990, cauzată de războiul din Golf; creșterile importante ale prețurilor resurselor energetice (2001-2007) pe fondul stagnării producției mondiale de petrol, corelat cu creșterea cererii în SUA, China și India)

³ *Ibidem*, p. 32.

⁴ *Ibidem*, p. 282.

⁵ Lucian Stăncilă, Doina Mureșan, Marius Titi Poftiniche, *Cecenia, independență refuzată*, Editura Moroșan, București, 2009, p. 62.

¹ Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p.12.

² *Ibidem*, p.19.

constituie o altă dovadă a puterii petrolului de a influența viața internațională.

Cu ușurință se constată că petrolul, acest *“tezaur mai blestemat decât aurul Rinului din legenda Nibelungilor”*¹ a constituit cheia multor evenimente petrecute pe plan internațional, deși cei implicați neagă faptul că acesta ar fi motivul. De remarcat că între crizele mondiale și creșterea prețului petrolului există o strânsă legătură. Războiul din Coreea, Războiul din Vietnam, Războiul de Yom Kippur, Revoluția islamică din Iran, Războiul dintre Iran și Irak, Războiul din Golf au avut ca efect creșterea bruscă și în salturi a prețului petrolului.

Prețul petrolului va fi întotdeauna legat de elementele fundamentale din plan internațional, însă persistă o corelație ridicată cu evoluția monedelor, declara, în iulie 2009, Ben Westmore, economist în cadrul National Australia Bank². Prin urmare, de petrol se leagă și puterea dolarului și, mai recent, a euro. Irakul a fost prima țară din Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol (OPEC), care a renunțat la dolarul SUA și a început să vândă petrol pe euro (de la 6 noiembrie 2000, când un euro era 0,8 dolari SUA); Irakul a pierdut mulți bani atunci, însă a fost o investiție foarte curajoasă pentru că, între timp, euro a depășit dolarul SUA.

Adevărul despre fluctuațiile de creștere sau scădere a prețului petrolului este undeva la

mijloc. Pe de o parte, petrolul, principala resursă primară a planetei, a devenit mai rar. De cealaltă parte, ritmurile alerte de dezvoltare din Asia și războaiele îi îndeamnă pe oameni să creadă că ceea ce este acum rar va deveni și mai rar în viitor. Iar când peste o mișcare naturală se suprapun factorii psihologici, prețurile cresc exponențial.

Cu peste o jumătate de secol în urmă, geologul american Marion King Hubbert aprecia, în urma unor calcule, că va veni un timp în care rezervele de petrol se vor epuiza. Dacă omenirea este sau nu pregătită pentru o epocă fără petrol, vom vedea. Cert este că, în prezent, 37% din producția mondială de energie se bazează pe petrol și că statele dezvoltate caută noi zăcăminte de petrol. Câmpurile petroliere care au fost descoperite în largul coastei Braziliei (în 2007) au propulsat această țară ca putere regională. În 2009, industria petrolieră mondială a fost revigorată după ce mai mult de 200 de zăcăminte petroliere au fost descoperite³.

O lume fără petrol este imposibil de imaginat, chiar dacă utilizarea lui provoacă poluări masive ale aerului. Gazele de eșapament evacuate de autoturisme și de alte mașini cu combustie internă conțin gaze otrăvitoare, cum ar fi monoxidul de carbon, hidrocarburi nearse, oxizi de azot și plumb. Unii dintre acești agenți de poluare reacționează la lumina soarelui producând acel smog neplăcut, fotochimic, care plutește deasupra multor orașe. Atunci când acizii de azot se combină cu picăturile de apă din nori, ia naștere ploaia acidă care poluează lacurile și râurile, distrugând și pădurile. Pentru diminuarea efectelor negative s-au făcut pași

¹ Gheorghe I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu*, Editura Corint, București, 2001, p. 56.

² <http://www.zf.ro/business-international/prețul-petrolului-a-atins-maximul-ultimelor-opt-luni-4607871>, accesat pe 29 iunie 2010.

³ <http://www.ziare.com/articole/petrobras>, accesat pe 28 iunie 2010.

importanți pentru a micșora efectul gazelor de eșapament; astfel se produce benzină fără plumb, iar unele mașini sunt dotate cu filtre catalitice care transformă gazele nocive în gaze inofensive. Însă eficiența acestor îmbunătățiri este diminuată de creșterea consumului de petrol.

Nu trebuie să neglijăm faptul că petrolul, un lux de care încă ne bucurăm, este o energie epuizabilă.

Statisticile arată că SUA consumă un sfert din petrolul de pe glob, în condițiile în care dețin doar trei procente din rezervele mondiale.

Încă din 2001, într-un raport finanțat de Consiliul Națiunilor Unite, în care se prezenta implicațiile declinului rezervelor petroliere, se specifica faptul că *“daca cerința globală pentru petrol continuă să crească, lipsa petrolului ar putea reduce SUA la starea de țară fără posibilitate de a se dezvolta”*. Raportul mai preciza că asumându-și „un rol de conducător în formarea noilor reguli ale jocului, SUA vor preveni alte puteri să profite de dependența ei de petrol”.¹

Sunt și voci optimiste (Uniunea Europeană și Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol) care apreciază că petrolul își va menține rolul de resursă dominantă de energie în viitor și că există suficiente rezerve pentru a face față cererii mondiale².

Aurul negru înseamnă adesea dificultăți pentru statele deținătoare. Multe țări producătoare de hidrocarburi sunt marcate de o dezvoltare economică nesustenabilă și de conflicte violente. În viitor, ne putem aștepta ca, odată ce producția de hidrocarburi va atinge cotele maxime, iar consumul va continua să crească și prețurile să continue trendul ascendent, disputele și conflictele pe marginea resurselor petroliere să sporească și să constituie o constantă pe agenda de securitate ale comunității internaționale.

Frecvența cu care s-au succedat vizitele celor mai puternici lideri politici ai planetei în Arabia Saudită (statul ce deține aproximativ o

pătrime din rezervele mondiale de petrol) - 2006 vizita președintelui chinez Hu Jintao, 2007 vizita președintelui rus Vladimir Putin, 2008 vizita președintelui francez Nicolas Sarkozy și a președintelui american George W. Bush - și declarațiile făcute de aceștia ce susțin creșterea producției petroliere a Arabiei Saudite, confirmă acest lucru și conduc la concluzia că omenirea nu dispune de un combustibil sau de vreo tehnologie ce ar urma să înlocuiască petrolul ca principală sursă de creștere și întreținere a bunăstării și progresului societății umane.

În concluzie, petrolul lumii și lumea petrolului sunt subiecte de actualitate. Indiscutabil, petrolul rămâne o valoare permanentă fără de care nu se poate concepe energia și mișcarea.

Bibliografie

- NICOLESCU, George, *În culisele “Celor șapte surori”*, Editura Politică, București, 1984
- DE LAUNAY, Jacques, Jean-Michel Charlier, *Istoria secretă a petrolului 1859-1984*, Editura Politică, București, 1989
- BUZATU, Gheorghe, *O istorie secretă a petrolului românesc*, Editura Enciclopedică, București, 1998
- BRATIANU, Gheorghe, *Acțiunea politică și militară a României în 1919 în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I.C. Brătianu*, Editura Corint, București, 2001
- HARVEY, David, *Noul imperialism*, Editura BIC ALL, București, 2004
- STĂNCILĂ, Lucian, Doina Mureșan, Marius Titi Potîniche, *Cecenia, independența refuzată*, Editura Moroșan, București, 2009

Pagini internet:

- <http://www.askmen.ro>
- <http://www.ziare.com/articole/petrobras>
- <http://www.zf.ro/business-international/prețul-petrolului>
- <http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles>
- http://www.financiarul.com/articol_13922/miza-suprema---petrolul.html

¹ http://www.financiarul.com/articol_13922/miza-suprema---petrolul.html, accesat pe 29 iunie 2010.

² http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_10438/U-E-si-OPEC-considera-ca-petrolul-isi-va-mentine-rolul-si-in-viitor.html, accesat pe 24 iunie 2010

SECURITATEA UMANĂ - DE LA CONCEPT LA ACȚIUNE

Marinel Adi MUSTAȚĂ*

I. ONU și conceptul de „securitate umană

Deși sintagma „securitate umană” fusese folosită și în surse bibliografice anterioare¹, documentul care i-a conferit cu adevărat forța necesară pentru a face obiectul dezbaterilor în relațiile internaționale a fost Raportul ONU publicat în anul 1994, *The Human Development Report*². Documentul, preambul al *World Summit for Social Development*, care urma să aibă loc în martie 1995, la Copenhaga, propunea o agendă de subiecte-cheie, printre care cel de „securitate umană” era de maximă relevanță: „*For too long, the concept of security has been shaped by the potential for conflict between states. For too long, security has been equated with the threats to a country's borders. For too long, nations have sought arms to protect their security. For most people today, a feeling of insecurity arises more from worries about daily life than from the dread of a cataclysmic world event. Job security, income security, health security, environmental security, and crime - these are the emerging concerns of human security all over the world*”³.

Analiza prezentată în raport începe cu afirmarea desuetudinii interpretărilor dominante despre securitate la vremea respectivă. Realitățile sociale și militare ale momentului impuneau necesitatea unei noi viziuni privind securitatea. Într-o succintă analiză de tip diagnostic a stării omenirii din ultimii 50 de ani se prezintă *pașii înainte* realizați de omenire, dar și oportunitățile și problemele momentului. Astfel, cu toate că amenințarea unui holocaust nuclear este foarte puțin probabilă, securitatea globală nu mai poate

însemna lipsa unei astfel de amenințări. De asemenea, scăderea sumelor cheltuite de state pentru înarmare, noile cuceriri ale tehnologiei, dezvoltarea economică, ameliorarea condițiilor de trai, precum și înmulțirea regimurilor democratice și pluraliste constituie oportunități care trebuie valorificate. Omenirea se confruntă însă, cu multe alte probleme nu mai puțin grave: insecuritate alimentară, traficul de droguri, insecuritate personală, insecuritatea sanitară, disparități în dezvoltarea economică și implicit în distribuția bogăției, degradarea mediului, terorismul etc.

Situația lumii este așadar marcată de schimbări majore, de emergența unor noi preocupări ale speței umane, aceste evoluții trebuie să reflecte și să fie dirijate de modul în care concepem securitatea. Practic este vorba de o schimbare de paradigmă (dacă anterior a existat una, în sensul unei interpretări globale, unitare și satisfăcătoare⁴) în interpretarea securității, o discontinuitate care trece în plan secund preocuparea pentru situația statului-națiune, a lipsei amenințărilor la adresa unității și independenței acestuia și care aduce în prim-plan situația oamenilor. Statul, fie el și în variantele sale contemporane, s-a dovedit a fi incapabil de a rezolva probleme ale indivizilor pe care ar trebui să îi reprezinte. Este așadar nevoie să ne deconstruim de pe acesta, să punem la îndoială premisa ascunsă potrivit căreia securitatea unui stat implică securitatea cetățenilor săi și să ne concentrăm asupra situației oamenilor.

Deși necesitatea schimbării de paradigmă anunțată este argumentată solid totuși, apreciem, și, prin aceasta, subscriem interpretărilor altor autori⁵, potrivit cărora raportul nu excelează la capitolul

* Marinel Adi Mustață este doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București.

¹ M. Glasius, “Human Security from Paradigm Shift to Operationalization: Job Description for a Human Security Worker”, *Security Dialogue*, 2008; 39; 31.

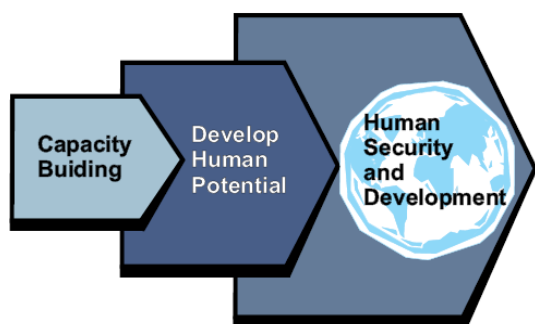
² Disponibil la <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1994/>.

³ *Human Development Report*, 1994, p 3.

⁴ A se vedea lucrarea lui Lucian Culda, *Dimensiunea epistemologică a interogării existenței sociale a oamenilor*, Editura Licorna, București, 2000 (n.a.)

⁵ D. Gasper, *Securing Humanity: Situating “Human Security” as Concept and Discourse*, *Journal of Human Development* 6(2), 2005, p 221-223.

riegoare metodologică. Un prim indiciu al acestui fapt îl reprezintă, de pildă, enumerarea caracteristicilor esențiale ale conceptului (universalitatea, interdependența, ușurința asigurării prin intervenții preventive, centrarea pe oameni) înaintea furnizării unei definiții riguroase a acestuia. În fapt, în legătură cu acest din urmă aspect, autorii raportului recunosc dificultatea unui demers de definire al unui concept care prin semnificațiile sale poate fi pus, alături de termeni precum libertatea umană, în categoria denumită de W.B Gallie drept *concepte esențial-contestate* (*essentially contested concepts*)¹. Și totuși, instinctiv, cei mai mulți oameni înțeleg ce înseamnă securitatea și, pentru a susține acest punct de vedere, este introdusă în conținutul raportului o casetă text, cu titlul, *Securitatea umană - în accepțiunea oamenilor* (Human security-as people see it).²

Cu toate acestea, în raport se încearcă o definiție a conceptului de *securitate umană* din perspectiva extensiunii acestuia: siguranța, adăpostul față de amenințări cronice precum foametea, boala sau opresiunea, dar și față de dezechilibre negative (*hurtful disruptions*) în viața de zi cu zi, în cămine, la slujbă sau în comunități. Un alt mod de a clarifica semnificația conceptului de securitate umană este explicarea conexiunilor acestuia cu conceptul de *dezvoltare umană*. În primul rând, cele două nu trebuie confundate, iar legătura dintre ele trebuie interpretată ca o interdependență dinamică. În timp ce *dezvoltarea umană* este un concept mai larg prin care se caută identificarea și valorificarea potențelor ființei umane, *securitatea umană* vizează asigurarea cadrului necesar manifestării în mod liber și în

siguranță a respectivelor potențe. Succesul sau eșecul uneia atrage după sine succesul sau eșecul în cealaltă în condițiile în care cele două stări se susțin și se potențează reciproc.

Asigurarea securității umane presupune, înainte de toate, asigurarea libertății de acțiune a oamenilor, căci, în noua viziune, securitatea înseamnă responsabilitatea propriei vieți, posibilitatea omului de a-și purta singur de grijă. Prin aceasta, afirmă autorii raportului, i se conferă conceptului în discuție un caracter integrativ, posibilitatea aplicării sale fiind asigurată de consens, nu de forța armelor.

De fapt, ideea de fond care stă la baza conceptului de securitate umană nu este nouă, ea fiind enunțată și cu prilejul Conferinței ONU de la San Francisco din 1945, când s-a admis faptul că securitatea durabilă a omenirii poate fi asigurată doar dacă se îndeplinesc cumulativ două deziderate (componentele securității umane), exprimate sugestiv prin sintagmele: *freedom from fear* (libertatea față de frică) și *freedom from want* (libertatea față de nevoi).³

În ceea ce privește amenințările la adresa securității umane, autorii raportului consideră că ele pot fi grupate în șapte categorii majore (domenii ale existenței sociale a oamenilor), astfel:

- **securitatea economică:** asigurarea unui venit minim garantat, provenind fie din activități productive sau, în ultimă instanță, din ajutoare oferite de stat ca „o plasă de siguranță”. Șomajul, dar și sub-utilizarea forței de muncă sau discriminarea pe diverse considerente reprezintă principalele provocări ale domeniului.
- **securitatea alimentară:** asigurarea accesului fizic, dar și economic la hrană. Existența unei cantități îndestulătoare de alimente în lume este o condiție necesară a asigurării securității alimentare, dar nu și suficientă, deoarece, de multe ori, accesul la hrană este împiedicat de puterea de cumpărare scăzută sau de distribuția ineficace a hranei.
- **securitatea sanitară:** asigurarea accesului la asistența medicală, precum și eliminarea unor factori de tipul poluării sau subnutriției care produc boli.
- **securitatea mediului:** securitatea mediului înconjurător, cu accentul pe apa, solul și aerul pe care societatea industrializată le consideră

¹ Asocierea cu opera lui Gallie (W. B. Gallie, *Essentially Contested Concepts, Proceedings of the Aristotelian Society*, 1956, vol.56) ne aparține, nefiind explicitată în textul raportului.

² Raport, p 23.

³ Raport, p 24.

bunuri care i se cuvin, din ipoteză, regenerabile¹.

- **securitatea personală:** este poate domeniul cel mai important care afectează ființa umană în mod nemijlocit, fără deosebire de nivelul de trai. Sunt inventariate amenințările din partea statului, a altor state, tensiunile etnice, fenomenele de tip bande criminale, abuzurile săvârșite împotriva copiilor, a femeilor sau agresarea propriei persoane (suicidul).
- **securitatea comunității:** natura ființei umane este una socială și, din acest considerent, securitatea omului depinde și de securitatea comunităților pe care acesta le generează și întreține. Familia sau grupul etnic sunt astăzi supuse unor presiuni puternice din partea unor instituții sociale cu caracter economic, respectiv alte grupuri etnice, de unde pericolul dispariției unui sprijin pe care individul, altminteri, putea conta în momentele dificile ale vieții.
- **securitatea politică:** asigurarea respectării drepturilor omului, iar condiția necesară și suficientă indicată de Raport pare a fi asigurarea unor guvernări de tip democratic.

Dincolo de identificarea amenințărilor la adresa securității în interiorul statului-națiune, raportul are meritul de a pune explicit și problema securității la nivel global, cu alte cuvinte la un alt nivel de integrare al existenței sociale, nivel la care apar alte tipuri de consecințe dezorganizante, pe care le putem numi transnaționale. Se au astfel în vedere: creșterea necontrolată a populației, disparitățile economice, migrația internațională excesivă, degradarea mediului, producția și traficul de droguri, terorismul internațional.

În ceea ce privește posibilitatea operaționalizării concepției expusă în Raport, din identificarea amenințărilor la adresa securității pe mai multe niveluri, rezultă și necesitatea acțiunii pe nivelurile respective. Astfel, se conștientizează faptul că unele probleme pot fi rezolvate în interiorul statului-națiune, pe când altele necesită un efort conjugat din partea comunității internaționale. Aceste eforturi au sens numai dacă paradigma veche este înlocuită de cea nouă sau cel puțin este completată de aceasta. De asemenea, se avansează și ideea unor „indicatori de avertizare timpurie” (*early warning indicators*) al căror rol

ar fi să identifice potențialul de criză înainte ca aceasta să atingă apogeul. Ni se oferă astfel, câteva exemple de indicatori cuantificabili (insecuritatea alimentară, insecuritatea slujbei și a venitului, violarea drepturilor omului, conflicte etnice sau religioase, inechitatea socială, cheltuielile militare) și analize care exemplifică felul în care ei ar putea fi utilizați. În final, se accentuează ideea necesității integrării oamenilor, ca mijloc de realizare a securității prin aceștia, fiind lansate două idei în acest sens: necesitatea formulării în interiorul statelor a unor politici sociale echitabile și cuprinzătoare, precum și accesul la credit, interpretat ca un mijloc de stimulare a inițiativelor individuale apte să combată sărăcia (considerată în raport ca fiind cauza fundamentală a tuturor amenințărilor la adresa securității umane).

Deși, la lansarea sa, conceptul de *securitate umană* a fost primit în cercurile academice cu mult entuziasm, ulterior, critica Raportului analizat în paginile anterioare și, în special, a conceptului de *securitate umană* a devenit tot mai negativă. Inițiatorilor li se reproșează modul vag în care a fost definit conceptul, de unde și dificultățile în operaționalizarea sa sau posibilitatea deturnării sensului inițial, prin justificarea unor intervenții așa-zis umanitare, care în esență se foloseau doar de terminologia specifică noii paradigme convenabil de imprecisă. Uneori, criticile sunt nejustificate cum este cazul reproșului pentru neluarea în considerare a violenței fizice sau armate (idei incluse în conceptul de securitate personală). De asemenea, unii autori apreciază că distincția securitate umană - dezvoltare umană nu este suficient de clară, idee infirmată de posibilitatea explicării celor două prin utilizarea conceptului de „*potență a ființei umane*”.²

Din punct de vedere epistemic, la un alt nivel de profunzime decât cel al caracterului mai mult sau mai puțin explicit al termenilor utilizați³, apreciem demersul echipei de cercetare

² A se vedea lucrarea lui L. Culda, *Potențele ființei umane*, Editura Licorna, București, 2003.

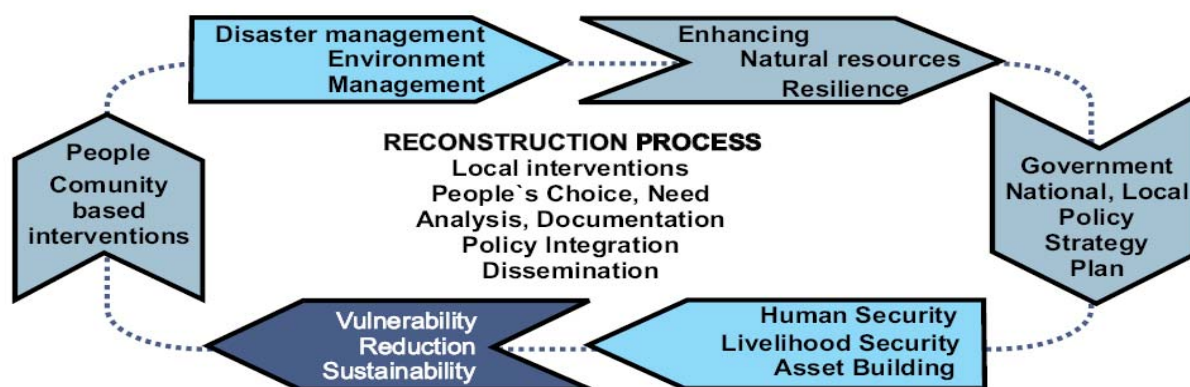
³ În definitiv, unele ambiguități conceptuale sunt inerente unui demers atât de complicat precum cel aflat în discuție. De pildă și demersul lui T. Kuhn de studiere a paradigmelor comunităților științifice a fost primit cu același gen de reacții, treptat însă criticile succesive au decantat o interpretare extrem de utilă a paradigmei și a stadiului pre-paradigmatic a unor interpretări-cadru, pentru ca la momentul anului 1994, termenul să fie utilizat și în raportul în discuție.

¹ Se observă că la momentul redactării raportului, amenințarea încălzirii globale nu se impusese în conștiința publică.

ca fiind unul performant. Interpretarea umanității transcende cauzalitatea, fiind situată în orizontul interacționist de procesare. Au fost astfel sesizate interdependențele emergente atât pe orizontala, cât și pe verticala organizării existenței sociale a oamenilor. Soluțiile propuse sunt de fapt complexe de măsuri prin care se intenționează influențarea unui sistem social hipercomplex din mai multe perspective. Nu subscriem interpretării materialiste potrivit căreia sărăcia este cauza profundă a insecurității umane deoarece aceasta este falsificată relativ facil de invocarea tensiunilor religioase sau etnice. De asemenea, apreciem faptul că securitatea umană nu trebuie să primeze în raport cu securitatea colectivităților umane. De fapt, cele două sunt inseparabile. Deși în Raport se menționează necesitatea asigurării

securității organizărilor umane, totuși referirile sunt nesatisfăcătoare fiind prea restrânse (se rezumă la securitatea familiei și a grupurilor etnice) și insuficient nuanțate. Emitem această interpretare pornind de la premisa recunoașterii caracterului social al ființei umane și a pluralității nivelurilor de organizare a existenței sociale a oamenilor. Securitatea individului depinde de securitatea tuturor socio-organizărilor în care acesta este înglobat, inclusiv cea a organizațiilor naționale, a statului sau a organismelor transnaționale. Evident metodele prin care se asigură securitatea acestora din urmă trebuie reconsiderate.

În concluzie, apreciem centrarea pe necesitățile ființei umane în interpretarea securității ca fiind corectă, însă ca nejustificată preconizata decentrare de pe organizările sociale înglobante.

În anul 2005, în documentul rezultat în urma desfășurării Adunării Generale a ONU se afirmă: „*We stress the right of people to live in freedom and dignity, free from poverty and despair. We recognize that all individuals, in particular vulnerable people, are entitled to freedom from fear and freedom from want, with an equal opportunity to enjoy all their rights and fully develop their human potential. To this end, we commit ourselves to discussing and defining the notion of human security in the General Assembly*”¹.

II. State care au integrat în politicile lor de securitate conceptul de „securitate umană”

În cvasi-majoritatea lor, conceptele care

au menirea de a explica ceea ce numim generic *existența socială a oamenilor* sunt „*essentially contested concepts*”, iar sintagma *securitate umană* nu face excepție de la această regulă. Totuși, lipsa consensului academic din jurul conceptului nu a împiedicat unele state în a-l integra mai mult sau mai puțin explicit în politicile lor de securitate. În fapt, caracterul atotcuprinzător și relativa plasticitate a conceptului în discuție favorizează utilizarea acestuia în discursul politic pentru statele cu preocupări similare celor din extensiunea noțiunii. Practic, nu este nevoie de o redefinire radicală a politicilor și strategiilor de securitate ale statelor, iar noutatea conceptului conferă un plus de impact și vizibilitate acțiunilor actorilor care îl utilizează². Așa-numita „diplomație

¹ United Nations General Assembly, *Resolution 60/1: 2005 World Summit Outcome*, A/Res/60/1, New York, 24 October, 2005, <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN021752.pdf>.

² Javier Fabra Mata, *Playing the Right Game? Human Security Research and its Implications in Policy-making*, Paper presented at the International Studies Association

de nișă” este o strategie de concentrare a resurselor statelor în domeniile considerate ca putând aduce rezultatele cele mai consistente¹, care însă, în mod realist, îndeamnă la o reflecție de profunzime asupra intereselor statului respectiv și, implicit, a gradului de extindere a sferei noțiunii de securitate umană în funcție de respectivele interese.

Canada este unul din statele cu cea mai consistentă implicare în promovarea noii viziuni asupra securității. Încă din 1996, ministrul de externe de la vremea respectivă, Lloyd Axworthy, propunea Adunării Generale a ONU noua concepție de securitate: „*In the aftermath of the Cold War, we have re-examined and redefined the dimensions of international security to embrace the concept of sustainable human security. There has been recognition that human rights and fundamental freedoms, the right to live in dignity, with adequate food, shelter, health and education services, and under the rule of law and good governance, are as important to global peace as disarmament measures. We are now realizing that security cannot be limited to the state's domain, but must incorporate civil society*”².

După cum am arătat, *securitatea umană* în accepțiunea sa cea mai largă are două mari componente, desemnate prin sintagmele „freedom from fear” și „freedom from want” și, deși la nivel declarativ ambele dimensiuni sunt vizate acțiunile Canadei denotă o mai mare aplecare către prima dintre dimensiunile amintite. De referință în acest sens sunt contribuția acestui stat la preliminarile și negocierile care au dus la semnarea *Convenției de la Ottawa privind minele anti-personal* (1997)³ și adoptarea *Statutului Curții Penale Internaționale de la Roma* (1998)⁴. De asemenea, de menționat este și

inițierea de către Canada a proiectului *The Responsibility to Protect* și a raportului ce i-a urmat (*Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty-ICISS*⁵), document prin care se avansează ideea ”încălcării” dreptului suveranității statelor (inclusiv intervenții militare) în cazul unor situații prevăzute în Statutului Curții Penale Internaționale de la Roma (genocid, crime de război, epurare etnică, crime împotriva umanității).

De fapt, strategia Canadei în promovarea securității umane pare a se baza pe doi piloni, primul fiind încercarea de a impune un astfel de subiect în dezbaterile din forurile internaționale, iar cel de-al doilea fiind reprezentat de stabilirea unor coaliții de state și actori statali transnaționali cu preocupări similare. În această din urmă direcție, cea mai importantă inițiativă a diplomației canadiene este reprezentată de constituirea așa-numitei *axe a securității umane* creată prin semnarea *Declarației de la Lysøen* (1998). Prin acest document, cele două state (Canada și Norvegia) se angajează să întrețină un cadru flexibil de colaborare în următoarele domenii ale securității umane: minele anti-personal, Tribunalul Penal Internațional, drepturile omului, legislația umanitară internațională, situația femeilor și a copiilor în conflictele armate, combaterea proliferării armelor ușoare, copiii-soldați, minorii exploatați prin muncă și cooperarea nordică și arctică.

Dincolo de cadrul bilateral de cooperare, *Declarația de la Lysøen* a reprezentat și o premisă fundamentală care a condus la constituirea, în 1999, a *Rețelei securității umane* (Human Security Network), la care au aderat, pe lângă cele două națiuni menționate și alte doisprezece state (dintre care două cu statut de observator - Thailanda și Africa de Sud) și organizații neguvernamentale. Dintre preocupările actuale ale rețelei amintim: universalizarea Convenției de la Ottawa privind minele anti-personal⁶, Tribunalul Penal Internațional, protecția copiilor în conflictele armate, controlul proliferării armelor ușoare, lupta împotriva crimei organizate transnaționale, dezvoltarea umană și securitatea

(ISA) 48th Annual Convention Chicago, February 28 - March 3 2007, http://www.allacademic.com/one/prol/prol01/index.php?click_key=1.

¹ Alan K. Henrikson, *Niche Diplomacy in the World Public Arena: The Global Corners of Canada and Norway*, in J. Melissen (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations*, Palgrave, London, 2006.

² L. Axworthy, *Address to the 51st Session of the United Nations General Assembly*, New York, September 24, 1996. Disponibil la: <http://w01.international.gc.ca/minpub/ListPublications.aspx?isRedirect=True&PubTypeId=262&Year=1999&language=E> (Last Access: January 2007).

³ Textul Convenției poate fi accesat la adresa <http://www.icbl.org/treaty/text>.

⁴ Textul *Statutului* poate fi accesat la adresa http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/EA9AEFF7-5752-4F84-BE94-0A655EB30E16/0/Rome_Statute_English.pdf.

⁵ Textul *Tratatului* poate fi consultat la adresa <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>.

⁶ Sunt încă în lume 37 de state care nu au semnat sau ratificat documentul.

umană, educația privind drepturile omului, lupta împotriva HIV/SIDA, abordarea problemelor de implementare a legislației internaționale privind drepturile omului și prevenirea conflictelor¹.

În concluzie, deși s-a emis ipoteza potrivit căreia cele două state folosesc conceptul de securitate umană în scopuri diplomatice înguste (pentru a crește influența statelor respective în plan internațional), apreciem totuși că acțiunile acestora sunt de profunzime și au ca efect derivat și mai puțin ca scop în sine, „câștigul de imagine”. De exemplu, Canada, în actuala concepție de gestionare a securității naționale *Securing an Open Society: Canada's National Security Policy (2004)*², a integrat și conceptul de securitate individuală, securitatea națională fiind interpretată în conexiunile ei complexe cu aceasta, dar și cu securitatea internațională, iar mijloacele de acțiune pornesc de la nivel individ și urmează treptele organizării sociale până la nivelul național și internațional. Pe de altă parte, Norvegia s-a dovedit, la rândul-i, a fi un actor perseverent în promovarea ideii de securitate umană. Într-un discurs prezentat de către ministrul afacerilor externe norvegian, Jonas Gahr Støre, cu ocazia aniversării a 10 ani de la semnarea *Convenției de la Ottawa privind minele anti-personal*³, acesta a reiterat angajamentul ferm al Norvegiei pentru promovarea securității umane. Dincolo de acțiunile și documentele amintite până în acest punct, trebuie avută în vedere contribuția acestei țări și la semnarea *Rezoluției Consiliului de Securitate nr. 1325*⁴ privind drepturile femeii, în special în zonele de conflict, sau la inițierea *Procesului Kimberly*⁵, care vizează interzicerea comerțului cu „diamantele însângerate” care întrețin conflicte în țări precum Angola, Coasta de Fildeș, R.D. Congo sau Sierra Leone.

Un alt actor important, implicat în dezbateră și acțiunile din jurul sintagmei „securitate umană” este Japonia. Prima referire la noua concepție

despre securitate o întâlnim la primul ministru de la vremea aceea (1995), Tomiichi Murayama. Adresându-se Adunării Generale a ONU acesta declară⁶: „(...) a new concept of "human security" in addition to that of national security, has emerged as a major challenge for the United Nations. This concept, which embraces respect for the human rights of every citizen on this earth and protection of each of us from poverty, disease, ignorance, oppression and violence, is consonant with my own political principles”.

Strategia Japoniei de impunere în conștiința globală a dezideratelor securității umane este una diferită de cea a statelor precedent analizate. În primul rând, este vorba despre o centrare aproape exclusivă pe cea de-a doua sintagmă definitorie a conceptului, *freedom from want*, și în al doilea rând, de un mai mare accent pus pe oportunitățile furnizate de relația cu ONU.

Astfel, în 1998, primul-ministru Keizo Obuchi definea securitatea umană ca fiind: „(...) the key which comprehensively covers all the menaces that threaten the survival, daily life and dignity of human beings and strengthens the efforts to confront those threats”⁷.

Pe timpul mandatului succesorul lui Obuchi, Yoshiro Mori, Japonia a inițiat constituirea *Comisiei pentru securitate umană* (Commission on Human Security) a cărei activitate s-a desfășurat pe perioada a doi ani (2001-2003) și care a culminat cu raportul *Human Security Now*⁸. În sumarul documentului se afirmă: „Human security connects different types of freedoms - freedom from want, freedom from fear and freedom to take action on one's own behalf. To do this, it offers two general strategies: protection and empowerment. Protection shields people from dangers. It requires concerted effort to develop norms, processes and institutions that systematically address insecurities. Empowerment enables people to develop their potential and become full

¹ <http://www.humansecuritynetwork.org/network-e.php>.

² Disponibil la <http://www.pco-bcp.gc.ca/index.asp?lang=eng&page=information&sub=publications&doc=natsec-secnat/natsec-secnat-eng.htm#es>.

³ Disponibil la http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/about_mfa/minister-of-foreign-affairs-jonas-gahr-s/Speeches-and-articles/2007/mineaction.html?id=481024.

⁴ Disponibilă la <http://www.peacewomen.org/un/sc/1325.html#Full>.

⁵ <http://www.kimberleyprocess.com>.

⁶ Disponibil la http://www.mofa.go.jp/announce/announce/archive_3/sp.html.

⁷ Opening remarks by Prime Minister Keizo Obuchi at «An Intellectual Dialogue on Building's Asia. Tomorrow-The Asian Crisis: Meeting the Challenges to Human Security», December 2nd 1998. Disponibil la <http://www.mofa.go.jp/policy/culture/intellectual/asia9812.html>.

⁸ Disponibil la <http://humansecurity-chs.org/finalreport/English/FinalReport.pdf>.

participants in decision-making. Protection and empowerment are mutually reinforcing, and both are required in most situations"¹.

Așadar, ca noutate la cele două sintagme caracteristice securității umane, devenite de pe acum clasice, se adaugă o a treia, *freedom to take action on one's own behalf* (libertatea de acțiune a indivizilor). În lumina noii adăugiri și strategia de implementare a conceptului se îmbogățește cu o nouă dimensiune, pe lângă cea de protecție, și anume cea a „împuternicirii indivizilor” (*empowerment*).

În scopul diseminării conceptului de securitate umană în sistemul ONU și pentru a administra United Nations Trust Fund for Human Security (UNTFHS) a fost creată *Human Security Unit*, succedată de *Advisory Board on Human Security*, la care Japonia a avut o contribuție financiară consistentă, peste 200 milioane \$, după unele surse².

De menționat este și inițiativa Finlandei de a înființa un *Grup de studii privind capacitățile de securitate ale Europei* (2004), care a recomandat construirea concepției de securitate a Uniunii Europene pe baza paradigmei securității umane.

De asemenea, se fac eforturi de integrare a eforturilor prin propunerea de reunire a inițiativelor Japonia / ONU și Canada-Norvegia într-un grup informal denumit „prieteni securității umane”³.

În concluzie, considerăm că, în ciuda tuturor problemelor pe care le presupune o schimbare de paradigmă cu implicații atât de mari pentru situația omenirii, precum și operaționalizarea noului concept propus, forța potențială de care dispune ideea de *securitate umană* poate prevala, condiția necesară și suficientă fiind depășirea concepțiilor ideologice înguste care în prezent subminează starea de securitate a omenirii.

¹ Disponibil la <http://humansecurity-chs.org/finalreport/Outlines/outline.html>.

² Javier Fabra Mata, *op. cit.*

³ Takasu Yukio, *Towards Forming Friends of Human Security*, speech given on the occasion of the 8th Ministerial Meeting of the Human Security Network, Bangkok, 1 June 2006; available at http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/state0606.html.

IMAGINEA RECUNOSCUTĂ A MEDIULUI ÎN RĂZBOIUL VIITORULUI

Marin ALNIȚEI*

„Cunoaște terenul... Cunoaște vremea...
Cunoaște inamicul...și victoria va fi completă”
Sun Tzu

În cei 2500 de ani de când Sun Tzu a scris aceste cuvinte, războiul s-a schimbat dramatic, avansul în tehnologie oferind astăzi forțelor armate capacități de mobilitate, desfășurare și putere de foc fără precedent. Cu toate acestea, chiar și cele mai echipate forțe armate rămân subiectul constrângerilor impuse de teren (planimetrie, relief, hidrografie, vegetație), condiții meteorologice etc.

În era digitală, descrierea detaliată a câmpului fizic de luptă, necesară în sprijinul operațiilor militare, a fost clasificată sub denumirea de Imaginea Recunoscută a Mediului (REP - *Recognized Enviromental Picture*). Conform definiției NATO, REP reprezintă o descriere completă și continuă a informațiilor geospațiale, oceanografice și meteorologice (GEOMETOC) destinate planificării și ducerii operațiilor într-o zonă specifică și la un moment specific, și care sprijină unitatea de efort în câmpul de luptă.

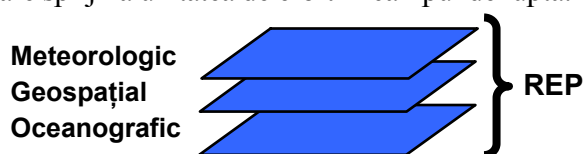

Figura nr. 1 - Schema de bază a Imaginii Recunoscute a Mediului - REP

Culegerea, analiza, diseminarea și integrarea informațiilor se constituie astfel în factori critici de anticipare, limitare sau împiedicare a conflictelor (caracterizate de creșterea în complexitate a amenințărilor și riscurilor), pentru care sunt necesare atât înțelegerea completă a mediului operațional, cât și abordarea proactivă din faze incipiente. Nevoia de informații “în timp real” despre spațiul de luptă este evidentă, cunoașterea

acestuia fiind un element de bază în crearea superiorității informaționale. În acest context, se poate aprecia că REP furnizează un cadru de referință comun de informații consistente, coerente, precise și oportune, care stă la baza planificării și executării misiunilor (operațiilor).

Similar, o măsurătoare simplă a contururilor plajelor reprezintă o activitate de culegere de informații geografice clasice, în timp ce procesul de selectare a plajei care se apropie de tiparul necesar unei anumite activități, precum și produsul rezultat în urma acestei analize pot fi clasificate ca produse de „intelligence”.

Conceptul REP a fost dezvoltat de către NATO din nevoia de sprijin a misiunilor Forței de Răspuns NATO (NRF). Este bine cunoscut că NRF reprezintă o forță multinațională întrunită, cu capacitate de reacție rapidă, permanent la dispoziție, care cuprinde în jur de 25.000 oameni, are componente terestre, aeriene și navale, poate fi desfășurată în 5 zile de la notificare¹ oriunde pe glob, având capacitatea de susținere logistică proprie pentru minim 30 zile. În funcție de tipul de misiune pe care îl poate îndeplini, NRF poate acționa ca:

- forță de sine stătătoare:** apărare colectivă, situații de crize umanitare, operațiuni contra terorismului;
- forță inițială de intrare:** facilitează intrarea în zona de operațiuni a unor forțe de dimensiuni mai mari;
- forță demonstrativă:** arată determinarea NATO de a stopa crizele, în scopul susținerii diplomatice.

Un element important pentru susținerea

* **Marin ALNIȚEI** este șeful Direcției Topografice Militare.

¹ Autorizarea politică a misiunilor NRF este dată de către NAC.

unei forțe de reacție rapidă (tip NRF) viabilă și eficientă, îl constituie accesul la date GEOMETOC, precum și la date de imagistică. Capabilitățile și informațiile GEOMETOC actuale și disponibile pot fi foarte fragmentate. REP este definit de către NATO ca bază de informații controlate pentru datele GEOMETOC, arhitectura REP fiind atât flexibilă, cât și deschisă.

Ca parte a scopului transformățional al Superiorității de Decizie NATO, conceptul de REP asigură/va asigura furnizarea informațiilor pentru cunoașterea exactă, consistentă și oportună a mediului ambiant, acolo unde este necesar, pentru a sprijini toate activitățile NATO la toate nivelele de comandă. Imaginea Recunoscută a Mediului furnizează informații geospațiale (GEO), meteorologice (MET) și oceanografice (OC), desemnate

ca informații de mediu (EI), utilizatorilor angajați în toate activitățile NATO, incluzând interfețele corespunzătoare cu procesul de planificare operațională (OPP), sistemul NATO de răspuns în situații de criză (NCRS), sistemul NATO de avertizare de intelligence (NIWS) și planificarea civilă pentru situații de urgență (CEP).

Deși conceptul de REP se adresează în principal nivelurilor strategic și operațional, acesta are nevoie de extindere în toate nivelurile de comandă, incluzând interoperabilitatea cu structurile forțelor naționale la nivel tactic.

Deși diferitele comunități de informații de mediu (EI) pot avea abordări diferite în ceea ce privește REP, există câteva procese generice comune, ce sunt ilustrate în figura de mai jos, săgețile indicând fluxul de informații.

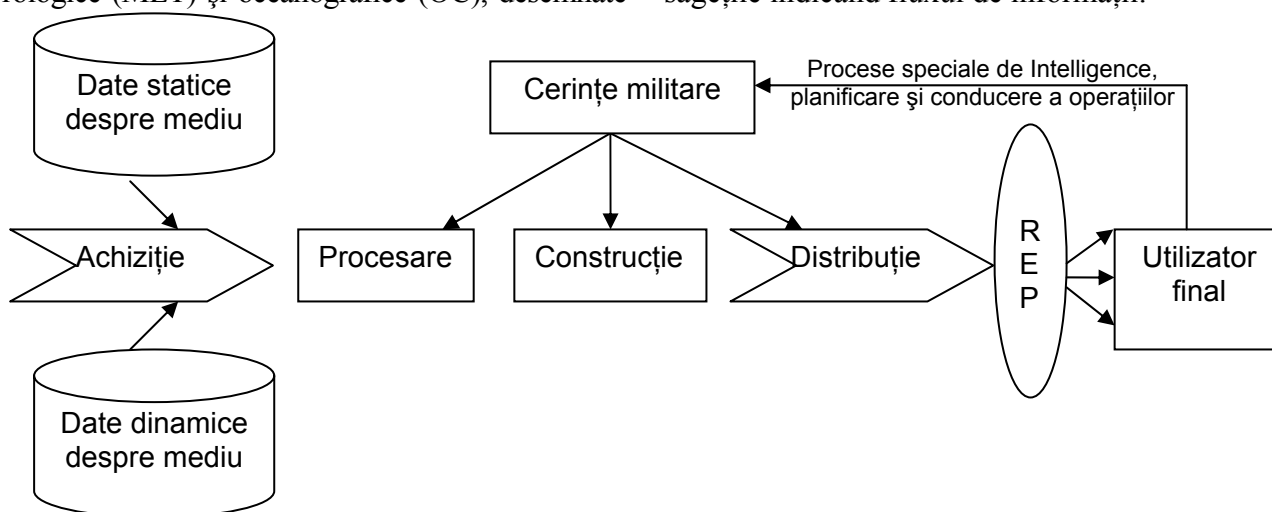

Figura nr. 2 - Procesul de realizare a Imaginii Recunoscute a Mediului (REP)

Prin urmare, se pot extrage din figura de mai sus **patru procese esențiale** pentru realizarea REP: achiziția, procesarea, construcția, distribuția.

Achiziția. NATO are surse organice limitate și se bazează în mare măsură pe națiuni pentru a întruni cerințele Alianței Nord-Atlantice referitoare la informațiile despre mediu. REP necesită identificarea cerințelor și ulterior a capacităților de producție ale națiunilor în ce privește informațiile de mediu statice și dinamice, precum și a cerințelor de colectare a datelor în timpul operațiilor.

Procesarea. O capacitate ridicată de procesare va coordona integrarea informațiilor în forma REP din surse variate (statice sau dinamice). Specialiștii din staff-ul de comandă vor coordona sau executa pe sisteme funcționale colaționarea, asimilarea sau fuziunea informațiilor de mediu în produse și servicii specifice ce susțin REP.

Construcția. Specialiștii vor crea și interpreta

informațiile despre mediu pentru a furniza nivelul necesar de suport ambiant și informații solicitat de comandă. Rolul lor principal este să integreze coerent și să analizeze informațiile în contextul unei misiuni particulare, odată cu producerea de produse specifice. Aceștia vor dezvolta și vor menține produsele și serviciile REP atât timp cât este necesar.

Distribuția. Distribuția va depinde de o infrastructură sigură de comunicații capabilă să manevreze volume considerabile de date, inclusiv imagistică. Tehnicile dezvoltate vor influența necesitățile de comunicare. Elementele fără conectivitate la această infrastructură sigură ar trebui să aibă acces la aceeași sursă neclasificată (clasificată) de informații, care include REP, via purtători alternativi. Pentru o utilizare optimă și o interpretare corectă a REP, anumite nivele de expertiză trebuie incluse în staff-ul utilizatorilor finali.

Conceptului REP îi este asociată o arhitectură specifică (abreviată XREP), dezvoltată în cadrul unui program experimental ce s-a desfășurat în două exerciții NATO (JWID 04 și CWID 05). Participarea cu modelul experimental XREP în două exerciții NRF (Steadfast Jackpot 06 și Steadfast Jaguar 06), a oferit posibilitatea testării și validării arhitecturii XREP, urmărind totodată dezvoltarea conceptului. Suplimentar, testările efectuate au condus la crearea unei platforme ce îmbunătățește capacitatea de cunoaștere și utilizare în rândul utilizatorilor.

asigurând și o capacitate ridicată de identificare și extragere a deficiențelor, proces în urma căruia se pot stabili viitoarele cerințe.

Din punct de vedere tehnologic, stadiul curent de implementare a XREP se materializează prin cercetări asupra a trei procese ale conceptului de REP: procesare, construcție și distribuție. Conceptual, aceste procese pot fi proiectate în cinci tipuri de servicii: colectarea; stocarea; fuziunea; analiza; publicarea.

Correspondența între REP - *concept* și XREP - *tehnologie* poate fi vizualizată în tabelul de mai jos.

<i>Procese REP</i>	<i>Servicii XREP</i>	<i>Descriere</i>
Procesare	Colectare	Datele brute sunt introduse în sistemul XREP.
	Stocare	Datele și produsele sunt stocate în sisteme avansate de management baze de date.
	Fuziune	Datele brute sunt transformate în produse relevante pentru structura de comandă.
Construcție	Analiză	Datele brute disponibile și produsele rezultate din fuziune sunt analizate de experți, în raport cu relevanța și corectitudinea. Pot fi solicitate produse / date suplimentare.
Distribuție	Publicare	Produsele îmbunătățite și chiar unele date brute sunt puse la dispoziția utilizatorilor XREP într-un format ce răspunde cel mai bine cerințelor. Publicarea este faza în care autoritatea de publicare stabilește ce informații sunt potrivite pentru distribuția pe rețeaua NATO secretă (NSWAN). Este și ultima fază în care se poate executa controlul de calitate.

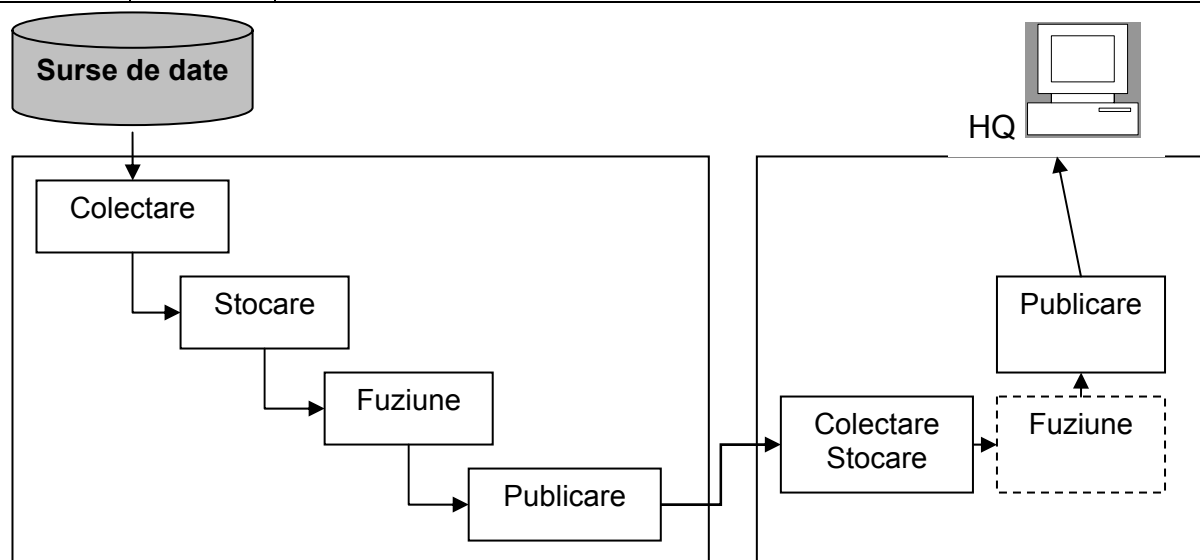

Figura nr. 3 - Procesul de replicare a datelor în cadrul sistemului XREP

Serviciile prezentate constituie baza pentru arhitectura actuală a sistemului XREP. Din exterior, poate părea că este vorba de un singur serviciu XREP, în fapt însă, este o cascadă de servicii care solicită alte servicii pentru executarea de operațiuni specifice. Spre exemplu, un serviciu de replicare a datelor nu poate fi privit ca un serviciu independent, el este însă un facilitator al publicării. Replicarea datelor face ca datele GEOMETOC

și produsele derivate să fie copiate în cele mai apropiate locații de utilizatorul acestor informații (ex. DJTF HQ). Acest fapt evită accesul frecvent în rețea și mai mult, prin planificarea replicării pe cât posibil la ore în care rețeaua NATO este mai puțin utilizată, impactul distribuirii informațiilor GEOMETOC unei audiențe largi poate fi redus semnificativ. Replicarea datelor reprezintă un exemplu care arată cum un serviciu (în speță,

publicarea) poate fi divizat în mai multe servicii similare, schematic reprezentat în figura anterioară.

Cantitatea de informații pe fluxul prezentat poate fi redusă prin limitarea transferului la ceea ce este cu adevărat necesar unui serviciu conex sau unui anumit utilizator. Spre exemplu, serviciile de fuziune nu au neapărat nevoie de toată gama de produse în format binar, pentru tot globul. Astfel, fiecare serviciu de fuziune va avea nevoie de asemenea date solicitate pentru un

anumit calcul, pentru o zonă mult mai mică.

Utilizatorii XREP nu au foarte des nevoie de date în format binar (GRIB), fiind interesați uzual în obținerea unor produse care să poată fi introduse în Imaginea Strategică Integrată - COP cu care operează în cadrul misiunii. În figura de mai jos se poate observa cum un utilizator primește a 1/1000 parte din cantitatea de informații ce poate fi oferită de furnizorul acesteia.

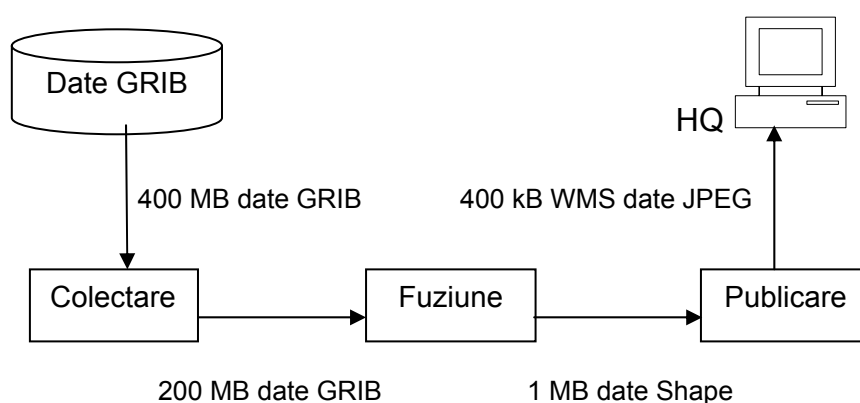

Figura nr. 4 - Procesul de partajare a datelor în cadrul sistemului XREP după principiul "nevoii de a cunoaște"

Pe de altă parte, trebuie menționat că pe măsură ce informația se apropie pe flux de utilizatorul XREP, conținutul informațional al datelor crește. Acest fapt se datorează interacțiunii informației cu experți pe diferite domenii, în diferite stadii ale procesării, în special în zona de fuziune a datelor.

Un factor important care influențează flexibilitatea și costul arhitecturii XREP îl reprezintă folosirea standardelor deschise. Este esențial ca schimbul de informații între toate cele cinci servicii de bază să se fundamenteze pe standarde deschise, fiind cunoscut că prin aderarea la acest tip de standarde se obține o mai mare independență între serviciile sistemului, precum și un grad mare de flexibilitate în implementarea acestora.

În mod ideal, fiecare implementare a unui serviciu furnizează o interfață bazată pe un protocol XML care permite controlul operațiilor sale. Astfel, interoperabilitatea este construită în sistem la nivelul de proiectare al nucleului (*core design level*). Arhitectura devine o chestiune de configurare a sistemului XREP, în sensul de a determina ce componentă va fi folosită în așa fel încât să fie capabilă să răspundă unei cerințe operaționale declarate.

Problematica formatelor informațiilor tip

GEOMETOC folosite în sistemele NATO operaționale este una fundamentală, având în vedere că în general sistemele au fost dezvoltate pe parcursul mai multor ani, în mod independent unele față de altele, folosind de cele mai multe ori combinații de hardware și software la îndemână, cu costuri mici, de regulă comerciale. Faptul a condus la apariția unor sisteme non-interoperabile, ce necesită informații într-o diversitate de formate cu diferite implementări pentru aceeași funcționalitate.

În acest context, standardizarea formatelor / informațiilor / proceselor trebuie să fie în concordanță deplină cu cerințele stabilite pentru fiecare serviciu funcțional al sistemelor, fapt avut în vedere la implementarea conceptului de REP în sistemele NATO.

Scopul final al REP și al implementării sale în cadrul NATO (XREP) poate fi simplu formulat sub forma: „Informația potrivită, transmisă utilizatorului potrivit, la momentul potrivit”. Pentru a putea fundamenta o decizie, factorii de comandă trebuie să aibă acces la informații consistente, precise și relevante ce descriu spațiul de luptă. În această categorie intră din punctul de vedere al REP, informațiile GEOMETOC, precum și informațiile obținute cu diverși senzori la distanță, toate fiind informații cu impact direct

/ indirect asupra misiunii.

„Informația potrivită” din perspectiva conceptului REP o reprezintă:

- a) hărți / informații geospațiale obținute din imagini;
- b) observații în timp real (cvasireal) ale suprafeței Pământului;
- c) diverse straturi operaționale;
- d) vizualizarea mediului din perspectiva meteorologică și generarea modelului de date privind starea vremii;
- e) predicții obținute pe baza senzorilor acustici;
- f) predicții de performanță ale senzorilor;
- g) vizualizări și analize ale zonelor costiere;
- h) valori critice meteorologice din punct de vedere întrunit (Joint) etc.

Informațiile GEOMETOC, schematic reprezentate mai sus, acoperă un spectru foarte mare de produse. Spre exemplu, în categoria *Geo*, din perspectiva informațiilor necesare unei Imagini Strategice Integrate - COP, se pot distinge mai multe categorii de date, fiecare cu produse specifice, acoperind un interval de cerințe de la *esențial* la *nesolicitat expres*:

- a) Date raster:
 - Hărți raster la scări între 1:20.000.000 și 1:

25.000 (10 produse);

- b) Date vectoriale:
 - Hărți vectoriale la scări între 1:5.000.000 și 1:10.000 (inclusiv VMap, MGCP, UVMap);
 - Hărți vectoriale în formate tip DNC, AML, DAFIF, DVOF;
- c) Date imagine:
 - Imagini pancromatice cu rezoluție de 15 m;
 - Imagini multispectrale cu rezoluție de 15 m;
 - Imagini în format CIB cu rezoluții în intervalul 1-5 m;
- d) Date matrice:
 - Elevații în format DTED nivel 0, 1, 2, 3;
- e) Alte seturi de date:
 - Limite administrative;
 - Informații despre populație, inclusiv distribuția acesteia;
 - Diverse tabele și liste cu puncte de triangulație etc.

În figura de mai jos este prezentat un exemplu original de REP care integrează date și informații multidisciplinare, în același format, care dacă sunt interpretate și analizate corect, pot furniza expertiza necesară pentru ca factorii de comandă să ia cele mai bune decizii.

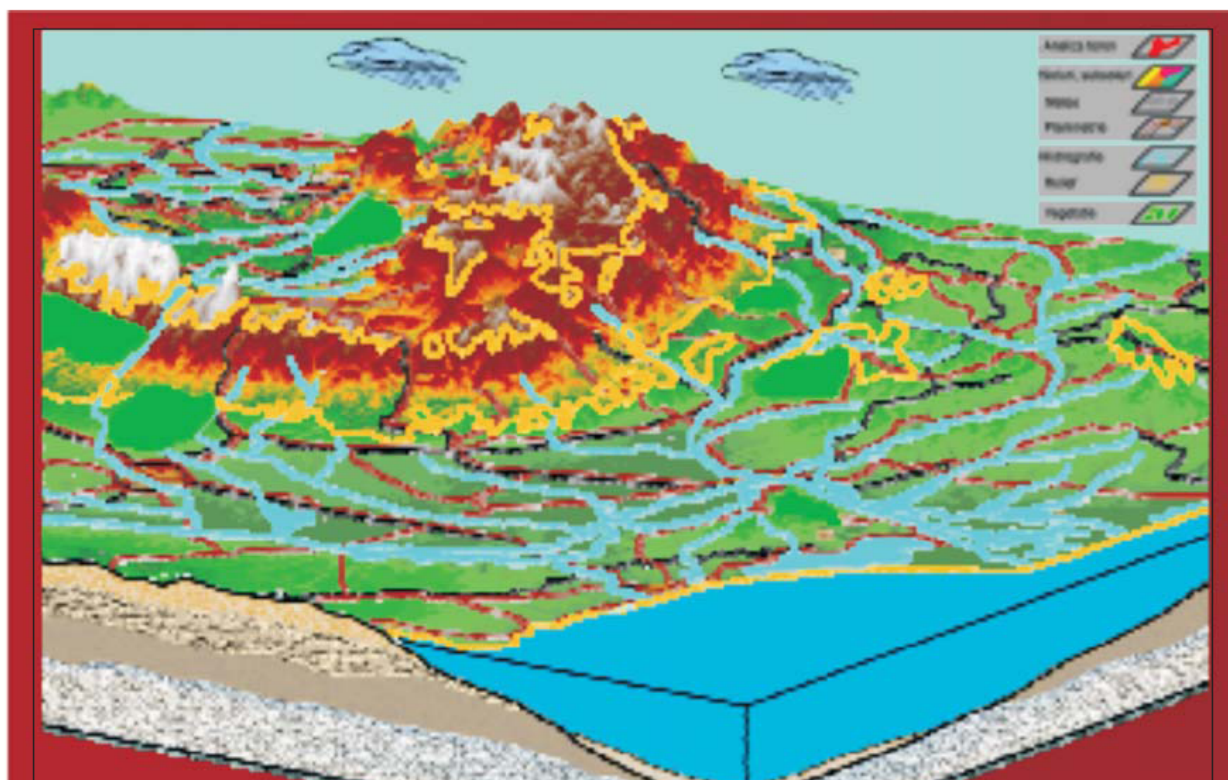

Figura nr. 5 - Reprezentarea Imaginii Recunoscute a Mediului (REP) pe teritoriul României

Implementarea conceptului REP în cadrul a două exerciții NRF (Steadfast Jackpot 06 și

Steadfast Jaguar 06) a urmărit cele două componente de interes ale sistemului: componenta *statică*,

reprezentată prin sistemul XREP complet (care are și capabilitate de dislocare) și componenta *mobilă*, reprezentată de sistemul XREP dislocabil.

Sistemele dislocabile pot primi produse / informații de la sistemul complet, securizat prin rețeaua NATO secretă (NSWAN), ele putând de asemenea să fie furnizori pentru sistemele de comandă și control.

Sistemul complet operează în domeniile clasificat și neclasificat, iar cel dislocabil, numai în domeniul clasificat.

Dezvoltarea și implementarea REP în România

Dezvoltarea și implementarea REP în sistemele de comandă și control (C2, C3I, C4ISR) trebuie să reprezinte și în România un obiectiv prioritar, asumat de altfel în cadrul unei colecții de Obiective ale Forței privind capabilitățile de sprijin facilitate de rețea (NNEC - posibilitatea tehnică și cognitivă de a integra diferitele componente ale mediului operațional de la nivelul strategic până la cel tactic printr-o infrastructură de rețea și informațională).

Cele trei dimensiuni care descriu cadrul general conceptual al NEC (personal, informație și rețea) se suprapun și sunt interdependente,

rotație NRF	Pregătire națională	Pregătire multinațională	Stand by
NRF 7	2005 sem. 2	2006 sem. 1	2006 sem. 2
NRF 8	2006 sem. 1	2006 sem. 2	2007 sem. 1
NRF 9	2006 sem. 2	2007 sem. 1	2007 sem. 2
NRF 10	2007 sem. 1	2007 sem. 2	2008 sem. 1
NRF 11	2007 sem. 2	2008 sem. 1	2008 sem. 2

În esență, realizarea REP dă asigurarea că toate structurile participante (naționale, partenere, aliate) într-o zonă de conflict folosesc același tip de informații GEOMETOC (actualizate, precise, coerente și compatibile) în orice tip de operație, maximizând resursele și minimizând riscurile unor efecte colaterale.

Constrângerile impuse de planimetrie, relief, hidrografie, vegetație și condițiile meteorologice pot fi identificate și analizate separat pentru fiecare zonă de interes în parte, însă integrarea acestora poate aduce informații și constrângeri suplimentare, cu efecte importante în luarea deciziei. Spre *exemplu*, planificarea acostării (debarcării) într-o anumită zonă, despre care există informații insuficiente sau conflictuale, dar care este reco-

fiind aplicabile și Imaginii Recunoscute a Mediului (REP).

Responsabilitatea implementării REP aparține Direcției Topografice Militare care a realizat până în momentul actual, conform reglementărilor NATO și naționale următoarele documente: Documentul cu Nevoile Misiunii, Documentul cu Cerințele Operaționale, studiul tehnic pentru sistemul GEOMETOC dislocabil (împreună cu Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologii Militare) și este în curs de definitivare studiul concept pentru sistemul GEOMETOC static (împreună cu Agenția de Cercetare pentru Tehnică și Tehnologii Militare), ambele sisteme fiind capabile să furnizeze sistemelor de comandă și control REP. Acestea au fost întocmite după o laborioasă documentare și prin schimburi de informații cu specialiști din NATO (NC3A, IFC for NATO) și din statele membre NATO (S.U.A., Marea Britanie, Canada, Polonia, R. Cehă). De asemenea, au fost valorificate experiența și lecțiile învățate din participarea echipelor de analiză a terenului și culegere a datelor din teren încadrate cu specialiști topo-geodezi din Direcția Topografică Militară, conform tabelului de mai jos.

mandată pentru a produce un efect de surpriză, se poate face în condiții de siguranță doar pe timpul nopții, numai în perioada de reflux/maree joasă (pentru ca obstacolele să poată fi vizibile), în condiții de vizibilitate bună, cer deschis și mai mult decât atât, lună plină. Toate aceste constrângeri impun alegerea unei zone pentru acostare (debarcare) într-o marjă de timp limitată.

În cadrul Imaginii Recunoscute a Mediului trebuie să existe posibilitatea intrării unor informații “locale” detaliate, care pot fi puse la dispoziția tuturor utilizatorilor. Acest “*REP local*” poate include informații de mediu, precum previziuni meteorologice locale, informații detaliate despre clădiri, inclusiv numerele caselor și destinația / uzul acestora, când toate acestea sunt disponibile.

Se poate obține astfel un instrument extrem de util în gestionarea situațiilor de criză.

Bibliografie

- BELCIUGANU, Răzvan, „Ochiul românesc din cer”, *Jurnalul Național*, București, 2009
- BURROWS, Mark, *GEOINT Services Concept*, 2008, MC&G Workshop, Newbury, UK
- CLAPPER, James R. jr., “Geospatial Intelligence Basic Doctrine”, *GeoInt Publication* 1, June 2004, NGA Washington, S.U.A.
- COWAN, Craig, *UK GEOINT Concept*, 26 September 2007, MC&G Workshop Prague, CZE
- KEUHLEN, Daniel T. “Tex”, Oliver L. BRYANT, Kenneth K. YOUNG, *The Common Operational Picture in Joint Vision 2020: A Less Layered Cake*, Joint Forces Staff College Joint and Combined Warfare School, Class 02-2S, 28 May 2002
- MASBACK, Keith, *GeoInt: A New Way of Doing Business*, USA, 2008
- PÂRLOG, Adrieana, „Sistemul informațional al forței militare românești în operații multinaționale”, revista *INFOSFERA*, nr. 1, București, 2009
- RĂDUCANU, Dan-Mihai, „România furnizează date GEOINT în timp real”, *Observatorul militar* nr. 20, București, 2006
- RĂDUCANU, Dan-Mihai, „Sistem integrat pentru aplicații IMINT”, *Buletinul de Fotogrammetrie și Teledetecție* nr. 31, București, 2006
- RODRIGUEZ Alvaro, *EUSC's Journey from IMINT to GEOINT: Reflections of a "Rookie"*, 2008, MC&G Workshop, Newbury, UK
- TEUFERT, John, Jose BALSINHAS, Mourad TRABELSI, *XREP STEADFAST*, Steadfast Jackpot 06, Steadfast Jaguar 06, 30 September 2007, Hague
- TUCAN, Constantin, „Capacitățile de Intelligence în războiul bazat pe efecte”, revista *INFOSFERA* nr.1, București, 2009
- *** *Current GIS Requirements of the Functional Services*, NC3A, 31 March 2008, Hague
- *** *Deployable GIS (DGIS)*, NC3A, December 2007, Hague
- *** *Mapping Science Committee - Priorities for GEOINT Research at the NGA*, 2006, NGA Washington, USA
- *** *Dictionary of Military and Associated Terms*, US Department of Defense 2005

CONTRAINFORMAȚIILE MILITARE

- “to be or not to be” -

Ovidiu-Ionel TÂRPESCU*

Dr. Cornel CUCU**

Particularitatea activităților militare, începând cu Epoca Modernă, a evidențiat utilitatea creării și funcționării în cadrul armatelor a unor structuri informative și contrainformative, în scopul identificării, prevenirii și contracarării riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților la adresa organismului militar în ansamblul său, atât pe timp de pace, cât și la război.

Primele elemente instituționale specializate în culegerea informațiilor au fost create la 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83 al domnitorului Alexandru Ioan Cuza, odată cu înființarea Secției a II-a în cadrul Statului Major al Armatei Principatelor Române, care, pe lângă atribuțiile informative, avea și altele în care se regăsesc astăzi originile mai multor direcții centrale¹.

O caracteristică a derulării acestui fenomen în Armata română a reprezentat-o desfășurarea întrunită a activităților de informații cu cea de contrainformații și securitate. Până la începutul secolului al XX-lea, în funcție de evenimentele politico-militare, structurile informative din Armata română au parcurs o serie de discontinuități transformări și au avut ca misiune principală culegerea de informații pentru luptă și despre armatele moderne din Europa, în special din statele vecine. Totodată, au fost semnalate primele preocupări pentru asigurarea secretului militar, materializate în Ordinul de Zi nr. 1 din 14 aprilie 1877, prin care se atenționau ofițerii că „pentru orice abatere de la păstrarea secretului operațiilor militare aceștia

vor fi judecați în fața Consiliului de Război”².

La începutul secolului al XX-lea, au existat preocupări din partea conducerii armatei de a reorganiza structura informativă prin trasarea unor sarcini de contraspionaj, după modelul armatelor moderne. În urma intensificării acțiunilor de spionaj austro-ungare, bulgare și rusești pe teritoriul Regatului României, în perioada 1907-1911, au fost identificate preocupări ale autorităților militare române pentru contracararea spionajului și elaborarea unei legi a contraspionajului. Astfel, în anul 1911, Biroului 6 Informații din Secția a II-a a elaborat o instrucțiune pentru contracararea acțiunilor altor țări pe teritoriul Regatului României, intitulată „Indicatorul general al unora din chestiunile militare asupra cărora diferiți agenți străini caută să obțină informații”³. Ulterior, prin Înaltul Decret nr. 354 din 29 ianuarie 1913, la propunerea Marelui Stat Major, a fost promulgată „Legea contraspionajului în timp de pace”⁴.

Acțiunile de culegere de informații din Regatul României, coroborate cu neglijența sau trădarea unor ofițeri români, au dus la elaborarea Referatului nr. 89 din 20 ianuarie 1914, prin care șeful Secției a II-a avertiza că „serviciul de informații din Armata română, așa

* Ovidiu-Ionel TÂRPESCU este expert în probleme de securitate națională în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

** Cornel CUCU este doctor în științe militare, expert în probleme de securitate națională în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

¹ Ion Dohotaru (coord.), Emil Burghilea, *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, Editura C.E.A.T.E.P.T.A./MApN, București, 1994, p. 18.

² Apud Horia Brestoiu, Vasile Bobocescu, *Aspecte ale activității de informații și contrainformații puse în slujba luptei seculare a poporului român pentru apărarea libertății, formarea statului național și cucerirea independenței depline*, Editura SEPPRP / MI, București, 1977, p. 109 în *Documente privind istoria României. Războiul de Independență*, vol. II, Editura Academiei RPR, București, 1952, p. 230-232.

³ Apud Mihaela Orjanu, “Culegerea și protecția informațiilor odată cu crearea Marelui Stat Major român, 1859-1918”, *Istoria Statului Major general în arhitectura organismului militar român, 1859-2009*, Editura CTEA, București, 2009, în CSPAMI, Fond 5418, d.126/1911, f.73.

⁴ A.M.R., Fond Biblioteca Arhivistică, Dosar Monitorul Oastei nr. 5/1913, f. 13-17.

*cum era organizat, este departe de a fi la nivelul serviciilor similare din armatele străine*¹. Astfel, șeful Secției a II-a a propus Marelui Stat Major un proiect de organizare a Biroului 5 Informații pe două diviziuni, centrat pe culegerea de informații despre armatele străine, dar în care figura înființarea unei structuri destinate contraspionajului: Subdiviziunea 1 - Serviciul interior sau contraspionaj / Diviziunea II-a / Biroului 5 Informații². Această propunere nu a fost pusă în practică, dar ofițerii din cadrul Secției a II-a aveau sarcini de identificare a spionajului străin în Regatul României, în cooperare cu Direcția Siguranță Generală a Ministerului de Interne³.

Suprapunerea sarcinilor informative de bază cu cele contrainformative ale Secției a II-a Informații din Marele Stat Major este confirmată în perioada 1911-1915, când la structura de informații a Armatei s-a întocmit un „Registru cu persoanele dovedite că s-au ocupat cu spionajul în România”, în care au fost înregistrate 93 de persoane⁴.

Odată cu mobilizarea generală a Armatei, în august 1916, structura informativă a fost dispersată pe eșaloanele de luptă, astfel: în Eșalonul I - Biroul 2 Informații / Secția III Operații / Marele Stat Major și în Biroul 5 Informații și Supravegherea Știrilor / Marele Stat Major - Partea Sedentară⁵.

Cu toate eforturile și preocupările conducerii militare de a moderniza serviciul de informații, la debutul campaniei din 1916, Armata nu dispunea de o structură distinctă de contrainformații și contraspionaj, totul fiind lăsat în sarcina Siguranței Generale a Statului - înființată în anul 1908, care nu avea competențe în domeniul militar.

La 20 februarie 1917, generalul Constantin Prezan, din Marele Cartier General, a aprobat o reglementare în cadrul Ministerului de Război intitulată „Instrucțiuni asupra organizării și funcționării serviciului de informații”, în care se menționa că „în atribuțiile ofițerului șef al serviciului informațiilor secrete de la Marele Cartier General intră toate chestiunile spionajului propriu-zis, cât și acele ale serviciului de contraspionaj - în zona armatelor”⁶.

În martie 1917, din însărcinarea Direcției

Siguranței Generale și a Marelui Stat Major, subcomisarul Mihail Moruzov a pus bazele Biroului de Siguranță al Deltei Dunării, la Ismail⁷.

În iulie 1917, Regele Ferdinand I a emis Ordonanțele nr. 13, 14, și 15 în interesul siguranței armatei, al apărării țării și ordinii publice, în urma cărora în Armată s-au emis măsuri pentru organizarea contraspionajului, ce cuprindeau: supravegherea străinilor; supravegherea și reglementarea circulației; cenzura presei și corespondenței; măsuri contra indiscrețiilor; organizarea rețelilor telefonice și telegrafice; cercetări pentru a împiedica spionajul inamic; rolul și repartitia personalului Siguranței Generale⁸.

În urma analizei critice a carențelor și dificultăților întâmpinate în plan informativ și contrainformativ în Primul Război Mondial, au fost întreprinse măsuri de creare a primei structuri instituționalizate de contrainformații militare.

Astfel, în baza Înaltului Decret nr. 1010 din 1918, la începerea demobilizării generale a Armatei, Marele Cartier General, prin Ordinul de Zi nr. 36 din 01 mai 1918, la Secția a IV-a au fost organizate două birouri: Biroul 1 Informații și Biroul 2 Contrainformații⁹. Primul șef al Biroului 2 a fost numit mr. Țăranu Ioan, confirmat și în Ordinea de Bătăie a Marelui Stat Major, la 15 septembrie 1918. La această dată, Biroul 2 Contrainformații era încadrat cu 8 persoane din care 5 ofițeri, 1 subofițer și 2 traducători civili¹⁰. La 01 noiembrie 1918, în Ordinea de Bătăie a Marelui Stat Major, Biroul 2 Contrainformații era încadrat cu 5 ofițeri¹¹.

În 1918, Biroul 2 Contrainformații / Secția a IV-a / Marele Stat Major a elaborat „Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului Secret”, în care s-a menționat explicit existența unui serviciu de contrainformații și că prin „contraspionaj se înțeleg măsurile ce se iau pentru a descoperi și urmări agenții de spionaj inamic precum și acelea pentru a împiedica activitatea lor”¹².

⁷ Ștefan Marițiu, Nevean Tunăreanu, „Serviciile de informații românești în primul război mondial”, revista *Profil*, anul 3, nr. 9, noiembrie 2005.

⁸ A.M.R., Rola P-II.1.614, c. 688-698

⁹ A.M.R., Fond nr. 5417, Dosar nr. 564, f. 51.

¹⁰ A.M.R., Fond MStM, Secția 2 Informații, Dosar nr. crt. 368, f. 36-38.

¹¹ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 276.

¹² A.M.R., Fond Divizia 1 Vânători, Dosar nr. 35/1918-1919, f. 11-26.

¹ A.M.R., Fond nr. 5417, Dosar 295, f. 3-5.

² A.M.R., Fond nr. 5417, Dosar 295, f. 6-7.

³ A.M.R., Rola P-II.1.521, c. 561-564.

⁴ A.M.R., Rola P-II.1.505, c. 347, 349-365.

⁵ A.M.R., Fond 948/52, Dosar nr. 46, f. 165.

⁶ A.M.R., Fond nr. 5417, Dosar nr. 549, f. 19-26.

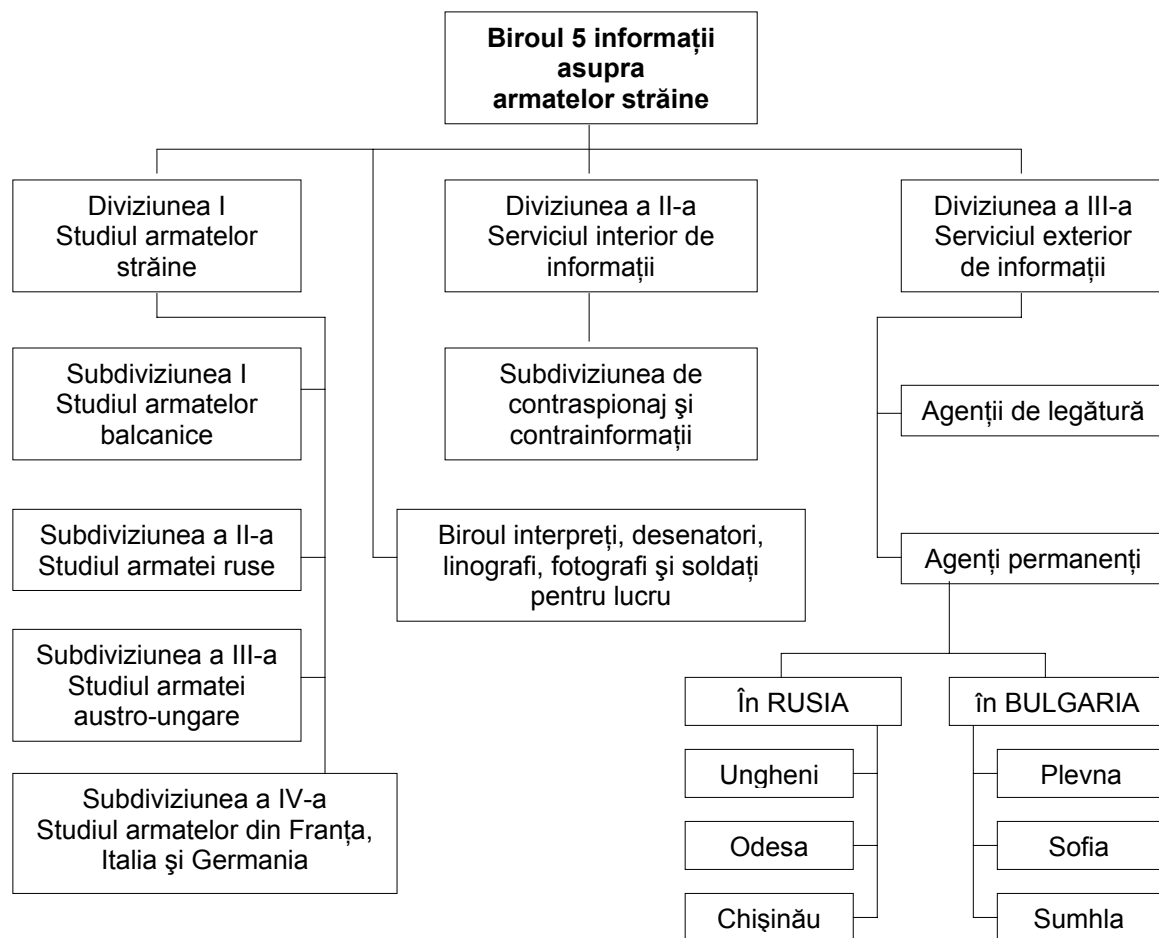

Figura 1 – Schema de organizare a Biroului 5 Informații, cu propunerea înființării primei structuri de contraspionaj și contrainformații, propusă de șeful Secției a II-a, la 20 ianuarie 1914

Prin Înalțul Decret nr. 1579 din 18 aprilie 1919, pe baza raportului ministrului de război, A. Văitoianu, Regele Ferdinand I a aprobat modificarea și completarea legii de organizare a Ministerului de Război. Marele Stat Major era organizat pe două diviziuni. În Diviziunea a II-a a fost inclusă și Secția a V-a Informații și Contrainformații cu două birouri. Biroul 2 Contrainformații avea două sub-birouri (1 - culegerea prin intermediul agenților a informațiilor secrete din țările străine și serviciul columbofil; 2 - serviciul de contrainformații, contraspionaj, propagandă și cenzură)¹. Sub-biroul 2 / Biroul 2 Contrainformații avea următoarele atribuții: urmărirea în țară a activității agenților de spionaj ale armatelor străine; combate-rea spionajului în timp de pace; studii pentru împiedicarea spionajului în timp de război; controlul propagandei, cenzura presei și corespondenței particulare².

La 30 martie 1920, șeful Biroului 2 Contrainformații, mr. Țăranu Ioan a înaintat ministrului de

Război Referatul nr. 11312, care a fost aprobat, cu Planul organizării Biroului de Contrainformații, în care a argumentat necesitatea continuării activității și funcționării biroului în bune condiții prin încadrarea cu personal strict necesar serviciului (la sub-biroul 1 - 4 ofițeri și 1 civil; la sub-biroul 2 - 3 ofițeri activi și 2 ofițeri în rezervă și ca personal inferior - 6 subofițeri, 9 gradați / soldați, 2 funcționari civili). Sub-biroul 1 / Biroului 2 Contrainformații - serviciul de spionaj, se ocupa cu obținerea de informații generale și militare și starea de spirit externă, prin agenți secreți, atașați militari, ofițeri de legătură. Sub-biroul 2 / Biroului 2 Contrainformații - serviciul de contraspionaj, se ocupa cu aplicarea măsurilor preventive de contraspionaj și reprezenta biroul la procesele de spionaj ca expert, controlul străinilor, circulația pașapoartelor, control frontieră, siguranța la comandamente, anchete de spionaj, starea internă de spirit, mișcări sociale, cenzură³.

¹ Ion Dohotaru (coord.), Emil Burghilea, *op. cit.*, p. 63-64.

² A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 285.

³ A.M.R., Fond MStM, Secția 2 Informații, Dosar nr. crt. 368, f. 69-71.

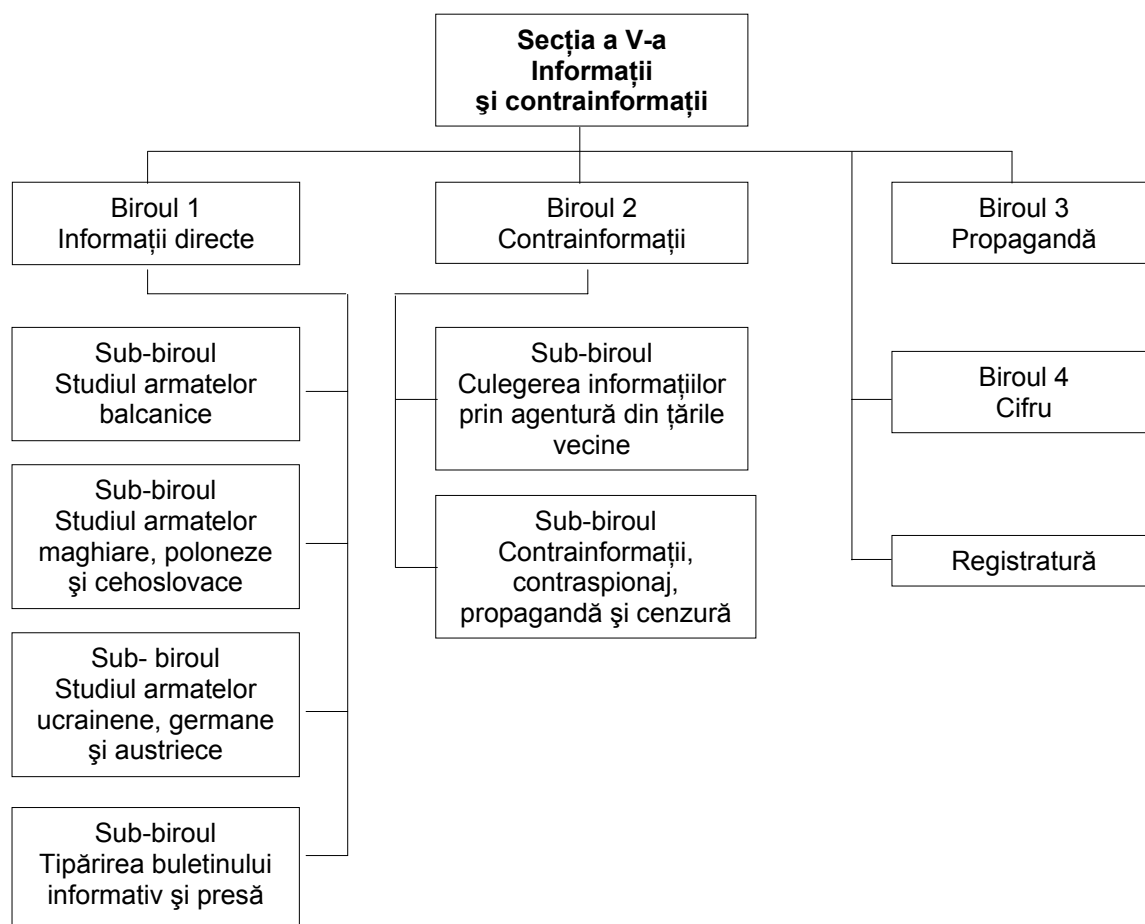

Figura 2 – Schema de organizare a Secției a V-a Informații și Contrainformații, în 1920

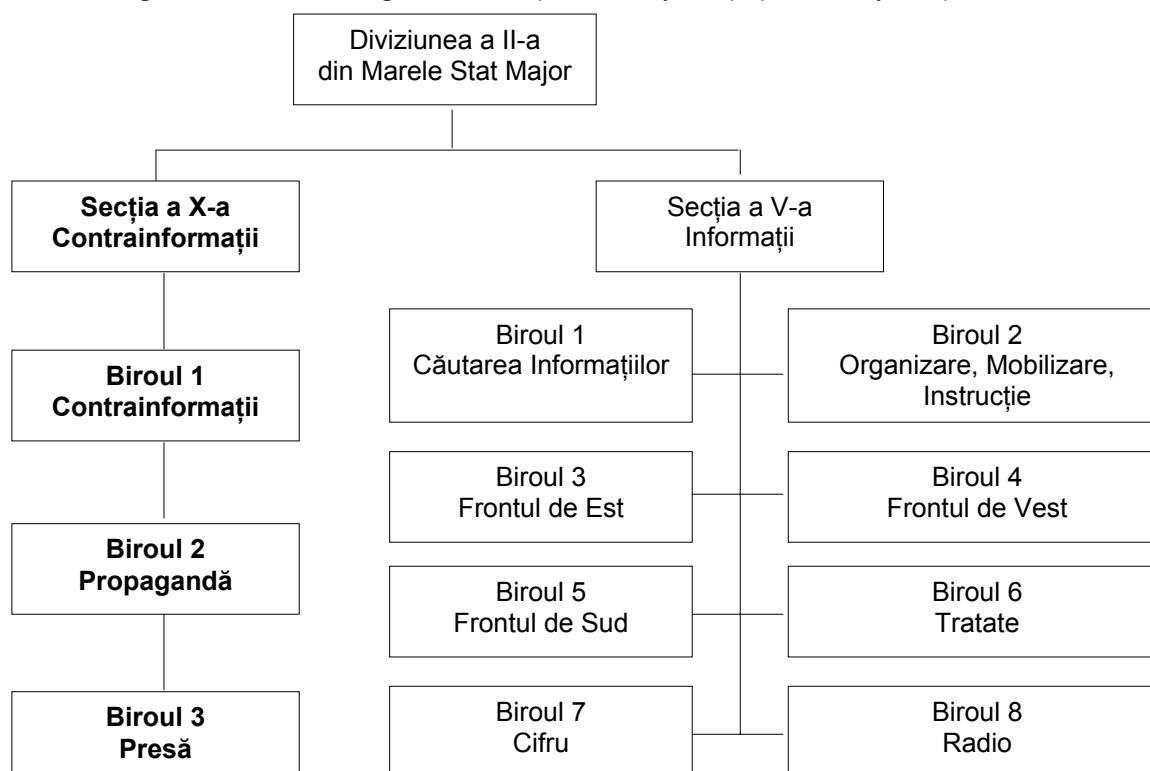

Figura 3 – Schema de organizare a Secției X-a Contrainformații / Diviziunea a II-a, în anul 1926

La 1 noiembrie 1920, în Ordinea de Bătăie fost organizată pe patru birouri: Biroul 1 a Marelui Stat Major, Secția a V-a Informații a Informații Directe (6 ofițeri, plus 15 atașați

militari), Biroul 2 Informații Secrete și Contraintformații (2 ofițeri), Biroul 3 Propagandă (2 ofițeri) și Biroul 4 Cifru (2 ofițeri)¹.

La 1 decembrie 1921, în Ordinea de Bătaie a Marelui Stat Major, șef al Biroului 2 Contraintformații a fost numit mr. Niculescu D. Constantin. Secția a V-a Informații / Diviziunea a II-a a Marelui Stat Major era organizată pe trei birouri, Biroul 1 Informații (7 ofițeri), Biroul 2 Contraintformații (4 ofițeri, 1 subofițer), Biroul 3 Cifru (5 ofițeri), plus atașații militari (14 ofițeri)².

La 1 ianuarie 1922, în organizare și dinamica de personal a Secției a V-a Informații intervin modificări, conform Ordinii de Bătaie a Marelui Stat Major, astfel: Biroul 1 Informații Directe (7 ofițeri, 9 ofițeri atașați militari – reducere din motive de ordin financiar), Biroul 2 Informații Secrete și Contraintformații (3 ofițeri), Biroul 3 Cifru (3 ofițeri)³.

La 1 aprilie 1922, în organizare și dinamica de personal a Secției V Informații intervin alte modificări, conform Ordinii de Bătaie a Marelui Stat Major, astfel: Biroul 1 Informații (6 ofițeri, 9 atașați militari), Biroul 2 Informații Secrete și Contraintformații (3 ofițeri), Biroul 3 Cifru (3 ofițeri)⁴.

La 31 mai 1923, în organizarea Secției V Informații intervin unele modificări în denumirea birourilor, conform Ordinului de Zi nr. 34, astfel: Biroul 1 Informații asupra armatelor străine, Interpreți, Biroul 2 Contraintformații, Biroul 3 Cifru⁵. La 01 octombrie 1923 la Biroul 1 Informații asupra armatelor străine. Interpreți erau încadrați 7 ofițeri (din care 3 interpreți), la Biroul 2 Contraintformații erau încadrați 3 ofițeri și 1 subofițer, Biroul 3 Cifru erau încadrați 3 ofițeri⁶. Din 28 noiembrie 1923, în cadrul Secției V Informații a fost înființat Biroul 4 Presă⁷.

În urma experienței acumulate și a studiului din octombrie 1923, începând cu 1 ianuarie 1924, organizarea Secției V Informații a fost următoarea: Biroul 1 Informații și Centralizare, cuprinzând frontul de Est, frontul de Vest și frontul de Sud; Biroul 2 Contraintformații, însărcinat cu contraintformațiile, presa, propaganda,

statistici străine, interpreți; Biroul 3 Cifru⁸. Începând cu 01 aprilie 1924, Biroul 2 Contraintformații a fost condus de lt. col. Costescu Ștefan, având încadrați 5 ofițeri și 1 subofițer⁹.

În anul 1924, activitățile de contraintformații și securitate militară au crescut ca amploare și, printre activitățile principale specifice Biroul 2 Contraintformații, s-au enumerat: urmărirea și completarea datelor referitoare la spionajul maghiar și rus; întocmirea lunar a „*Buletinului evenimentelor interne*” cu starea de spirit în Armată și populația civilă; întocmirea instrucțiunilor generale pentru împiedicarea acțiunilor de spionaj inamic; colaborarea cu organele de poliție, siguranță, jandarmi, grăniceri, vamă, poștă; mânăuirea și păstrarea corespondenței secrete; controlul de zi și de noapte în comandamente și corpuri de trupă pentru a se putea preveni actele de spionaj; reînnoirea ordinelor cu privire la întărirea măsurilor de pază și împiedicarea acțiunilor elementelor teroriste; înlăturarea personalului militar străin din birourile comandamentelor și serviciilor; experimentarea unui sistem de cifrare nou; elaborarea unor instrucțiuni cu privire la mânăuirea și păstrarea cifrului; întocmirea unui proiect pentru completarea și reorganizarea serviciului de contraintformații¹⁰.

În 1924, Marele Stat Major hotărăște înființarea unui serviciu civil de informații, condus de Mihail Moruzov, atașat Secției a II-a, după modelul serviciului de informații civil francez¹¹.

În 1925, serviciul de informații al Marelui Stat Major a fost ridicat de la rangul de secție la acela de „*diviziune*”. Diviziunea a II-a din Marele Stat Major a funcționat cu o Secție de informații compusă din 7 birouri și o Secție Contraintformații, constituită din 3 birouri: Biroul Contraintformații, Biroul Propagandă și Biroul Presă - Cenzură. Secția de Contraintformații era condusă de lt. col. Costescu Ștefan și era încadrată cu 5 ofițeri și 1 subofițer¹².

În conformitate cu aprobarea ministrului de Război pusă pe Încheierea Comitetului Consultativ al Marelui Stat Major, Procesul Verbal

¹ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 292-293.

² A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 299.

³ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 308-309.

⁴ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 315-316.

⁵ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 321.

⁶ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 326-327.

⁷ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 344.

⁸ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 355.

⁹ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 456.

¹⁰ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 371-373, 389-391, 411-414, 430-431.

¹¹ Gheorghe Marin (coord), Adrieian Pârlog, *Informații militare / Enciclopedia Armatei României*, Editura CTEA, București, 2009, p. 476.

¹² A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 465-466.

nr. 2 din 9 februarie 1926, materializat în Ordinul de Zi nr. 17 din 01 martie 1926, structura informativă și contrainformativă a Armatei a crescut ca amploare, astfel încât Diviziunea II-a cuprindea:

- Secția a X-a Contrainformații, cu Biroul 1 Contrainformații, Biroul 2 Propagandă și

Biroul 3 Presă;

- Secția a V-a Informații, cu Biroul 1 Căutarea Informațiilor, Biroul 2 Organizare, Mobilizare, Instrucție, Biroul 3 Frontul de Est, Biroul 4 Frontul de Vest, Biroul 5 Frontul de Sud, Biroul 6 Tratatate, Biroul 7 Cifru, Biroul 8 Radio¹.

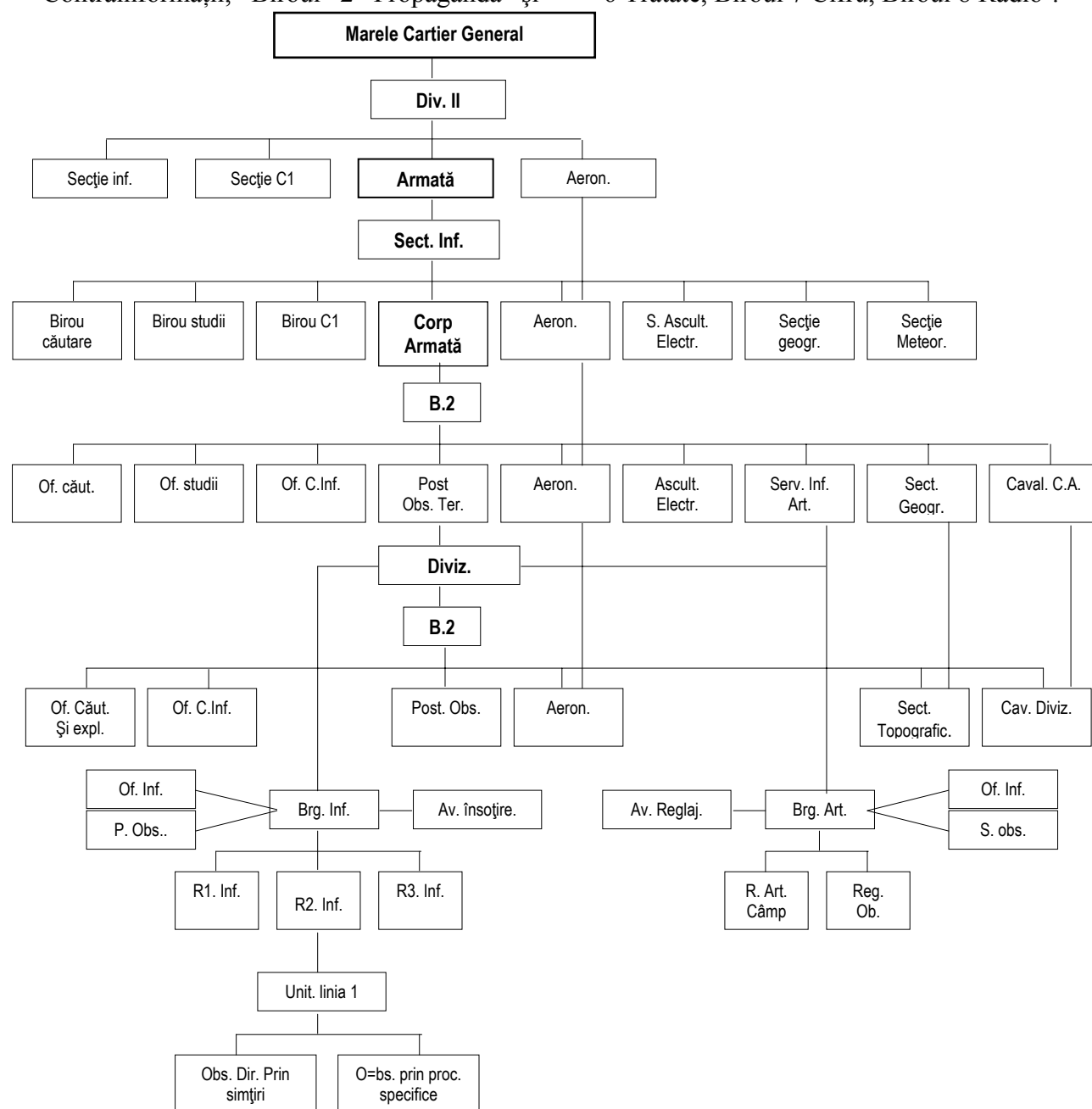

Figura 4 – Schema organelor însărcinate cu căutarea și centralizarea informațiilor asupra inamicului, (1926-1927)

În 1927, Ministerul de Război a elaborat „Instrucțiuni provizorii asupra informațiilor”, prin care se recunoștea că practica lucrurilor a necesitat dezvoltarea de noi organe de informații / contra-informații pentru interpretarea informațiilor obținute, în care existau structuri sau ofițeri de contra-informații de la Marele Cartier General până la

nivel divizie și se sublinia că, în același timp, a apărut lupta „contra investigațiilor adversarului, adică acțiunea contrainformativă, care se dezvoltă din ce în ce mai mult”².

¹ A.M.R., Fond MStM, Registrul istoric nr. 1041, f. 545-546.

² Biblioteca CMN, Fond M, Cota II 224, *Instrucțiuni provizorii asupra informațiilor*, Tipografia MStM, București, 1927, p.13-18, Anexa.

Până în 1 octombrie 1927, Diviziunea a II-a din Marele Stat Major a funcționat pe cele două secții, iar după această dată, Secția a V-a Informații și Secția a X-a Contrainformații au fost restructurate creându-se o singură secție, Secția a II-a, pe 5 birouri: Căutare, Contrainformații, Studii informative, Instrucție și tratate, Cifru¹.

La 26 iunie 1930, a fost promulgată și publicată în Monitorul Oficial nr. 139 „*Legea contraspionajului și trădării în timp de pace*”, care completa și modifica Legea din ianuarie 1913, cu implicarea directă a Ministerului Armatei².

În anul 1930, în cadrul Secției a II-a a luat ființă Serviciul Special de Informații, iar în anul 1931 acesta a ieșit din organica secției³.

În anul 1933, s-au înființat trei centre de contrainformații la Iași, București și Cluj. Până în anul 1935 nu s-au produs schimbări în organica Secției II-a, dar atribuțiile Biroului 1 Căutare au fost extinse și la probleme de contraspionaj și atașări militare⁴.

La 9 octombrie 1940, Secția II-a Informații și Contrainformații a fost reorganizată, în același timp au fost reformulate atribuțiile secției și ale compartimentelor sale, în conformitate cu noua situație politico-militară a României. Organizarea și atribuțiile secției a fost următoarea: Biroul 1 Informații (cu cele 3 fronturi): urmărirea și semnala incidentele de frontieră, culegerea informații asupra tratamentului românilor rămași în teritoriile cedate; Biroul 2 Contrainformații și studii: coordona activitatea contrainformativă în armată și în afara armatei (cu cea mai mare dezvoltare) și contraspionajul; Biroul 3 Legături externe: coordona activitatea atașajilor militari români în străinătate, colabora cu atașajii militari străini din România și rezolva cererile legațiilor străine în România; Biroul 4 Organe de investigații: coordona activitatea centrelor informative și birourilor statistice militare, numai din punct de vedere tehnic și administrativ; Biroul Adjustură; Serviciul Radio. Biroul Cifru a fost, la rândul său, reorganizat și s-a transformat în serviciu independent, ieșind din subordinea Secției a II-a⁵. Au luat de asemenea ființă secții de informații la comandamentele marilor unități, subordo-

nate direct Secției Informații a Marelui Stat Major, care au fost dotate cu mijloace tehnice informative⁶.

În urma experienței acumulate în ultimii ani, în domeniul informațiilor și contrainformațiilor, în ianuarie 1941, Secția a II-a din Marele Stat Major a pus în aplicare „*Regulamentul de informații și contrainformații - A.5*”, care evidenția cu claritate necesitatea activității contrainformative, căreia i-a acordat o parte considerabilă în cadrul regulamentului⁷.

La intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial, la 22 iunie 1941, a luat ființă Marele Cartier General al Armatei, compus din două eşaloane, potrivit prevederilor Decretului nr. 1798/1941. Secția a II-a informații și contrainformații a fost organizată și a acționat în ambele eşaloane conform Ordinului de zi nr. 33/1941 al Marelui Stat Major⁸.

După punerea în aplicare a Convenției de armistițiu semnate la Moscova la 12/13 septembrie 1944 cu URSS, Marea Britanie și SUA, activitatea militară a României, inclusiv cea din domeniul informațiilor și contrainformațiilor, s-a aflat sub supra-vegherea și dirijarea Înalțului Comandament Aliat (URSS, Marea Britanie și SUA) și Comisia Aliată de Control (URSS), până în septembrie 1947⁹.

Activitatea structurilor proprii de contrainformații în Armata României a fost întreruptă pentru mai mult de patru decenii, după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial, ca urmare a intrării țării în sfera de influență sovietică.

În baza Decretului nr. 3506 din 29 nov. 1946 și a dispozițiilor articolelor 12 și 24 din Legea nr. 452/1946 cu privire la organizarea Ministerului de Război, a fost emisă o decizie ministerială prin care Secția a II-a informații și contrainformații a fost eliberată de misiunea contrainformativă în armată¹⁰. Prin Decizia ministerială nr. 2541 din 23 mart. 1947 a fost desființat Biroul 2 Contrainformații, ulterior sarcinile contrainformative în Armată fiind preluate de Direcția a IV-a Contrainformații¹¹.

⁶ A.M.R., Fond MStM, Secția a 2-a, crt. 837, f. 1,2, 199-200.

⁷ *Regulamentul de informații și contrainformații*, Biblioteca CMN, Fond M, Cota I 1718, A5.

⁸ Ion Dohotaru (coord.), Emil Burghilea, *op. cit.*, p. 104-105.

⁹ Idem, p. 115-116.

¹⁰ Ibidem, p. 121.

¹¹ Victor Negulescu, *De la informații la contraspionajul militar - drumul anevoios al unui serviciu secret: 1990-1996*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2000, p. 25.

¹ A.M.R., Fond 948/52, Dosar nr. 46, f. 168.

² *Legea contraspionajului și trădării în timp de pace*, Biblioteca CMN, Fond M, Cota II 6035.

³ A.M.R., Fond 948/52, Dosar nr. 46, f. 168.

⁴ A.M.R., Fond 948/52, Dosar nr. 46, f. 169.

⁵ A.M.R., Fond MStM, Secția a 2-a, crt. 955, f. 48-53.

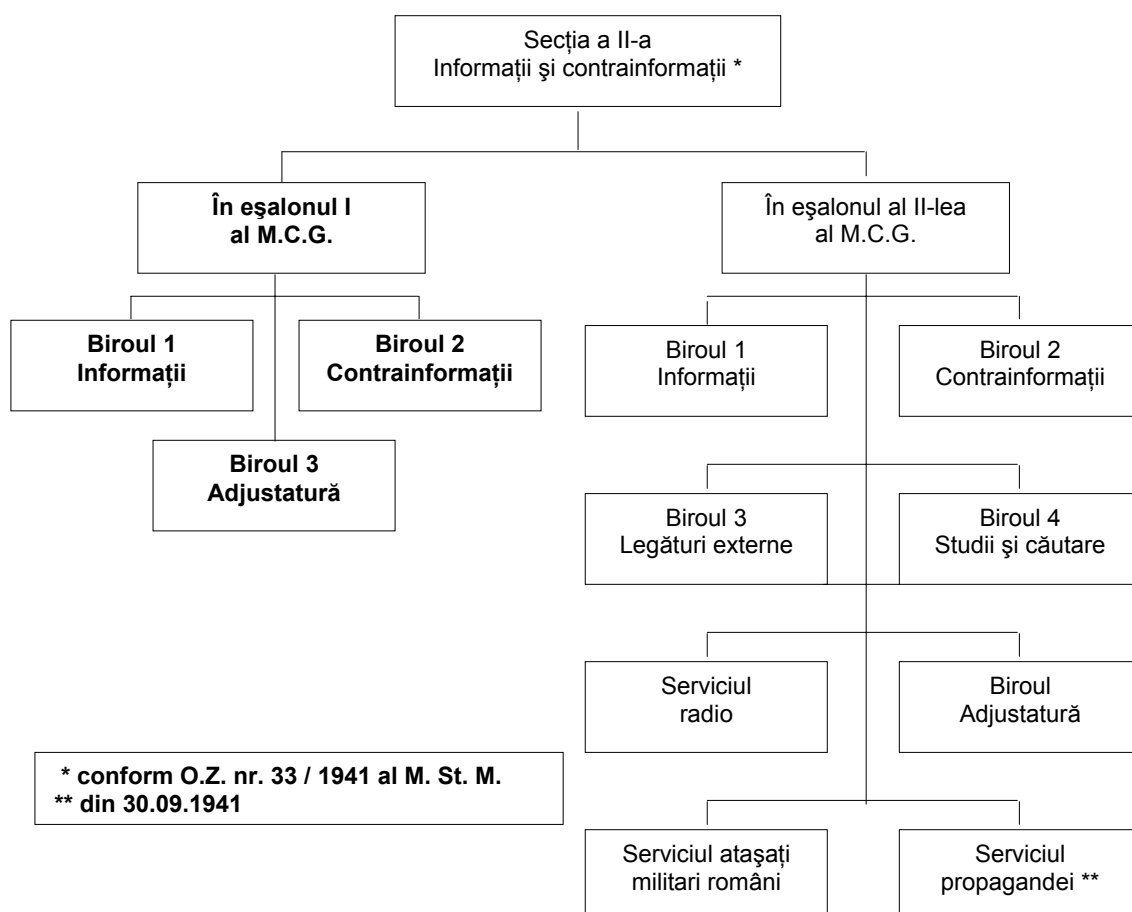

Figura 5 – Schema de organizare a Secției II-a informații și contrainformații în anul 1941

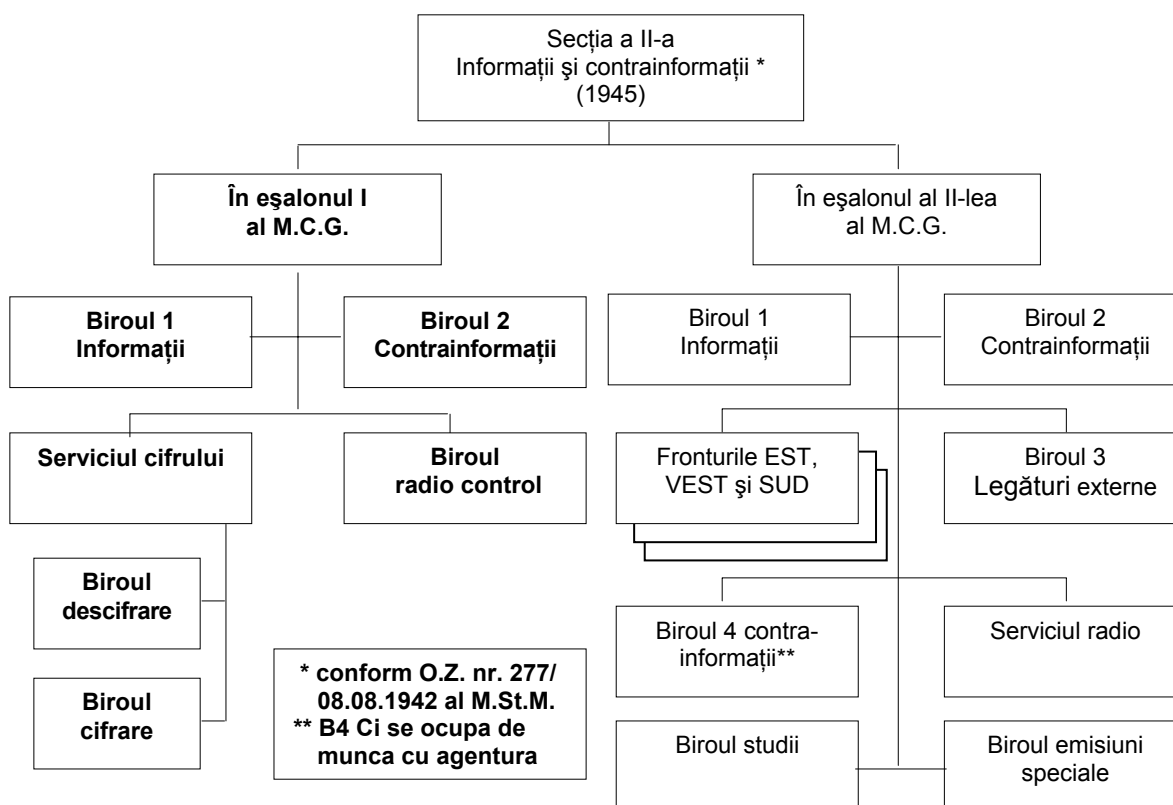

Figura 6 – Schema de organizare a Secției II-a informații și contrainformații în perioada 1942-1945

La 30 august 1948, prin Decretul nr. 221 a Securității Poporului în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, a luat ființă Direcția a IV-a privind înființarea și organizarea Direcției Generale

Contrainformații Militare¹.

În perioada 1964-1989, activitatea contra-informativă în Armata României a fost desfășurată de Direcția a IV-a Contrainformații Militare în cadrul Departamentului Securității Statului.

La 14 mai 1990, prin ordinul ministrului Apărării Naționale nr. M 41, se prevedea înființarea, începând cu 25 aprilie 1990, a Direcției Contraspionaj a MAPN. Instituțional, Direcția Contraspionaj a funcționat începând cu 15 iunie 1990, înființată în baza Decretului nr. 100 / 07 februarie 1990 al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională și a Ordinelor ministrului MAPN nr. 41 / 1990, nr. 89 / 1990 și MC 1166 / 1990, în scopul prevenirii scurgerilor de informații și contracarării acțiunilor de spionaj la adresa MAPN².

În cadrul proceselor de transformare a Armatei României, structura contra-informativă și-a schimbat denumirea, concomitent cu lărgirea atribuțiilor funcționale, în Direcția Protecție și Siguranță Militară (aprilie 1997), Direcția Siguranță Militară (februarie 2001) și, în prezent, Direcția Contrainformații și Securitate Militară (noiembrie 2006). Totodată, începând cu luna iulie 1999, Direcția Protecție și Siguranță Militară funcționează în cadrul Direcției Generale de Informații a Apărării.

Bibliografie

- BRESTOIU, Horia, Vasile Bobocescu, *Momente din activitatea organelor de ordine, informații și contrainformații românești în perioada 1878-1918*, Serviciul Editorial și Cinematografic al MI, București, 1979
- CRISTESCU, Radu Constantin, *Serviciile secrete din România și scandalurile de corupție - 1989-2001*, Editura Antet XX Press, 2002

- DOHOTARU, Ion (coord.), Emil Burghilea, *Direcția Informații Militare între ficțiune și adevăr*, Editura C.E.A.T.E.P.T.A., București, 1994
- MARIN, Gheorghe (coord), Adriean Pârlog, ș.a., *Informații militare / Enciclopedia Armatei României*, Editura CTEA, București, 2009
- MARÎȚIU, Ștefan, Nevian Tunăreanu, „Serviciile de informații românești în Primul Război Mondial”, *Revista Profil*, anul 3, nr. 9, noiembrie 2005
- NEGULESCU, Victor, *De la informații la contraspionajul militar - drumul anevoios al unui serviciu secret: 1990-1996*, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2000
- PETRESCU, Stan, *Arta și puterea informațiilor*, Editura Militară, București, 2003
- PLĂVIȚU, Dan, Ilie Ovidiu Frățilă, *Serviciul de informații al Armatei României - tradiție și continuitate*, Editura Axioma Print, București, 2009
- TRONCOTĂ, Cristian, *Istoria serviciilor secrete românești de la Cuza la Ceaușescu*, Editura Ion Cristoiu, București, 1999
- TRONCOTĂ, Cristian, „Momente, oameni și fapte din istoria Războiului de Independență”, *Revista Intelligence*, anul 5, serie nouă, nr. 12, septembrie 2008
- ȘTEFĂNESCU, Paul, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers Press, București, 1994
- *Revista Profil*, anul 2, nr. 4, martie 2004
- *** *Instrucțiuni provizorii asupra informațiilor*, Tipografia MStM, București, 1927
- *** *Legea contraspionajului și trădării în timp de pace*, Monitorul Oficial nr. 139 din 26 iunie 1930
- *** *A5 - Regulamentul de informații și contra-informații*, Editura Bucovina I.E. Torouțiu, București, 1941

¹ Revista *Profil*, SRI, anul 2, nr. 4, martie 2004.

² Radu Constantin Cristescu, *Serviciile secrete din România și scandalurile de corupție - 1989-2001*, Editura Antet XX Press, 2002, p. 166.

ACTIVITATEA DE CONTRAINFORMAȚII MILITARE ȘI PROCESUL DE TRANSFORMARE A ACESTEIA

*Marian VOICULESCU**

Instabilitatea mediului de securitate de după Războiul Rece, caracterizat de un grad ridicat de difuzie a puterii la nivelul sistemului internațional, precum și de creșterea importanței actorilor non-statali, generează riscuri și amenințări difuze și impredictibile.

Asociate cu explozia informațională, aceste evoluții au condus, pe de o parte, la multiplicarea obiectivelor, Țintelor și beneficiarilor activității de informații, iar pe de altă parte, la necesitatea creșterii vitezei de reacție, flexibilității și capacității de adaptare. Evenimentele din 11 septembrie 2001 au reprezentat un alt punct de referință; din acel moment trăsăturile mediului internațional de securitate au impus reevaluarea rolului și modului de funcționare a serviciilor de informații¹.

În prezent, amenințările la adresa lumii contemporane sunt mai complexe decât oricând, fiind marcate nu numai de impredictibilitate, dar și de amprenta diferențelor culturale dintre entitățile care le generează și cele asupra cărora se manifestă, de omnidirecționalitatea acestora, de efectele colaterale pe care le pot provoca și, nu în ultimul rând, de modalitatea în care diferitele state sau grupări le pot utiliza pentru realizarea unor interese strategice, cu efecte pe termen mediu sau lung.

Trăsătura comună a acestor amenințări o constituie, fără îndoială, globalizarea lor, nu neapărat ca formă de manifestare ci, mai ales, din perspectiva efectelor. Chiar și atunci când amenințarea se manifestă la nivel local sau regional, efectele unui eventual conflict pe care l-ar putea provoca sunt, de cele mai multe ori, globale.

În domeniul informațiilor, adaptarea la caracteristicile noului mediu vizează eficientizarea

proceselor și capabilităților specifice, în vederea contracarării acestor noi tipuri de amenințări și a sprijinirii procesului de elaborare a deciziei, potrivit rolurilor asumate și cerințelor operaționale corespunzătoare.

În contextul demersurilor de identificare a celor mai eficiente modalități de adaptare și transformare, a devenit evident faptul că riscurile și amenințările începutului de mileniu au caracter preponderent asimetric, situație care face ca ele să nu mai poată fi gestionate prin menținerea unor modele de organizare și acțiune bazate pe o ierarhie rigidă și pe clasicele mecanisme birocratice.

Un serviciu de informații trebuie să anticipeze viitoarele evoluții ale mediului de securitate și, de aici, condițiile proprii transformării și modernizării. Cumulat, gândirea proactivă a liderilor și anticiparea evoluțiilor viitoare, în vederea propriei adaptări structurale și acționale, vor găsi serviciul pregătit la momentul solicitării, ca o precondiție a îndeplinirii misiunilor specifice.

Noua tipologie de riscuri și amenințări, precum și evoluțiile complexe ale mediului de securitate intern și, mai ales, internațional impun o abordare integratoare, sistemică și comprehensivă a obiectivelor activității de contrainformații militare.

În contextul geostrategic actual, când războiul a căpătat noi forme, necesitatea dezvoltării capabilităților naționale de contrainformații militare este indisolubil legată de sensul transformărilor Armatei României și participării ei la misiuni internaționale alături de Alianță.

De asemenea, în condițiile în care, după 1990, armata s-a situat în avanpostul schimbărilor care s-au produs în societatea românească, contrainformațiile militare au parcurs o continuă transformare; atât ca structură specializată care se adaptează la noul mediu, cât și ca structură militară aflată în compunerea unei instituții care se reformează.

* *Marian VOICULESCU este analist militar în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

¹ Ion Aurel Stanciu, „Posibile evoluții ale terorismului internațional”, *Infocom*, sept. 2007, p. 22 – 36.

Intrarea României în NATO a reprezentat cel mai semnificativ moment al procesului de transformare; din acel moment, marea provocare a reprezentat-o interoperabilitatea cu structurile similare ale statelor membre, fapt care a impus implementarea procedurilor Alianței în domeniul contrainformațiilor militare, trecerea la managementul integrat al vulnerabilităților și amenințărilor, precum și dezvoltarea de capacități flexibile și dinamice, apte să obțină, să prelucreze și să valorifice oportun datele și informațiile necesare decidenților politico-militari și militari în procesul de luare a deciziilor¹.

De altfel, pentru a face față provocărilor induse de globalizare și societatea informațională, în interiorul țărilor sau în spațiul euro - atlantic, activitatea de contrainformații militare parcurge un proces complex de adaptare la noile mutații ale mediului de securitate: riscuri și amenințări asimetrice, dinamică ridicată a evenimentelor cu impact asupra securității naționale (misiuni în teatrele de operații, cooperare internă și cu parteneri externi), provocări la adresa securității naționale din perspectivă politico-militară (calitatea statului român de membru al UE și al NATO), accentuarea competiției pentru accesul la resursele energetice și piețe de desfacere, afirmarea unor interese concurențiale în zone de interes strategic pentru România.

De asemenea, au fost implementate proceduri NATO de contrainformații, fapt care a permis dezvoltarea capacităților de lucru în comun cu structurile militare aliate în teatrele de operații și perfecționarea managementului riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților.

Astfel, transformarea vizează remodelări structurale și acționale care au ca obiectiv realizarea unor structuri de contrainformații militare flexibile și modulare, apte să răspundă cerințelor naționale de securitate și integrate în procesul de planificare operațională al NATO și UE, precum și dezvoltarea schimbului de informații în timp real la nivel național și aliat, având la bază un sistem viabil de furnizare de informații credibile, oportune și relevante.

Totodată, transformarea activității de contrainformații militare reprezintă un proces continuu și complex de dezvoltare și integrare de

noi concepte, strategii, doctrine și compatibilități, care are ca scop major creșterea capacităților de intelligence necesare menținerii și dezvoltării aptitudinilor de a răspunde provocărilor și amenințărilor dintr-un mediu de securitate dinamic, fluid și greu predictibil, și care evidențiază necesitatea reevaluării informației ca factor de putere.

Ea vizează două domenii de interes major - conceptual și al capacităților - și generează schimbări la nivelul doctrinelor, organizării dispozitivului informativ, activităților de culegere și analiză, instruirii și managementului personalului.

Pentru realizarea unui sistem informativ viabil și performant, este necesar să se acționeze continuu pentru flexibilizarea fluxului informațional, optimizarea activităților de culegere, procesare, evaluare, analiză și diseminare a datelor și informațiilor în vederea asigurării unei informări oportune a decidenților / beneficiarilor cu produse de intelligence tactic, operațional sau strategic.

Obiectivul acestei permanente transformări este bine definit: crearea unor capacități care să permită reconfigurarea continuă a dispozitivului informativ - operativ în funcție de mutațiile profunde produse în interiorul organismului militar și de complexitatea și dinamica în creștere continuă a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale în domeniul militar, generate de terorism, spionaj, sabotaj, subversiune sau crimă organizată.

În contextul în care amenințările actuale sunt tot mai complexe și au un caracter tot mai dinamic, activitatea de contrainformații militare vizează prevenirea surprinderii strategice, prevenirea și contracararea culegerii de informații din domeniul militar de către serviciile de informații adverse, protecția obiectivelor și personalului Ministerului Apărării Naționale pe teritoriul național și în teatrele de operații, a intereselor economice și patrimoniale ale Armatei, prevenirea și combaterea actelor de terorism, în cooperare cu celelalte structuri cu atribuții în domeniul securității naționale².

În condițiile în care nu pot fi anticipate cu precizie natura și dimensiunea reală a amenințărilor viitoare, este necesară îmbunătățirea procedurilor operaționale care să permită obținerea, identificarea și substanțializarea informațiilor critice, precum

¹ Stan Petrescu, *Informațiile - a patra armă*, Editura Militară, București, 1999, p. 40 - 51.

² Stan Petrescu, *Arta și puterea informațiilor*, Editura Militară, București, 2003, p. 214 - 218.

și transferul oportun al acestora către factorii de decizie cei mai potriviți, astfel încât roadele activității de contrainformații militare să dobândească un caracter acțional.

Obținerea informațiilor și analiza vulnerabilităților sunt condiții prealabile în planificarea măsurilor preventive. Un program bine realizat, care să cuprindă toate informațiile riguros sistematizate, este esențial pentru cunoașterea naturii oricărei amenințări potențiale, indiferent de zona în care se acționează.

Eforturile viitoare trebuie concentrate în vederea identificării continue de noi cerințe operaționale, să vizeze promovarea transformărilor dinamice astfel încât activitatea de contrainformații militare să nu fie un subiect pasiv al unui lanț de reforme post - factum. Transformarea creativă este necesar să fie privită ca punct de plecare. Acest proces de reglare continuă poate răspunde noilor cerințe, limitări și constrângeri și, în același timp, poate oferi soluții pentru depășirea lor, scop în care trebuie întreprinsă o continuă înnoire și ajustare conceptuală la nivel doctrinar, structural și acțional, pentru maximizarea propriei eficiențe.

Distilarea concepțiilor care au în vedere viitoarele căi și mijloace de acțiune și definitivarea unui sistem conceptual autoadaptativ în abordarea amenințărilor asimetrice sunt esențiale în dezvoltarea capacităților proprii.

Este evident că se așteaptă mult, chiar foarte mult de la un serviciu de contrainformații; necesarul de informații este întotdeauna mai mare decât se produce, iar informațiile culese sunt mai puține decât am dori să avem. Noul tip de conflict s-a computerizat și a devenit asimetric. Drept consecință, activitatea de contrainformații beneficiază astăzi de numeroase îmbunătățiri în colectarea, prelucrarea, exploatarea și difuzarea informațiilor. În contextul progresului fără precedent al unei imense piețe a informațiilor, avem de-a face cu un real pericol al supraîncărcării informaționale - există mai multă informație decât poate fi prelucrată, consumată, utilizată, înțeleasă.

Explozia dezvoltării infrastructurii informaționale a determinat reprojectarea structurii organizatorice, dar și profunde modificări în conținutul activității de contrainformații militare și în toate direcțiile ei de exprimare.

Imperativul creșterii gradului de profesio-

nalizare a personalului, condiție necesară pentru sporirea capacității de adaptare la realitățile aflate într-o continuă dinamică, a determinat accelerarea procesului de reformă în domeniul gestionării resurselor umane. În acest sens, au fost sporite exigențele în activitatea de selecționare și promovare a personalului, concomitent cu elaborarea unui sistem integrat de pregătire de specialitate. Competențele activității informative se formează și se dezvoltă în timp; ele nu pot fi create la comandă.

În continuare, activitatea de contrainformații militare va avea ca obiectiv informarea comandanților / șefilor de la toate eşaloanele asupra intențiilor serviciilor adverse de informații, a organizațiilor și indivizilor care, prin acțiuni de spionaj, sabotaj, subversiune, de natură teroristă și din sfera crimei organizate, afectează starea de securitate a structurilor pe care le conduc.

Exactitatea, precizia și acuratețea informațiilor promovate constituie o preocupare importantă a managementului activității de contrainformații militare, dar trebuie conjugate cu efortul de a atinge și alte tipuri de eficiență.

Pornind de la realitatea procesului de realizare a interoperabilității acționale cu structurile similare din NATO, se acționează în continuare, în mod constant, pentru armonizarea cadrului normativ care vizează activitatea specifică și pentru intensificarea contactelor și schimburilor de experiență cu aceste structuri, în scopul rezolvării problemelor de interes comun și creării condițiilor necesare pentru atingerea standardelor de eficiență ale Alianței.

Garanția succesului participării la misiuni internaționale poate fi asigurată de eficiența propriilor acțiuni informative și de nivelul integrării acestora în operațiile specifice ale aliaților sau

partenerilor. În acest sens, este necesar ca toate structurile care execută misiuni internaționale, inclusiv celulele naționale de informații, să aibă în componență elemente sau structuri contrainformative, capabile să gestioneze eficient aspectele specifice¹.

Dezvoltarea unei structuri de contrainformații competitive reprezintă o opțiune și o decizie politico-militară cu consecințe semnificative în planul dezvoltării durabile a securității militare și naționale. O astfel de acțiune antrenează un comportament proactiv, capabilități de diferențiere a operațiilor informaționale (defensive și ofensive) și valorizarea potențialului militar, în scopul realizării superiorității informaționale² și ulterior a celei decizionale.

Ultimele mutații în procesul de transformare a organismului militar au la bază noile provocări la adresa securității naționale și internaționale, depășind cadrul militar. Este cunoscut faptul că transformarea „*presupune o re poziționare simultană a strategiei directe, în care forța armată joacă primul rol, și a strategiei indirecte, în care, fără a fi exclusă, forța armată se află într-un plan secund*”³.

Ca urmare, pe lângă interrelaționarea cu celelalte componente ale sistemului securității naționale și cu serviciile similare din Alianța Nord - Atlantică, reevaluarea internă permanentă a activității de contrainformații militare vizează noi principii și norme specifice de lucru pentru

controlul real și eficient al mediului actual de securitate, în acord cu noile cerințe de securitate și cu standardele NATO.

În același timp, ea are în atenție dezvoltarea componentei analitice și de management al riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților, în scopul creșterii capabilităților de evaluare, prognoză și avertizare timpurie, respectiv a informării oportune a beneficiarului militar și politico-militar.

În concluzie, activitatea desfășurată până în prezent și realizările obținute impun menținerea și dezvoltarea standardelor profesionale, precum și redimensionări adaptate mediului de securitate, în permanentă schimbare.

Piața de idei a secolului XXI are propria sa dinamică, în care un loc important îl ocupă modul în care serviciile de informații trebuie să-și adapteze activitatea pentru identificarea, controlul și contracararea riscurilor de securitate. În acest context, în scopul îndeplinirii misiunilor primite la standardele cele mai înalte, Direcția contrainformații și securitate militară, organizație care învață continuu, vizează trecerea de la managementul informațiilor la managementul cunoștințelor și de la managementul proactiv la leadership.

În acest context, dinamica mediului de securitate și capacitatea amenințărilor specifice de a suferi mutații au impus o abordare nouă a activității de contrainformații, care pornește de la acceptarea incertitudinii și presupune crearea unor capabilități în măsură să învingă neprevăzutul.

¹ Misiunile acestora pot include operațiuni de contrainformații ofensive, defensive și activități de investigații non-rutină, cele din urmă fiind necesar a fi coordonate cu activitatea de contrainformații a Comandamentului Aliat.

² Realizarea superiorității informaționale cuprinde două componente egale ca importanță: acumularea și protecția capacităților informaționale proprii și degradarea capacităților informaționale ale adversarului.

³ Vasile Păun, *Puterea informațională - transformarea sistemului securității naționale*, Editura Tritonic, București, 2005, p. 62.

UTILIZAREA CAPABILITĂȚILOR IMINT ÎN ACTIVITATEA DE INTELLIGENCE

Virgil CARAIVAN
Roni - Jenel PÎRVU*

Nu este foarte dificil de stabilit momentul apariției obținerii datelor și informațiilor rezultate din imagini, având în vedere că procesul fotografic a fost inventat în secolul al XIX-lea, iar prima consemnare a utilizării imaginii pentru executarea de hărți topografice provine din Franța anilor 1840. Pe de altă parte, mijloacele de culegere a informațiilor din imagini s-au dezvoltat pe măsură ce tehnica și tehnologia au evoluat, trecând de la reproducere statică (fotografia) la reproducere dinamică (televiziunea) și de la „platforme terestre” (omul și aparatul său de fotografiat) la cele aeriene (baloane și aeronave) și mai nou, la platformele cosmice (sateliți).

Pentru sprijinul deciziei în domeniul IMINT, considerăm utilă o trecere în revistă a principiilor de funcționare a senzorilor și a produselor acestora.

1. Spectrul electromagnetic și zona utilă domeniului IMINT

Pentru a forma baza de abordare a problematicei senzorilor IMINT, este necesar să reamintim două elemente:

- o porțiune a spectrului electro-magnetic, „detectabilă” prin simțul uman, o reprezintă lumina. Această zonă (figura 1) este impropriu denumită „lumină albă”; în fapt, zona cu lungimea de undă cuprinsă între aproximativ 0,4 și 0,7 μm este compusă din mai multe subzone, dificil de separat cu strictețe, dar acceptate școlastic ca fiind șapte benzi, fiecare având o nuanță de culoare, de la violet la roșu, în sensul creșterii lungimii de undă.
- o porțiune parțial „detectabilă” prin simțul uman, respectiv zona de „infraroșu”, zonă cuprinsă între aproximativ 0,7 μm și 1 mm (figura 2).

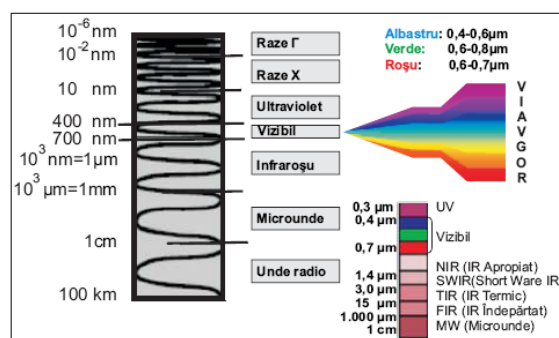

Figura 1- Zone de interes IMINT ale spectrului electromagnetic

Conform *International Commission on Illumination*, segmentele zonei de infraroșu sunt denumite IR-A (0,7 μm - 1,4 μm), IR-B (1,4 μm - 3,0 μm) și IR-C (3,0 μm - 1,0 mm), ultimul înglobând IR intermediar, IR cu lungime de undă mare și IR îndepărtat.

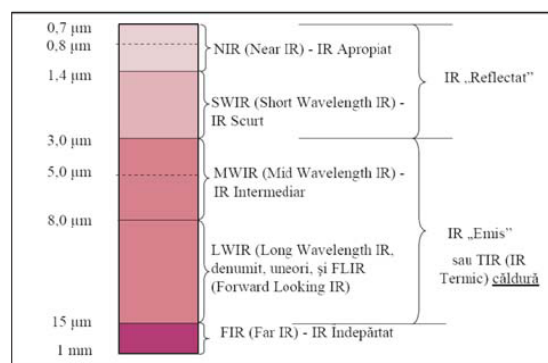

Figura 2 – Zona de infraroșu a spectrului electromagnetic

Segmentul important pentru IMINT este reprezentat de zona cuprinsă între 0,7 și 15 μm , separată în două mari porțiuni, cu caracteristici și aplicații specifice:

- **infraroșu reflectat**, în care se pot exploata puținii fotoni existenți, nesensibilizabili de ochiul uman, imaginea fiind formată (mai ales în banda 0,7-1,4 μm , infraroșu apropiat, sau Near

* Autorii sunt experți IMINT în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

Infrared - NIR) prin „amplificarea”, chimică sau electronică, a amprentei acestor fotoni. O aplicație care folosește acest principiu de formare a imaginii este aparatura de vedere pe timp de noapte (NVG - Night Vision Goggles).

- **infraroșu emis**, sau **termic**, în care se exploatează elementul caloric. Sensul de „căldură” trebuie înțeles prin prisma faptului că toate obiectele au o temperatură superioară valorii de 0 absolut ($-273,15^{\circ}\text{K}$), deci emit energie în spectrul electromagnetic ($3,0\text{--}15\text{ }\mu\text{m}$). În

zona $3,0 - 5,0\text{ }\mu\text{m}$, se situează corpurile fierbinți, o aplicație a acestei zone fiind capetele termice pasive ale rachetelor, care se orientează după jetul motoarelor aeronautice reactive.

Nu trebuie confundate imaginile obținute prin amplificarea luminii ambientale (senzori IR pasivi) sau prin iluminarea scenei cu o sursă cu emisie IR (dispozitiv activ) cu cele obținute prin exploatarea factorului caloric, o exemplificare a diferenței dintre cele două metode fiind prezentată în figura 3.

Figura 3 Stânga - amplificarea luminii ambientale Dreapta - exploatarea radiației infraroșii emise

2. Senzori și imagini. Avantaje, dezavantaje și limitări

2.1 Senzori

Domeniul IMINT presupune detecția la distanță, respectiv *obținerea imaginii unui obiect folosind un aparat care nu se află, fizic, în apropierea aceluia obiect (teledetecția)*¹. Teledetecția este, practic, o interacțiune între o formă de emisie electromagnetică (naturală sau creată de om) specifică obiectelor sau fenomenelor de pe sau de sub suprafața terestră și dispozitive (senzori) special dezvoltate pentru a „înțelege” emisia respectivă și a o transforma în imagine accesibilă ochiului omenesc.

În funcție de principiul de bază de funcțio-

nare, senzorii se împart în două mari categorii: senzori **pasivi** și senzori **activi**:

- **senzorii pasivi** se bazează pe proprietatea obiectelor de a emite energie;
- **senzorii activi** se bazează pe capacitatea obiectelor de a reflecta energia emisă de o sursă.

În funcție de banda spectrului electromagnetic la care sunt sensibili, **senzorii pasivi** se grupează în:

- **senzori sensibili în spectrul vizibil (pancromatici)**, care generează imagini în tonuri de gri (figura 4).

Acești senzori au fost și rămân principala sursă de date în IMINT.

- **senzori sensibili în infraroșu**, capabili să preia imagini din zona de infraroșu reflectat sau din zona de infraroșu emis (figura 5). Acești senzori permit analistului de imagine să detecteze și să identifice activități pe

¹ USA National Geospatial Intelligence Agency (NGA), www1.nga.mil – 20.01.2010.

baza semnăturii termice, un exemplu de utilizare în banda infraroșu emis fiind detectarea unui obiect camuflat sau o activitate recent încheiată.

- **senzori multi-, hiper- sau ultraspectrali**, care separă spectrul în mai multe benzi, generând câte o imagine pentru fiecare bandă.

Figura 4 - Scala de gri

Figura 5 - Scala domeniului infraroșu

Această tehnologie permite analistului să vadă semnături suplimentare și să poată face diferențierea, de exemplu, între un avion real și o machetă, ca urmare a semnăturilor specifice diferitelor tipuri de substanțe. În figura 6 este reprezentat schematic faptul că, în cadrul fiecărei benzi, detaliile de semnătură sunt cu mult mai bogate decât la senzorii pancromatici care generează imagini în tonuri de gri.

Imaginile pot fi analizate separat (în tonuri de gri) sau pot fi recompuse, prin adăugare, într-o imagine color, respectând tonurile inițiale și alocând benzii NIR tonuri de gri (true-color) ori alocând benzii NIR una dintre cele trei culori de bază (uzual se alocă roșu), obținând o imagine pseudo-color.

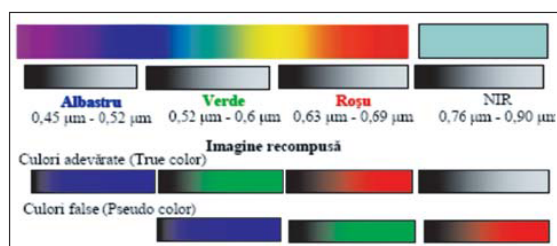

Figura 6 - Principiul separării spectrale

Diferența dintre **multi-**, **hiper-** și **ultraspectrali** provine din numărul de benzi în care este separat spectrul electromagnetic pentru formarea unei imagini. Cu cât numărul de benzi este mai mare, cu atât numărul de detalii este mai mare, dar și spațiul ocupat pentru stocarea imaginii este mai mare.

Cealaltă categorie de senzori, **senzorii activi**, se bazează, așa cum am arătat, pe capacitatea

obiectelor de a reflecta un fascicul de energie și sensibilitatea senzorului la unda reflectată.

Această tehnică utilizează undele radio (Radar cu Apertură Reală - Real Aperture Radar sau Radar cu Apertură Sintetică - Synthetic Aperture Radar) sau laser-ul, fiind un element de complementaritate pentru imaginile obținute cu senzori pasivi.

2.2 Imagini

Imaginile pot fi **statice** (fotografii înregistrate pe film fotosensibil sau bandă magnetică) sau **dinamice** (gen transmisiune TV).

Imaginile statice pot fi colectate cu oricare dintre senzorii prezentați anterior, pe când pentru cele dinamice nu s-au dezvoltat senzori multispectrali.

În general, imaginile statice sunt colectate cu senzori montați pe platforme aeriene cu echipaj uman la bord sau pe sateliți, iar imaginile dinamice sunt obținute cu senzorii platformelor aeriene cu durată de zbor mare, de obicei fără echipaj uman la bord.

O altă abordare duce la gruparea imaginilor în **imagini analogice**, stocate pe suport fotosensibil sau bandă magnetică, și **imagini digitale**, obținute prin reprezentarea cu ajutorul unei matrice de puncte (figura 7), fiecare punct fiind descris pe un număr de biți, uzual între 6 și 10. Numărul de biți pe care se reprezintă un punct determină numărul de tonuri redată în imagine.

Un alt aspect care intră în discuție îl reprezintă **rezoluțiile** ce pot fi asigurate de senzori, din acest punct de vedere imaginile putând fi discutate după **rezoluții spațiale** (capacitatea de a distinge puncte diferite situate în vecinătate apropiată), **rezoluții spectrale** (numărul și lățimea benzilor spectrale la care senzorul este sensibil) și **rezoluții radiometrice** (numărul de tonuri în care este redată imaginea).

Este important de menționat faptul că rezoluția spațială poate fi considerată o limitare, dar numai dacă este discutată în raport cu ținta, deoarece aceeași rezoluție poate fi multumitoare pentru o aeronavă, dar nesemnificativă pentru un echipament radar al adversarului. O altă rezoluție, utilă analizei, dar care depinde de platformă, este **rezoluția temporală**, respectiv distanța în timp între cele două imagini ale aceluiași obiect.

Analizând capacitatea senzorului de a reda detalii (rezoluția spațială) ale obiectului cu dimensiuni minime conform tabelului, se poate constata că valoarea informației diferă în funcție

de natura țintei. Astfel, dacă se pot reda detalii cu dimensiunea de 1,5 m, putem **detecta** un vehicul, **recunoaște** o aeronavă și **identifica** un drum. Rezultă, astfel, limitările sistemului tehnic generate nu de performanțele sale intrinseci, ci de acelea care decurg din gradul de utilitate a mijlocului tehnic raportat la tipul țintei.

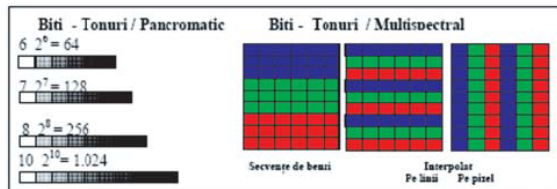

Figura 7 - Principiul imaginilor digitale

2.3 Avantaje, dezavantaje și limitări

Comparând imaginile statice cu cele dinamice, se poate spune că imaginile statice au, de regulă, o rezoluție spațială superioară celor dinamice, dar nu sunt disponibile imediat analistului, pe când imaginile dinamice permit acestuia să monitorizeze în timp real sau aproape real activități de interes imediat, activități în desfășurare sau să urmărească o țintă mobilă și cu evoluție rapidă.

Luând în discuție tipul de senzor, imaginile senzorilor activi redau elemente care lipsesc în imaginile senzorilor pasivi și pot fi captate în condiții în care senzorii pasivi nu fac față (noaptea sau în prezența norilor) - figura 8.

Figura 8 - Avantajele senzorilor activi

Pe de altă parte însă, imaginile colectate cu senzori pasivi pun mai puține probleme la interpretare, fiind mai apropiate imaginii cu care ochiul omenesc este obișnuit, pe când imaginile senzorilor activi sunt mai dificil de interpretat și presupun un antrenament foarte bun al analistului de imagine, ca urmare a distorsiunilor, inversiunilor sau reflexiilor (figura 9)¹, precum și a reprezentării nenaturale pentru ochiul uman².

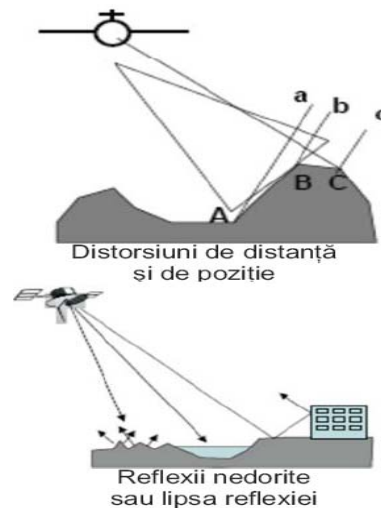

Figura 9 - Dezavantajele senzorilor activi

Un avantaj al imaginilor captate de senzorii pasivi îl reprezintă rezoluția spațială superioară, aceștia având posibilitatea de a reda obiecte cu dimensiuni chiar mai mici decât 0,5 m.

¹ Campbell, James, *Introduction in Remote Sensing*, third edition, pp.209-211, 17.03.2010, <http://books.google.ro>.

² Tony Freeman, *Jet Propulsion Laboratory, Radar Remote Sensing*, 02.02.2010, www.crisp.nus.edu.sg.

CONSIDERAȚII PRIVIND PROTECȚIA INFORMAȚIILOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ

*Maricel PRODAN**

România, ca membră a Uniunii Europene și a NATO, a devenit o verigă importantă în mediul de securitate internațional, iar protecția informațiilor clasificate a căpătat o dimensiune strategică.

Pentru asigurarea stării de securitate, protecția informațiilor a devenit extrem de importantă, ea fiind determinată de particularitățile mediului informațional și de diversitatea noilor metode și tehnici de accesare neautorizată a informațiilor clasificate.

Asigurarea stării de securitate militară și a respectării intereselor naționale ale României, NATO și UE sunt elemente fundamentale ce stau la baza desfășurării activităților în domeniul protecției informațiilor clasificate.

Protecția informațiilor clasificate și prevenirea scurgerii acestora în activitatea de informare publică se află în atenția autorităților publice și militare din toate țările lumii și este considerată una din condițiile asigurării securității naționale.

În prezent, în cadrul Ministerului Apărării Naționale, se impune abordarea problematicii protecției informațiilor clasificate într-un mod mult mai pragmatic, fapt datorat, în primul rând, schimbărilor legislative din domeniul securității determinate de aderarea țării noastre la Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană.

Respectarea standardelor de protecție a informațiilor clasificate garantează Ministerului Apărării Naționale, NATO și UE, dar și țărilor cu care avem încheiate acorduri, faptul că informațiile clasificate puse la dispoziție sunt protejate conform standardelor minime de protecție a acestora.

Ca membru NATO, România a devenit, cel puțin teoretic, ținta amenințărilor legate de spionaj, sabotaj, subversiune, terorism, crimă organizată, corelate cu cerințele de informații

ale serviciilor secrete străine cu privire la politica de apărare a NATO. În acel moment, interesul național al României a devenit interesul NATO și al Uniunii Europene, iar protecția informațiilor clasificate a devenit o misiune vitală pentru stabilitatea și securitatea națională a tuturor țărilor membre. Din acest punct de vedere, în anii imediat următori se va continua activitatea de armonizare a mediului legislativ și instituțional cu cel european în vederea asigurării protecției datelor și informațiilor specifice, ceea ce presupune identificarea și aplicarea, la nivel organizațional, a celor mai eficiente și oportune soluții de securitate în domeniul informațiilor clasificate. Actualele evoluții interne și internaționale în domeniul securității relevă caracterul dinamic, complex și fluid al riscurilor și amenințărilor cu impact direct asupra modului de funcționare a instituțiilor statului cu atribuții în asigurarea securității naționale și, implicit, în asigurarea securității informațiilor clasificate, ca latură a securității naționale.

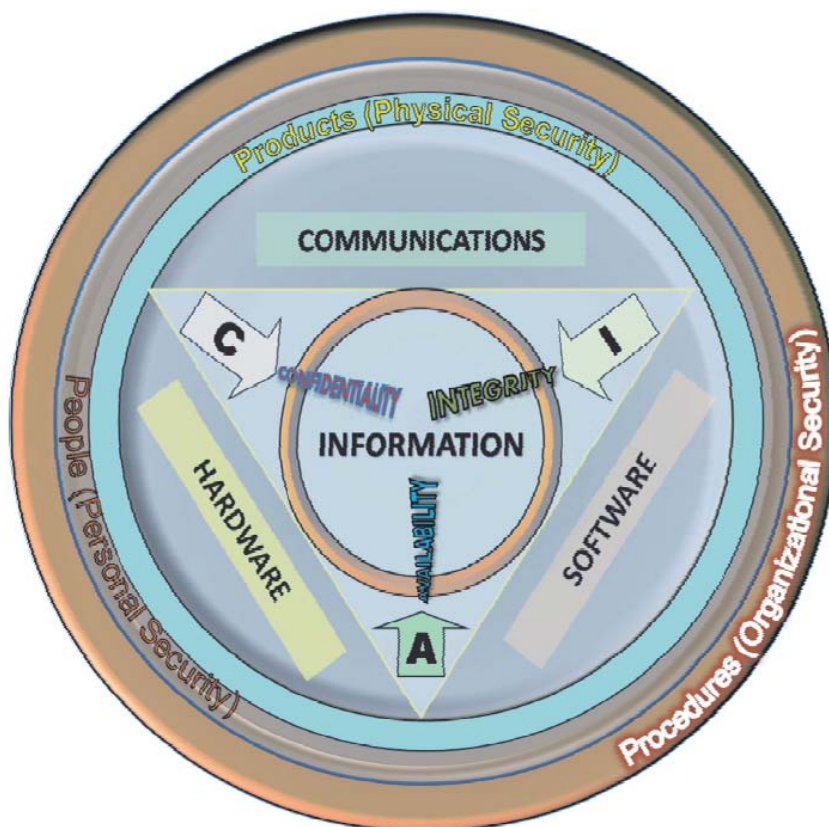
Informațiile, ca expresie a intereselor securității naționale, cunosc în toate statele o protecție juridică specială, fiindu-le stabilit un regim aparte, acela al secretului de stat. Sistemul instituțional aferent domeniului și standardele elaborate în aplicarea legii asigură implementarea eficientă a măsurilor necesare realizării securității protective a informațiilor clasificate și răspunde, deopotrivă, cerințelor constituționale, exigențelor euro-atlantice, realităților și intereselor societății românești. Dintr-o astfel de perspectivă, actualele reglementări în materie instituie cerințe, obligații, răspunderi și proceduri specifice raportate la diversitatea și complexitatea aspectelor cu relevanță în domeniu, în condițiile respectării liberului acces al cetățeanului la informația publică.

Cadrul conceptual în care se înscrie protecția informațiilor clasificate este fundamentat pe răspunderea directă și explicită a autorităților

* Maricel PRODAN este expert în domeniul protecției informațiilor în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

și instituțiilor publice, a operatorilor economici cu capital integral sau parțial de stat, a celorlalte persoane juridice de drept public sau privat deținătoare de astfel de informații și a fiecărei persoane care emite, gestionează sau intră în posesia informațiilor ce prezintă importanță din punct de vedere al securității naționale și apărării țării.

Protecția informațiilor clasificate în România, ca și în orice alt stat de drept și democratic, a fost și este privită ca o problemă de importanță națională, menită să asigure existența valorilor fundamentale ale statului: suveranitatea, independența, integritatea teritorială și unitatea națională, fără de care atributele constituționale nu se pot realiza.

Necesitatea protecției informațiilor este determinată de gradul de utilitate al acestora, având în vedere că ele oferă, de cele mai multe ori, atuul în jurul căruia se construiesc strategiile câștigătoare, cu ajutorul cărora se combat cu succes strategiile competitorilor, se controlează comportamentele altora (*indivizi, grupuri sau organizații*) și reprezintă cea mai importantă sursă a puterii sociale. Prin diseminarea fără control a informațiilor pot fi afectate interesele și imaginea statului (*securitatea națională*), ale unei organizații (*persoană juridică de drept public sau privat*) ori ale unei persoane fizice.

Informația, cu atât mai mult cea clasificată, fiind un element de decizie și putere, este firesc să fie protejată. Transformările înregistrate în

ultimii ani în România, în toate domeniile vieții economico-sociale, au impus reevaluarea concepției și a modalităților de acțiune referitoare la protecția informațiilor clasificate. Acest lucru a fost posibil pe fondul acumulării unei expertize valoroase, atât din relațiile cu partenerii occidentali, cât și din practica instituțiilor abilitate ale statului român.

La nivel internațional, fiecare țară are propriul sistem de clasificare a informațiilor secrete de stat. În procedurile de clasificare a informațiilor, guvernele pornesc de la o clasificare foarte largă a acestora, însă o importanță deosebită o au informațiile speciale, pentru care sunt implementate măsuri speciale de acces. Este vorba de acele informații „foarte sensibile” din domeniul nuclear și cosmic, clasificate USI

(*ultra secret information*) sau SCI (*sensitive compartmented information*), ce necesită măsuri speciale de protecție și a căror dezvăluire neautorizată ar afecta securitatea națională și stabilitatea internațională.

În România, la începutul anilor 2000, Legea nr. 23/1971 privind apărarea secretului de stat devenise inoperabilă, întrucât se adresa cetățenilor unui alt tip de stat și unor organisme politice, sociale și economice care nu mai existau. Pe de altă parte, actul normativ în cauză nu conținea acele prevederi menite să reglementeze situația informațiilor clasificate ce aparțin patrimoniului privat și care sunt, de asemenea, un bun național ce trebuie protejat.

În prezent, protecția informațiilor a căror divulgare neautorizată sau compromitere ar putea aduce daune securității naționale și persoanelor juridice se fundamentează pe Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate. De asemenea, în același context juridic s-a stabilit că răspunderea pentru aplicarea măsurilor de protejare a informațiilor clasificate revine persoanelor autorizate care le emit, le gestionează sau intră în posesia lor.

Pentru aplicarea Legii nr. 182/2002, au fost elaborate Standardele naționale de protecție a informațiilor clasificate în România, aprobate prin H.G. nr. 585 din 13.06.2002 și H.G. nr. 781 din 25.07.2002 privind protecția informațiilor secrete de serviciu.

Anterior adoptării Legii nr. 182/2002 a fost adoptată H.G. nr. 353/15.04.2002 pentru aprobarea Normelor privind protecția informațiilor clasificate ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord în România. Întreaga legislație cu privire la protecția informațiilor clasificate a fost elaborată ținându-se seama de cerințele exprimate de organizațiile cu atribuții specifice ale NATO.

Prin reglementările privind protecția informațiilor clasificate, s-a avut în vedere constituirea sistemului național de apărare a secretului de stat și a secretului de serviciu, ca parte componentă a activității de realizare a securității naționale.

Actele normative menționate se adresează, în principal, autorităților publice și altor instituții ale statului sau organizații care, prin natura activității lor, elaborează, păstrează ori lucrează cu informații clasificate, iar în subsidiar autorităților și persoanelor anume stabilite pentru a realiza protecția acestei categorii de informații.

Răspunderea nemijlocită pentru asigurarea securității și confidențialității informațiilor clasificate revine deținătorilor acestora, care vor primi, în acest sens, asistența de specialitate a autorităților publice competente, în condițiile legii.

Prin adoptarea legislației privind protecția informațiilor clasificate, în România s-a realizat o stare de normalitate, de ordine în domeniul datelor, informațiilor, documentelor sau activităților care, prin natura, importanța sau valoarea lor, necesită a fi reglementate și apărate juridic, și s-a îndeplinit una din cerințele de bază ale aderării la NATO și ale *acquis*-ului Uniunii Europene.

În actele normative menționate sunt prevăzute dispoziții speciale prin care se interzice clasificarea informațiilor în scopul eludării legii, acoperirea erorilor administrative, privarea persoanelor de drepturile lor legitime, sau în alte scopuri abuzive, realizându-se în acest fel corelarea cu prevederile Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

Dreptul la informație nu este o noutate, o construcție morală nouă, ci o concretizare a modului universal de comunicare dintre oameni, care are ramificații multiple în exercitarea tuturor celorlalte drepturi fundamentale, reprezentând o preocupare cu totul deosebită pentru fiecare stat, precum și pentru comunitatea umană internațională.¹

Modul de diferențiere a informațiilor clasificate de cele publice este prevăzut în art. 22 și 32 ale Legii nr. 182/2002, potrivit cărora autoritățile publice sunt obligate să-și întocmească liste proprii cuprinzând informațiile clasificate pe care le dețin - secrete de stat, pe niveluri de secretizare și, respectiv, secrete de serviciu.

Una dintre problemele cele mai des întâlnite - în special în ceea ce privește relația instituțiilor statului cu societatea civilă - este înțelegerea sau, mai bine zis, neînțelegerea necesității de a apăra informațiile clasificate împotriva riscurilor și amenințărilor ce le vizează. Găsirea echilibrului dintre nevoile de comunicare cu societatea civilă (*propriei unui regim politic democratic*) și cele de protejare a informațiilor clasificate (*confidențiale*) este și va rămâne o chestiune delicată².

¹ Meda Udriou, Cristian Popa, *Securitatea informației electronice - fenomen și infracțiune*, Editura Universitară, București, 2009.

² Mireille Rădoi, *Serviciile de informații și decizia politică*, Editura Tritonic, București, 2005.

Nevoia de a crește continuu cantitatea de informații și viteza de circulație a acestora, dar și solicitarea din partea multor persoane de a avea acces la aceste informații, în cadrul fluxurilor informaționale și decizionale din orice instituție în care se vehiculează informații clasificate, pot influența modul de aplicare a măsurilor procedurale de protecție a informațiilor.

Pentru aplicarea prevederilor legale menționate mai sus, a fost creat sistemul național de protecție a informațiilor clasificate, format din următoarele autorități învestite cu atribuții și sarcini specifice, astfel:

- Parlamentul, Administrația Prezidențială, Guvernul și Consiliul Suprem de Apărare a Țării stabilesc structuri și măsuri proprii privind protecția informațiilor secrete de stat, potrivit legii.
- Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Român de Informații, Serviciul de Informații Externe, Serviciul de Protecție și Pază și Serviciul de Telecomunicații Speciale stabilesc, pentru domeniile lor de activitate și responsabilitate, structuri și măsuri pentru coordonarea și controlul activității de protecție a informațiilor secrete de stat, în conformitate cu prevederile legale.
- Oficiul Registrului Național al Informațiilor Secrete de Stat, înființat prin O.U.G. nr. 153/2002, asigură implementarea unitară, la nivel național (*pe zonele de competență militară și civilă*), a măsurilor de securitate a informațiilor clasificate naționale, precum și a celor care fac obiectul tratatelor, înțelegerilor și acordurilor bilaterale sau multilaterale la care România este parte.
- Consiliul Suprem de Apărare a Țării asigură coordonarea, la nivel național, a programelor de protecție a informațiilor clasificate.

Protecția informațiilor nedestinate publicității, transmise României de alte state sau de organizații internaționale, precum și accesul la informațiile acestora se realizează în condițiile stabilite prin tratatele internaționale sau înțelegerile la care România este parte.

Pentru reprezentanțele României în străinătate, coordonarea activității și controlul măsurilor privitoare la protecția informațiilor secrete de stat sunt realizate de către Serviciul de Informații Externe.

Coordonarea și controlul măsurilor referitoare la protecția informațiilor secrete de stat privind

activitatea specifică a atașărilor militari din cadrul misiunilor diplomatice ale României și a reprezentanților militari pe lângă organisme internaționale sunt realizate de către Ministerul Apărării Naționale.

În vederea implementării măsurilor de securitate și a organizării activității specifice protecției informațiilor clasificate, fiecare autoritate sau instituție publică, operator economic cu capital integral sau parțial de stat ori altă persoană juridică de drept public sau privat care, prin natura activității sale, are acces la informații clasificate, este obligată să constituie și să organizeze activitatea unei structuri de securitate¹.

Structura de securitate este direct subordonată conducătorului unității, șeful structurii de securitate, respectiv funcționarul de securitate, fiind un adjunct al conducătorului persoanei juridice sau un membru în consiliul de administrare al acesteia.

Pentru a aplica măsurile concrete și adecvate de protecție a informațiilor clasificate, personalul structurii de securitate trebuie să aibă o pregătire specială. Persoanele care lucrează în structura de securitate sau, după caz, funcționarul de securitate, sunt incluse în programe permanente de pregătire organizate de instituțiile învestite cu atribuții de coordonare a activității și de control al măsurilor privitoare la protecția informațiilor clasificate.

Întrucât securitatea nu este un domeniu abstract, ci se realizează pentru oameni împreună cu oamenii, Ministerul Apărării Naționale are o contribuție substanțială la realizarea *educației de securitate*, prin organizarea de cursuri de pregătire, convocări de specialitate, *briefing*-uri pe teme specifice și alte forme de pregătire pentru personalul din structurile militare care dețin și gestionează informații clasificate.

Educația de securitate se realizează prin pregătirea și instruirea personalului care gestionează sau urmează să gestioneze informații clasificate. Aceasta se efectuează planificat și are un caracter permanent, în scopul prevenirii, contracarării și eliminării riscurilor de securitate, precum și a amenințărilor la adresa securității informațiilor clasificate. Activitățile de pregătire sunt efectuate permanent, dar diferențiat în funcție de atribuțiile

¹ Hotărârea de Guvern nr. 585 din 13 iunie 2002 pentru aprobarea Standardelor naționale de protecție a informațiilor clasificate în România, art. 29.

personalului și de nivelul autorizațiilor de securitate deținute. Această activitate presupune înțelegerea și însușirea corectă a standardelor de securitate și a măsurilor de implementare a standardelor de protecție a acestora, în vederea eliminării oricăror incidente de securitate. O atenție specială se acordă și funcționarului de securitate și persoanelor care fac parte din structura de securitate, fiind organizate activități complexe de pregătire în cadrul instituțiilor cu atribuții în domeniu.

Conștientizarea faptului că lucrul cu informații clasificate reprezintă un act de majoră responsabilitate este imperios necesară. De aceea, existența unei *culturi de securitate* solide este de importanță deosebită, atât în mediul civil cât și, mai cu seamă, în mediul militar. Instruirea și pregătirea acestora este capitală în misiunea de a descuraja și preveni orice încercare de accesare neautorizată a informațiilor clasificate. Crearea și dezvoltarea unei *culturi de securitate* sănătoase va conduce în final la micșorarea numărului incidentelor de securitate sau a încălcărilor reglementărilor de securitate și, implicit, la minimalizarea efectelor negative ale compromiterii informațiilor clasificate, atât a

celor naționale, cât și a celor aparținând NATO, UE sau țărilor cu care avem încheiate acorduri internaționale de confidențialitate. Asigurarea respectării standardelor naționale și NATO cu privire la protecția informațiilor clasificate se face în special prin conștientizarea personalului deținător de informație cu privire la consecințele pierderii confidențialității acestora și la importanța păstrării în siguranță a informațiilor clasificate.

Fiecare organizație are propriile informații sensibile. Sporirea competiției impune, din ce în ce mai mult, utilizarea tehnicilor de culegere de informații specifice serviciilor de informații. Diverse persoane dintr-o organizație au acces la informațiile sensibile și, în plus, au putere de decizie. Concluzia se desprinde cu ușurință: aceste persoane vor fi vizate de profesioniștii în culegerea de informații, care lucrează pentru realizarea intereselor unui stat sau ale unor organizații private. În acest context, devine tot mai evident că protecția informațiilor sensibile începe prin pregătirea personalului propriu, pentru că persoanele cu un nivel de pregătire necorespunzător sunt mult mai predispuse la dezvăluiri, într-o primă fază involuntare, dar care, prin presiuni ulterioare, capătă un caracter conștient și intenționat.

Într-un mediu ostil și evolutiv, în care amenințările, vulnerabilitățile și stările de pericol se redefinesc și se amplifică permanent, protecția informațiilor clasificate devine o sarcină deosebit de complexă. Cel mai adesea, pentru protejarea acestora se recurge la soluții bazate pe mecanisme de securitate deplină. Indiferent de strategia aleasă, mecanismele de securitate deplină trebuie să asigure integrarea funcțională, din punct de vedere al securității, a procesului ce trebuie protejat, pe baza reglementărilor legale în domeniu.

Editura **TOP FORM**

ISSN: 2065 - 3395